

Sărbători fericite
pentru toți cititorii
și colaboratorii noștri!
La mulți ani!

Nicolae Dabija:

„Patriotismul te salvează
de vicleniile istoriei“

– [...] Dramele noastre de multe ori au fost consecințe ale naivității unor factori de decizie, dar și cele ale necunoașterii propriei istorii de către omul simplu, care de multe ori s-a lăsat mințit de către diverși trecători din istoria lui. Lipsa patriotismului vine din necunoașterea trecutului.

pagina 6

Marius MANTA

„Iudacainul.
Cartea întâi
a pocăinței

pagina 7

Violeta SAVU

Poetici
ale traumei

pagina 11

Anton COȘA

Centenarul unui zbor
pentru Marea Unire: Bacău – Blaj

pagina 17

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri după lucrările artistei Cristina Ciobanu, din expoziția de la Galeriile „Alfa“, Bacău (noiembrie 2018)

• Cristina Ciobanu – Royal Garden Blues II

Fragmentarium

- Centenarul Unirii Bucovinei cu Patria-Mamă, inițiat de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Organizația Bacău în ziua-tintă, 28 nov., a cuprins: o prelecție istorică (dr. Livia Sibisteanu), vernisajul colecției de artă „Norvina” (Straja, Suceava), informări privind situația românilor din nordul Bucovinei (Călin Boambă și Petru-Gabriel Puiu), muzică (dirijor, Gabriel Lungu) și dansuri (instructor, Mitică Pricopie) – oferite de elevii Colegiului Național „Vasile Alecsandri” Bacău –, lansarea nr. 6 al Revistei „Bucovina” (Aurica și Ciprian Iftimiu), meditații la Centenar, ca aceasta: „La noi, în Bucovina, frunza e vioară, și dorul e arcuș” (Elena Bostan).
- „Conexiunile culturale” ale Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău aferente lunii noiembrie au poposit la Solonț, cu un program adecvat Centenarului. Am reprodus cuvintele lui Nicolae Dabija, din interviul publicat în numărul de față al Revistei „Ateneu”: „Lipsa patriotismului vine din necunoașterea trecutului”. Două monografii (ale localităților Cucuieți și Solonț) lansate cu acest prilej sunt antidotul uitării istoriei oferit de autori: Mihai Rotaru, Angelica Rotaru, Angela Rotaru-Dumitrescu, respectiv Vasile Rotaru. Bibliotecii Comunale, redeschisă acum, i se fac donații: peste 500 de cărți de la ziaristul Gheorghe Bălătescu, fiu al locului, dar și documentarul „Născut în zodia morții”, de Ilderim Rebreanu, cu autograful datat 14 mai 2017, Palanca, adică în ziua comemorării centenarului morții lui Emil Rebreanu, fratele prozatorului (donație: I. D.).
- Bicentenarul nașterii lui Aron Pumnul (27 nov.), adoratul dascăl de română al lui Mihai Eminescu, a fost marcat pe 7 nov. la Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Bacău și apoi, în ziua comemorativă, în satul natal, la Școala Gimnazială „Aron Pumnul” Cucuila, județul Brașov.
- Primim de la Kolea Kureliuk „Curierul ucrainean” (revistă editată, alături de încă două pentru copii, în limba țării vecine, de Uniunea Ucrainenilor din România) și citim despre comuna suceveană Todirești, legată de biografia lui Traian Cantemir, universitarul băcăuan. Redactor la această publicație și cetățean de onoare al Todireștii, Kolea Kureliuk a condus aici Cercul „Albina” al isteșilor săi elevi, printre care și primarul de azi, Vasile Avram.
- „Viața băcăuană”, organ de presă al Fundației Culturale „Georgeta și Mircea Cancicov”, cultivă un gen aparte de publicistică: cronică-reportaj, „Itinerarele Avangardei XXII”, numele periplului prin liceele băcăuane cu invitații de seamă din țară și din afara ei, devin prilejul ca dascălii de limba și literatura română să consemneze impresiile produse de vizitele respective. Avantajul este vizibil atât sub raport informativ, cât și pedagogic. În nr. 485 semnează Nicoleta Florean, Raluca-Miruna Soisun, Iuliana Caraghin, Ramona Mocanu ș.a.
- O apariție editorială insolită: „Centenarul Unirii” – plachetă rebușistă realizată exemplar de Serghei Coloșenco.

AI. IOANID

Centenarul Marii Uniri

„Mândru că sunt băcăuan”

Am auzit aceste vorbe în cuprinsul lunii noiembrie, când municipiul și județul au cunoscut febra reamintirii momentului istoric de acum o sută de ani. Le-am pus alături de ale altor locuitori din țară (arădeni, craioveni, sătmăreni, ieșeni, constănțeni etc.), care aduceau probe că localitățile lor sunt îndreptățite să concureze la statutul de cetadelă a românismului. Sunt convins că aceasta este realitatea, dar eu o știu pe cea din Bacăul nostru. Dacă am nota doar coincidența (?) ca în urmă cu un veac de la Unire să se ivească pe lume, la 14 iunie 1818, în urbea noastră, Vasile Alecsandri și ar fi de ajuns.

Zborul Marii Uniri Bacău – Blaj (23-24 nov. 1918) ne-a pus pe harta istorică a României, alături de „mica Romă”, cum a numit Eminescu orașul pașoptiștilor din județul Alba. Pe 15 nov., din autobuzul care mă ducea din Alba Iulia spre Blaj, am văzut o proaspătă placă comemorativă în Galtiu, satul natal al lui Samoilă Mârza, fotografatul Unirii, iar la Șugag, am putut citi din mersul mașinii cele scrise sub un bust: „lonel Pop (1889-1985)”, avocatul care i-a dat pilotului Vasile Niculescu, la 24 nov. 1918, o bucată de piatră din Monumentul Libertății, rugându-l să o ducă regătenilor cu „toată căldura sufletului” frățesc. (Cele două

inaugurări au fost pe 11, respectiv pe 14 nov. 2018.) Peste șase zile, o delegație de 150 de băcăuani, între care și oficialități (Silviu-lonel Pravăț, Adrian Popescu, Constantin Scripăț), a vizitat Blajul, unde s-a petrecut un ceremonial aproape identic și simultan cu cel de la Bacău. Între punctele din program, a fost și dezvelirea unei plăci comemorative pe fațada Primăriei din Piața 1848. În aceeași încăpătoare zi de 15 nov. am avut răgazul de a vizita casa descendenților lui Eugen Radeș, elevul-sergent care a păzit *Farmanul 40* în noaptea de 23/24 nov. 1918.

Consiliul Județean Bacău, sprijinit de Ministerul Culturii și Identității Naționale, a respectat înălțimea evenimentului de acum un veac. Pe 2 nov., Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” a deschis o expoziție tematică, iar după 18 zile, Piața Tricolorului din Bacău a cunoscut pulsul accelerat a ceea ce s-a întâmplat în urmă cu o sută de ani. Alți doi piloți au dus spre Blaj mesajele băcăuanilor, basarabeanul Tudor Grigoriță, din Costești (înfrățit cu Bacăul),

raionul Ialoveni, a cerut „să mergem spre Marea Unire”, iar primarul Cosmin Necula a înmănat titlul de *Cetățean de onoare post-mortem al municipiului Bacău*, atribuit locotenentului Vasile Niculescu, nepoatei acestuia, Astrid Balan-Mallet. Dintr-un elicopter *Puma* au fost lansați mii de „fluturași” cuprinzând mesajul generalului Prezan din 23 nov. 1918, scris „cu dragoste frătească”, iar pe verso, mesajul la Centenar (20 nov. 2018), cu o sfântă triadă: „uniune, credință, iubire de neam”. Un simpozion național, diplome și medalii, tipărirea foii omagiale „Centenarul Zborului Marii Uniri” și a lucrării „Zborul Marii Uniri”, de George-Paul Sandachi, reamemorarea la Mărgineni (pe 23 nov.) a evenimentului din 1918 au întregit un program compatibil cu însemnătatea actului de la 1 Decembrie. Împărțim speranța din urarea președintelui Consiliului Județean Bacău, Sorin Brașoveanu: „Fie ca zborul acesta să ne înalte spiritele și să ne dea încredere în destinul neamului!”

Ioan DĂNILĂ

Revista de Cultură ATENEU
Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI
Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat),
Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

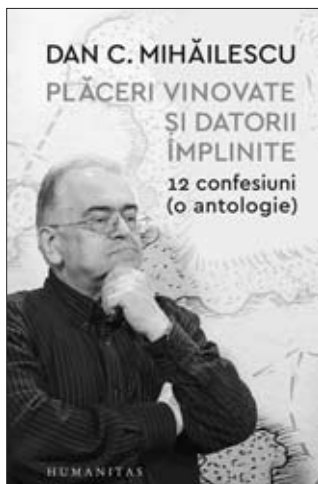

Adrian JICU

jicquadrian@yahoo.com

Prozatorul Dan C. Mihăilescu

Personaj teribil, cu o carismă cum rar mi-a fost dat să întâlnesc, Dan C. Mihăilescu reușește ceea ce altora le este imposibil: să facă din literatură spectacol și din spectacol literatură. Mi-l amintesc și acum, cu nesmintită bucurie, la Festivalul Național „George Bacovia”, în amfiteatrul Colegiului „Ferdinand I” din Bacău, unde, în fața unui public plictisit de discursurile unor confratri lipsiți de măsură, stătea retras, sprijinindu-se în cot, pe caloriferul din colț. La un moment dat, moderatorul și-a amintit că e și el invitat și i-a dat cuvântul, într-un moment imposibil, în care sastișeala atinsese cote maxime. Ceea ce a urmat e greu de povestit în cuvinte. Am asistat la un exercițiu de exorcizare a plictisului și la o fascinantă demonstrație de erudiție agreabilă. Am întâlnit, de-a lungul anilor, oratori excelenți, însă rareori mi-a fost dat un asemenea moment de virtuozitate și de elocință, care pur și simplu a magnetizat sala. Două ceasuri au trecut în câteva clipe, cu giumbușlucuri retorice, cu întrebări spontane, bună dispoziție, aplauze și ovatii, ca pe scena unui mare teatru. Bacovia era salvat din ghearele unora care se lustruiseră pe ei.

Lucrurile nu stau altfel nici cu cel mai recent volum, *Plăceri vinovate și datorii împlinite* (București, „Humanitas”, 2018), modest subintitulat *12 confesiuni*. În fapt, cartea echivalează cu o re-intoarcere, cu o re-venire a unui om care a văzut moartea. Care a coborât în Infern și care scrie ecranat, prin lentila bolii, dar care nu și-a pierdut, din fericire, nici luciditatea, nici umorul. Dan C. Mihăilescu nu se dezmente, optând pentru un titlu în deplină congruență cu ceea ce a scris până acum. Pentru mine, cartea echivalează cu un autoportret al artistului care, ajuns într-un punct critic, se salvează prin scris. O antologie, tratând totul într-un registru autoironic, cu inconfundabile note melancolico-reflexive. Prin această grilă a suferinței, textele dobândesc valoare testamentară, accentuând nostalgia unui paradis pierdut și, din fericire, regăsit prin scris. Căci cum altfel pot fi citite splendidele pagini despre Bucureștii postbelici, despre farmecul sfânt al mahalalei sau despre copilărie? E suficient să ne gândim la Mișu, motanul răpit de hingheri, ca să înțelegem cum se raportează scriitorul la acea lume, dar și la ei însuși: „Pe Mișu a reușit unchiu-meu să-l readucă acasă cam după o săptămână de drumuri la funesta instituție, cu spăgi în bani și țuică, inclusiv amenințarea cu tribunalul, de vreme ce animalul nu fusese ridicat de pe stradă, ci dintr-un teritoriu privat s.a.m.d. Însă bietul motan, în afară de halul fără de hal în care arăta, cu urechile și coada mușcate, cu porțiuni cât palma de blană chelită și cu ochii stinși, parcă nu mai avea suflet. Părea un mort viu. Oricât l-am alintat cu toții, zile în șir, nu ne vedea pe nici unul, nu reacționa la nimic, a refuzat să mănânce și s-a lăsat să moară”.

Ca om care a prins și a apucat (ce verbe!) vremuri apuse, Dan C. Mihăilescu se alintă cu șart, având

clondirele cu vișină, sticloantele de țuică, damigenele cu vin, covata cu pâine albă”. Un adevărat Corn al abundenței, cu sonorități de rai budaielenian, care strivesc prin stimularea simțurilor.

Plăceri vinovate... nu e doar o antologie recuperatoare și o carte salvatoare, care te poartă prin lumi nebănuite, pe care le recrează cu ușurința omului de carte, cu glagorie la cap și cu aripi la condei. Iar Dan C. Mihăilescu nu-l altceva decât un soarece de bibliotecă travestit într-un Prospero contemporan, care își modelează abil cititorul. Indiferent că scrie despre familie, pasiuni, iubire, animale de companie sau despre Heidegger, Simenon, Fejtő etc., autorul țese un abil păienjenis, o vrajă irepresibilă. Există în scrisul său o plăcere levantină a vorbei și o luxuriantă desfășurare de fraze, în fața cărora nu poți decât să rămâi fascinat. Reconstituirea atmosferei Bucureștilor copilăriei e din stîrpea descrierilor mateine, având sonorități de Cuțaridă barbiană, prin abundența amănunțelor cu iz balcanic: „Născut în legendara iarnă 1953-54, am copilărit în stalinismul dejist ca nepot de forjor și strungar, fiul unei dactilografe cu liceul neterminat, în casă de chirpici, cu sobă, pod și burlean, fără baie, doar cu albie și lighean, cu wc-ul în fundul curții, cotete de câini și găini, brăjina la sârma pentru rufe, pivnite cu butoaie de varză, șobolani, funii de ceapă și usturoi, lăzi de mălai, făină și porumb, cu bunicul și unchi vânători și pescari, cu imaginea patrulei călare și, în general, tot ce ține de amestecul de țărănie, țigănie, hotie și mândrie specific mahalalei de pretutindeni și de totdeauna: adulterul, violul și incestul în lanț, paranghelii nesfârșite, păruiele, târnuiele, cuțitoreală, arestări și condamnări, hingheri, împăcări lăcrimoase, beții crâncene, înruidirea oricui cu fiecare (într-o toleranță aparent absolută, dar

care, dimpotrivă, păstra nesmintite diferențele de etnie, religie, sex, avere, vârstă, statut social), apoi șatra cu «spoi tîngiri», «sticli goali», «murdari cumpăaar», «fiare vechi luoom», «mătura, mătura», «coadă la topor», «tocila, tocila» și încă altele”.

În fața unui volum ca *Plăceri vinovate și datorii împlinite* mă încercă, recunosc, sentimente amestecate. Mai vechea mea admirație pentru scrisul lui Dan C. Mihăilescu se contaminează acum cu o ușoară nostalgie, căci textele reunite în antologie (11 publicate anterior și unul inedit) se colorează altfel prin lentila bolii și a suferinței. Spectrul morții îți impune o grilă de lectură nuanțată, în care juisarea și entuziasmul se temperează în favoarea meditației. Din fericire, nu una gravă, ci senină, ca în splendida confesiune despre îmbătrânire, din final, în care mă (re)găsesc pe deplin. Comparând condiția pensionarilor din Occident cu cea a pensionarului român, Dan C.-ul dezvoltă o adevărată „filosofie a îmbătrânirii”: „Nu mai bombăan acum, așa cum am făcut-o atunci, pe seama obrăzniciei senioriale a unora, convingși că toată lumea le aparține, într-un nominalism tipic franțuzesc, gata să-ți ocupe locul pe punte, să-ți ia scaunul, să te dea la o parte din fața barului, cupluri care ocupă nonsalant întregul trotuar și te împing viguros pe stratul de iarbă etc. Era însă limpede că oamenii aceia, care păreau de 50-60, toți având precis peste 70-80, fuseseră educați să considere îmbătrânirea ca o cale către libertate, diversitate și experimentare, iar bătrânețea drept vârsta împlinirii pasiunilor pentru care nu au avut niciodată răgazul necesar”.

Dincolo de nota sentimental-afectivă, *Plăceri vinovate...* române cartea unui prozator de idei autentice, cum puținii sunt astăzi în literatura română.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

„O frescă a României comuniste”

Una dintre editurile de top, „Junimea”, ne propune un nou roman foarte bun, „Amurg ireversibil”, de Vasile Iancu. Ziarist și eseist, profesor și șef de instituții culturale de-a lungul vieții (n. 1941), se înțelege de ce Vasile Iancu nu este un prozator prolific. A scris doar câteva romane până acum, dar fiecare dintre ele este memorabil. „Amurg ireversibil” este considerat de Ioan Holban „un proiect epic ambițios, rar în proza contemporană”, „o frescă a României comuniste”. Dacă poezii scriu romane „artistice”, cu floricele, cu birbrizuri, Vasile Iancu vine dinspre publicistică și eseistică și romanul său este scris alert, are o tramă epică galopantă, fără un limbaj sofisticat, ușor de urmărit și antrenant. Atuurile vin din partea eseistului, romanul fiind o carte cu o puternică problematică. Multe pagini sunt dedicate evreilor. Ce s-a întâmplat cu ei în perioada războiului? Prozator cu experiență, Vasile Iancu nu dă sentimente, nu vine cu afirmații tranșante, ci romanul funcționează în perfectă regulă după câmpiana subiectivității: a naratorului și personajelor. Atual capital al acestui roman este acela de a fi fost scris de un om ce a cunoscut evenimentele despre care vorbește, de a se fi aflat în proximitatea lor cel puțin, de a fi participat afectiv la ele și la soarta unor personaje. Spun asta deoarece există prozatori ce încearcă să scrie romane căutând subiecte cu miză fără să fi avut vreun contact afectiv cu evenimentele povestite și obțin doar ceva fals și respingător. Vasile Iancu bifează unul dintre romanele notabile ale acestui an.

Dan PERȘA

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Numărul din 2 nov. al revistei editate de Uniunea Scriitorilor din România este unul omagial, la împlinirea a 50 de ani ai publicației (nr. 1/16 oct. 1968). Nicolae Manolescu, director de trei decenii al Revistei, precizează că faptul de a fi continuatoarea „Gazetei literare”, primul hebdomadard al Uniunii Scriitorilor (din 1954), nu

România literară

anul L, nr. 47/2018

se confirmă. Cele două publicații mai mult se deosebesc decât se aseamănă, prin natura epocii în care au apărut, cât și prin profilul abordat. Prima „România lite-

rară” i se datorează lui Vasile Alecsandri (1855, Iași), acesta oferind-o drept „câmp de întâlnire frățească a tuturor talenților din țările noastre”. În așteptarea unei necesare monografii a Revistei (grea înțepindere, dar nu imposibilă), urăm „României literare” viață lungă, spre binele culturii naționale.

Ateneu

Mi-am reproșat adesea în ultima vreme că scriu mai mult despre „cei vechi” decât despre contemporaneitate, ca și cum n-aș fi conectat la prezent, că așa fi, așadar, anacronic. Nu neg faptul că am rămas fascinat de greco-latinitate (și nu numai), poate și pentru că, demult, aparent inexplicabil, mulți puneau preț pe educație, cunoaștere, înțelepciune. Tot din vechime însă vine și nevoia unor semeni de-ai noștri de a fi cunoscuți cu tot dinadinsul, astăzi ei dorind cu orice preț să ajungă „pe sticlă”, așa cum se spune, oferindu-și viața intimă pe tavă în emisiuni de televiziune de prost-gust, dar care au rating prin zecile de mii de oameni care le consumă. Tot astfel se întâmplă și pe rețelele de socializare, prin intermediul cărora majorității mediocre i se pare că devine importantă în măsura în care postează imagini cu pisica personală. La alt nivel, de exemplu, mai-marii statului român și-au făcut obiceiul de a se grătula reciproc prin atributul de „infractor”, care e degradant dacă un judecător nu a hotărât încă în ce măsură o astfel de afirmație este adevărată. Poate că avea dreptate cineva să susțină că dacă unii dintre conducătorii lumii ar citi dimineața, la cafea, o poezie, altele ar fi hotărârile lor de peste zi. Dar cine își imaginează că s-ar putea întâmpla așa ceva gândește utopic. Completez tabloul acesta cu „măritul” marilor puteri economice și militare ale lumii, care, uneori, își arată mușchii unele altora. Expansiunea teribilă a mass-mediei ne-a făcut să vorbim mult, dar să comunicăm puțin, astfel că, până la urmă, implozia adevărului și explozia subiectivității a (re)creat o epocă a post-adevărului, întemeiată pe naivitate, pe lipsa de educație, ca să nu spun pe „prostie”, toate având legătură cu lipsa de discernământ. Această lume post-modernă, în subsidiar, a început un război împotriva tuturor valorilor consacrate, fără să pună adesea ceva în loc.

Am făcut, fără să-mi fi propus, multă publicitate cărții lui Michel Onfray, „Prigoana plăcerilor”, la care m-am raportat adesea polemic, într-un fel de eseuri intitulate „Despre iubire”, publicate în Revista „Ateneu”, începând cu 2014. N-am putut suporta probabil „răutatea” autorului acestei cărți, virulența cu care atacă el creștinismul în toate dimensiunile sale, în numele „descreștinării moralei sexuale”. Pe scurt, spun că Onfray n-a ținut cont în demonstrațiile sale de contextul moral al secolului întâi de după Hristos, când pâinea, cirul, gloria, banii, plăcerile, distracția erau în prim-plan, ca astăzi, relativizând valorile morale. Extremele n-au generat niciodată în lume Binele. E limpede că această concepție „libertară” din sfera sexualității, integrată în filozofia hedonistă a lui Michel Onfray sau Pascal Bruckner, se potrivește mai degrabă „rafinatilor” oricărei epoci. Bruckner și Finkielkraut, în cartea lor

Dan PETRUȘĂ

Din prezent spre trecut. Și invers

„Noua dezordine amoroasă”, fac o precizare de care nu țin cont atunci când afirmă că „excepția este singura lege în amor”. Așadar, de ce am conferi vieții intime a unor indivizi, puțini la număr, valoare generală? Rafinații sexului ar vrea să extindă un mod liberatar de abordare a acestei probleme la scara întregii societăți. Dacă este susținută o astfel de filozofie de viață, într-o lume dominată dintotdeauna de mediocritate ar însemna să se transfere povestea Sodomei într-un manual de pregătire la școală. Pentru că – nu-i așa? – ținta vieții nu este cunoașterea (de sine), ci plăcerea. De altă parte, cealaltă extremă are legătură în mare măsură cu „ura” împotriva trupului și a nevoilor acestuia, pe care creștinismul a instituit-o într-un moment al istoriei când valorile morale deveniseră arbitrare, iar viața individului obișnuit, fără nicio valoare. Așa se explică, poate, rapiditatea cu care multă lume din Imperiul Roman s-au convertit la creștinism. Bogăția, faima, plăcerile etc. nu erau, cantitativ, pentru toți, acestea dovedindu-se până la urmă ținte iluzorii într-o lume care începea să-și dorească un reviriment și un Sens al vieții în stare să depășească imediatul. Sunt însă de acord cu Michel Onfray, dintr-o altă carte a sa, „Scurt manifest hedonist”, când afirmă că persecuția creștină au persecutat la rândul lor, absurd și tragic, pe cei care nu erau de acord cu ei, uitând mila creștină și iubirea de aproapele atunci când au închis școlile filozofice, au distrus bibliotecile, au vandalizat templele păgâne, au dărâmat teatrele, rescriind trecutul sub semnul *Vechiului și Nouului Testament*, arzând pe rug, până târziu, în Evul Mediu, pe cei care susțineau, de exemplu, că Pământul se învârteste în jurul Soarelui...

Alegorie teologică sau eroticism debordant?

Amintesc iarăși aici că „poemul” *Cântarea cântărilor* n-ar fi încâput în „Vechiul Testament” dacă n-ar fi fost interpretat, mai întâi, de antici ca o alegorie teologică, adică o poveste de „iubire” dintre Dumnezeu și poporul ales sau dintre Iisus și biserica sa. Modernii au îndrăznit să citească acest text ca pe un poem profan de dragoste, fără a-i diminua valoarea, deoarece, de fiecare dată, ieșea la suprafață „iubirea”, ca esență a

condiției umane, singura care scoate individul din animalitate, transformându-l în Om. Acum mă voi întoarce la „Prigoana plăcerilor”, unde Michel Onfray, un contemporan, deturmează înțelesurile subtile din *Cântarea cântărilor*, atât din rea-credință, cât și, cred, din neștiință. Pe scurt, Onfray atacă pe cei ce se iubesc în *Cântarea cântărilor*, acuzându-i că au o „Gândire de palavrăgii, de voyeuristi, de exhibiționiști, în niciun caz de înși ai faptei”... Că francezul are informații incomplete despre *Cântarea cântărilor* o dovedește faptul că numește ca surse posibile ale minunatului „poem” bilingv doar „Epopoea lui Ghilgames” și mitul grecesc al lui Eros și Psyche, pe care evreii, popor vechi, locuind pe țărmul estic al Mării Mediterane, trebuie să le fi cunoscut. Dar Onfray pare să nu ia în seamă niște realități fundamentale, care țin atât de conținut, cât și de structura *Cântării cântărilor*. Sunt mulți exegeți care au demonstrat că autorul *Cântării* a fost unul individual, cult și anonim, care a adaptat influențele, de altfel vizibile, la tradiția poporului său. Acest creator era bine familiarizat cu „plastica egipteană”, astfel că plasarea în timp a acestui „poem” după fuga evreilor din Egipt este motivată. Ioan Alexandru, în notele și comentariile la propria traducere din ebraică a *Cântării cântărilor*, are o bibliografie bogată privitoare la influența egipteană asupra poemului. Citindu-l pe Michel Onfray din „Prigoana plăcerilor”, se poate observa că eseistul n-a cunoscut nici în germană, nici în traducere o carte a egiptologului Siegfried Schott, în care se află *Cântarea inimii fericite*, un poem de dragoste din literatura Egiptului antic, care are o structură dialogată,

ca aceea a *Cântării cântărilor* din „Vechiul Testament”, în care femeia îndrăgostită afirmă că este „bolnavă de iubire”, iar bărbatul îndrăgostit își numește iubita „soră”, într-o bună tradiție a egiptenilor de demult. Sunt „asemănări uluitoare” între poemul egiptean, mai vechi, amintit mai sus, și poemul ebraic, sustine și demonstrează Viorica S. Constantinescu, într-o carte a sa la care m-am referit în eseul intitulat „Despre creatorul *Cântării cântărilor*”, apărut în numărul din aprilie, 2018, al Revistei „Ateneu”, cât și în „Despre iubire (11)”, în numărul din iulie-august 2016 al aceleiași reviste.

Cum au mai spus-o atâția alții înaintea mea, e bine să reamintesc ideea că din pricina vocabularului foarte îndrăzneț, *Cântarea cântărilor* a străbătut interpretări simbolice/alegorice ca să poată intra în canonul *Vechiului Testament*. Dacă interpretarea alegorică presupune un „cod” (mirele și mireasa sunt fie Dumnezeu și poporul ales, într-o relație de iubire, pentru evrei, fie Iisus și biserica lui, pentru creștini), putem susține ideea că în *Cântarea cântărilor* există și un „cod erotic”, în măsura în care admitem că această secvență biblică celebră este un poem profan de dragoste, așa cum spun mulți cercetători moderni. Se pare că Michel Onfray n-a descifrat acest cod erotic sau n-a vrut să-l descifreze, propunându-și să facă din cei ce se iubesc în *Cântarea cântărilor* niște voyeuristi și exhibiționiști care își refuză plăcerea și bucuria sexului în numele unui extaz erotic steril. Nimic mai fals. Mă voi ajuta iarăși de André LaCocque și Paul Ricour și de cartea lor comună „Cum să înțelegem *Biblia*”, apărută la Editura *Polirom* în 2012. André

LaCocque, mare teolog, cunoscător al limbii ebraice, printre altele, în primul studiu al cărții, intitulat „Crăpături în zid”, în nota 69, de subsoal, afirmă lămurit și în cunoștință de cauză: „În ebraică, adesea și în alte culturi, «a mânca» este folosit metaforic pentru relațiile trupesti”. Sunt multe exemple în *Biblie* care susțin această realitate: „Zis-a acela către fiecele sale: «Dar unde este acela? De ce l-ați lăsat? Chemați-l și dați-i să mănânce pâine!»” Și a rămas Moise la omul acela și i-a dat pe fiica sa Sefora de soție./ Aceasta, luând în pantece, a născut un fiu” (*Ieșirea* 2, 20-22) sau, în altă parte: „Așa este purtarea unei femei desfrânate: ea mănâncă și își șterge gura și zice: «N-am făcut nimic rău!»” (*Pilde* 30, 20). De asemenea, tot în *Pilde* (9, 5) și tot metaforic, înțelepciunea personificată în femeie îi ademeneste pe bărbați în casa ei, ca să mănânce și să bea, adică să aibă relații erotice cu ea: „«Venii și măncați din pâinea mea și beți din vinul pe care l-am amestecat cu mirodenii»”.

Acum să vedem ce se întâmplă în *Cântarea cântărilor* 2, 4, când femeia îndrăgostită spune: „El m-a dus în casa de ospăț și sus, drept steag, era iubirea”. Putem gândi că, în „casa de ospăț”, îndrăgostiții ar trebui „să mănânce”; imediat însă, în *Cântarea* 2, 6, înțelegem ce urmează să se întâmple, tot din vorbele fetei (Sulamitei), fiindcă în casa de ospăț se consumă altă hrană: „Stânga sa este sub cap la mine și cu dreapta mă cuprinde”. Tot astfel, după cum putem vedea în *Cântarea* 4, 12, bărbatul îndrăgostit elogiază trupul iubitei: „Ești grădina în cuiată, sora mea, mireasa mea”, iar femeia, înțelegând „metafora” grădinii, îl îndeamnă: „iar iubitul meu să vină, în grădina sa să intre și din roadele ei scumpe să culeagă, să mănânce”. Dincolo de simbolul cunoașterii, pe care „mărul” îl presupune, l-aș întreba pe Onfray ce sens „se ascunde” în cuvintele femeii îndrăgostite din *Cântarea* 2, 2: „Cum este mărul între copaci, așa este dragul meu între flăcăi. Să stau la umbra mărului îmi place, dulce este rodul lui în gura mea”. Dacă „a mânca”, așa cum sustine și demonstrează André LaCocque, este folosit metaforic pentru relațiile trupesti înseamnă că îndrăgostiții din *Cântarea cântărilor* știu mult mai mult despre dragoste decât crede, tendențios, Michel Onfray.

Voi susține ceea ce am mai susținut și altă dată... Într-o lume a prezentului în care iubirea este adesea sinonimă cu dorința sexuală și în care practica sexului are un rol terapeutic, cum susțin psihologii și psihiatrii, *Cântarea cântărilor* este o pledoarie pentru o realitate „simplă”: omul ar trebui să facă dragoste mai ales atunci când iubește (cât de cât) și în condiții de reciprocitate. Pentru această bucurie, printre altele, trebuie la număr, viața merită trăită.

• Cristlina Ciobanu – *Limiste la Tescani I*

Ghiduri metodologice (4)

Printre cele mai importante apariții editoriale pe frontul aplicării reformei în învățământ se situează „Proiectarea și modelarea activității didactice”, cu subtitlul „Ghid metodic pentru învățători și educatoare”, apărută în 1997 (format A4), la Editura „Grigore Tabacaru” Bacău (directorul Editurii, prof. dr. Nicu I. Aur; redactor de carte, prof. Mihai Vulpe). Tocmai apăruseră noile programe analitice pentru clasele I-IV (1996), iar aplicarea lor nu era la îndemâna tuturor educatorilor. Abundau termeni noi, din vestul Europei și de peste ocean, structurarea materiei de învățământ era diferită de obișnuințele antedecedente, iar proiectarea didactică modernă (cu cele zece evenimente instrucționale) încă ridica probleme. Asociația Pedagogică „Grigore Tabacaru”, prin Consiliul pentru cercetare științifică, îi propune lui Gheorghe Dumitriu (pedagogul care, peste câțiva ani, devine directorul Departamentului pentru Pregătirea Personalului Didactic din cadrul Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău) să coordoneze o lucrare destinată învățătorilor și educatorilor aflați la catedră sau în pragul susținerii examenelor de obținere a gradelor didac-

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (VIII)

tice, dar și elevilor de la profilul pedagogic al Școlii Normale „Ștefan cel Mare” Bacău ori celor de la școlile postliceale cu același profil. (Lucrarea a fost solicitată și de unități de învățământ similare din țară și chiar de inspectorate școlare.) La rândul lui, coordonatorul va cere colaborarea profesoarei Constanța Dumitriu, de la Liceul Pedagogic din Bacău (ulterior, conf. univ. dr. la aceeași universitate). Împreună vor asigura componenta teoretică a proiectului (pp. 5-35), adică partea I a acestuia, despre fundamentarea psihopedagogică, proiectarea evenimentială și evaluarea didactică.

Partea a II-a, aplicativă, este realizată integral de profesori metodiști de la Școala Normală „Ștefan cel Mare” Bacău, pentru limba (și literatura) română (Ioan Dănilă și Estera Nicolescu; pp. 36-73), caligrafie (Mihai Butnaru, pp.

74-77), limba franceză (Mihai Abraham, pp. 78-82), istoria românilor (Relu Leoveanu, pp. 83-86), activități artistico-plastice (Mihai Butnaru, pp. 87-95), educația muzicală (Emil Colea, pp. 96-105), lucrul manual (Elena Șerbănescu, pp. 106-114), matematică (Neculai

Alexandrescu, pp. 115-119), cunoașterea mediului înconjurător (Constantin Bărjoveanu, pp. 120-126), educația fizică (Ana Mengoni, pp. 127-132), limba engleză (pp. 133-139), învățământ preșcolar (pp. 140-166). În cuvântul înainte, prof. univ. dr. Constantin Moise, de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, apreciază că acest „ghid al activităților cotidiene a viitorilor învățători și educatoare este în mod necondiționat bine-venit într-o școală normală”, comunicându-și impresia de „hârmicie și competență a autorilor”.

Secțiunea rezervată limbii române, cea mai extinsă, oferă introducerea în temă („O disciplină deloc nouă – comunicarea”) și dezvoltă conținutul programei de limba română pentru ciclul primar, potrivit naturii obiectivelor (generale și particulare) și tipologiei textelor. În condițiile în care noul

manual de comunicare de după 2015 (inlocuitorul subversiv al abecedarului, care nu se predă!) practic metoda globală, total străină specificului limbii române, reproducem etapele învățării unui sunet și a literei corespunzătoare (pp. 41-42), ceea ce ilustrează clasică metodă fonetică, analitic-sintetică (din păcate, aproape necunoscută după anul 2000): „a) separarea PROPOZIȚIEI din vorbire [...]; b) stabilirea numărului de CUVINTE și a ordinii acestora în propoziție (analiza se încheie cu sinteza propoziției); c) identificarea CUVÂNTULUI care conține sunetul nou; precizarea numărului de SILABE și a ordinii acestora (analiza cuvântului se încheie cu sinteza acestuia); d) identificarea SILABEI care conține SUNETUL nou; separarea și studiarea acestuia” etc. (Am marcat prin majuscule cuvintele-cheie.) Lucrarea există, probabil, în inventarul Bibliotecii „Ion Luca” a Colegiului Național Pedagogic „Ștefan cel Mare” Bacău.

*Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat.

Constantin Galeriu, la centenar

Preot cu har, desăvârșit predicator, profesor eminent, autor de eseuri teologice, Constantin Galeriu (23 nov. 1918, Răcățoiu-Răzeși, comuna Horgesti, județul Bacău – 10 aug. 2003, București) a fost unul dintre cei mai înzeștrați gânditori și comentatori ai fenomenului spiritualității noastre. Apreciat ca slujitor al Domnului (la biserici din județul Prahova și, aproape trei decenii, la Biserica „Sfântul Silvestru” din Capitală), ca universitar (îndeosebi la Catedra de pedagogie, omiletică și catehetică a Institutului Teologic Universitar din București), s-a aplecat cu stăruință asupra rolului social al

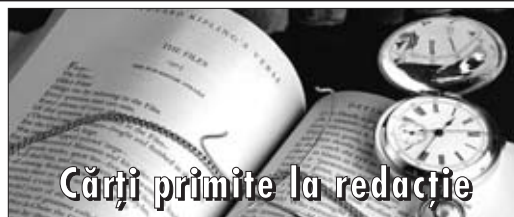
bisericii creștine. De pildă, îl aflăm membru al Asociației „Sfântul Stelian – copiii străzii” și președinte de onoare al Ligii Culturale a Românilor de Pretutindeni. A publicat în reviste religioase de la noi și din afară, a susținut dialoguri cu Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu și Sorin Dumitrescu, ne-a lăsat cărți de referință și a sintetizat lucrări de R. Tagore ori M. Eminescu.

Întâlnirile cu el erau providențiale. Basarab Nicolescu îl numește de-a dreptul „un sfânt al zilelor noastre”, iar preotul paroh de la Râșca de Fălticeni, Gheorghe Dănilă, îmi relatează că teza lui de licență („Educația creștină în opera lui Clement Alexandrinul”, 1980) a fost prilejul de a admira calitățile coordonatorului: vastă cultură, metodă, altruism.

Conștiință a vremii sale, C. Galeriu ne-a cerut să ne întoarcem cu fața spre zestrea națională: „După 50 de ani de îndoctrinare ateistă și în condițiile în care spiritul secularizat din Apus întreține anumite prejudecăți chiar și după căderea comunismului, există la noi o anume criză a înțelegerii Tradiției. [...] Tocmai de aceea instituțiile responsabile, în primul rând Biserica și Școala, trebuie să lucreze temeinic și armonios în sens educativ, catehetic, apologetic, misionar. Tradiția vie trebuie recuperată și reasumată, pornind de la credința în Dumnezeu și de la instinctele sănătoase ale neamului românesc” („Națiunea și Biserica națională”, în *Certitudinea*, nr. 26/2018, p. 2).

Bacăul ar avea de câștigat dacă, să zicem, biblioteca din comună i-ar purta numele (de pe internet aflu că această instituție își are sediul în satul Răcățoiu, unde C. Galeriu a urmat ciclul primar) sau, de ce nu, școala în care a învățat. Opera lui e o binefăcătoare lecție de viață.

Ioan D.

- Doina Cernica, Maria Toacă – *Dulce-amar de Bucovina*, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2018
- Emil Simion – *Mă cheamă amintirile...*, Suceava, Editura „George Tofan”, 2018
- Grigore Codrescu – *Charles Baudelaire după 150 de ani*, Bacău, Editura „Rovimed Publishers”, 2018
- Adina Filimon – *Samuraiul de Iemn*, Iași, Editura „Junimea”, 2018
- Ciprian Măceșaru, Vladimir Tismăneanu – *Trei sute de ceașești liliputani*, București, Editura „Humanitas”, 2016
- Iuliana Lungu – *KOMMOS. Procesiune pentru histerectomie*, București, Editura „Fractalia”, 2018
- Viorica Răduță – *Arsura umbilică după trup*, București, Editura Next Page, 2018
- Gabriela Livescu – *Pasărea Paradis: poeme la capăt de cer*, Iași, Editura „Timpul”, 2017
- Andreea Cârstea – *„Organizații subversive și contrarevoluționare”: Mișcarea Română de Rezistență din Mehedinti (1949-1952): documente și interviuri*, București, Editura Fundației „Academia Civică”, 2018
- Andreea Cârstea – *„Nu poate trăi țărana’ fără pământ!”: revoltele țărănești din Arad și Bihor (vara anului 1949)*, București, Editura Fundației „Academia Civică”, 2017
- Daniel Popa – *Am ținut de brazda noastră: împotrivirea la colectivizare în județul Galați*, București, Editura Fundației „Academia Civică”, 2017
- Nicolae Carandino – *Nopti albe și zile negre: memorii din închisorile și lagărele comuniste*, București, Editura Fundației „Academia Civică”, 2017
- Silvia-Ioana Sofineta – *Mortul viu: mutații funcționale și estetice de la motivul literar la motivul din Pop Culture: filmografia*, Buzău, Editura „Editgraph”, 2018
- Laura R. Ștefan – *Geologie ardentă. The Geology of Passion*, Brașov, Editura „Pastel”, 2016
- Vasile Iancu – *Amurg ireversibil*, Iași, Editura „Junimea”, 2017

– **Vă rugăm să reproduceți unul sau câteva aforisme care să illustreze beneficiile unirii pentru comunitățile umane, în general.**

Nicolae Dabija: – Mihail Kogălniceanu afirmase la „Deschiderea cursului de istorie națională” din Iași în 1843: „Nu poate fi fericire fără libertate, nu poate fi libertate fără putere, iar noi, românii, nu putem fi puternici până când nu ne vom uni cu toții în unul și același corp politic”.

Marii bărbați ai neamului au știut: nu poți ajunge la fericire decât prin libertate și nu vei putea fi liber dacă nu vei fi puternic, iar puternic poți deveni doar unindu-te cu semenii tăi de aceeași structură sufletească și de același neam. Doar astfel îți vei putea realiza idealurile pe care le ai primite ca moștenire de la înaintași pentru urmași.

În istorie au prosperat țările care au știut să-și adune teritoriile la timp. Anume în perioada interbelică, atunci când România a fost o Țară Mare, s-au afirmat mari valori culturale, România fiind una dintre țările prospere ale Europei – o ilustrație a proverbului că „Unirea face puterea”.

România niciodată n-a luptat pentru lărgirea teritoriului, ei nu și-au dorit teritorii în plus, ci s-au sacrificat doar pentru ca să și le adune pe ale lor. Iată însă că și în secolul al XXI-lea România rămâne a fi, vorba lui Nicolae Iorga, unica țară din lume înconjurată de români.

O altă constatare care se cere făcută este aceea că românii din afara țării lor, care sunt peste 13 milioane, le este, din păcate, tot mai greu să rămână români.

– **Cum explicați că sărbătorirea acestui prim Centenar al Marii Uniri îi găsește pe români mai dezbinați ca oricând?**

Nicolae Dabija: – Am afirmat în numeroase rânduri: vom reuși să ne unim cu Țara în măsură în care vom fi uniți între noi. În Basarabia fiecare unionist își face un partid al său, nefiind dispus să cedeze din gloria lui de mâine, când el va face de unul singur Unirea cu Țara, nici măcar un singur milimetru. Din păcate, dacă luda din Evanghelie s-a vândut pentru 30 de arginți, cozile de topor de azi se mulțumesc cu o bătaie pe umăr sau cu o simplă exclamație: „Maladeț!” (adică „Bravo!”), rostită de dușmanii Unirii. De aceea nu mă mir deloc de faptul că unioniștii basarabeni sunt atât de dezbinați încât nu se mai văd că există. Solidaritatea unui popor, când e vorba de Basarabia, cred că poate veni din recuperarea memoriei, din cultivarea demnității umane și de neam, din conștiința că aparții aceleiași comunități istorice.

– **În 1917, câteva mii de cercetași din Muntenia au**

Nicolae Dabija:

„Patriotismul te salvează de vicleniile istoriei”

trecut, cu riscuri majore, linia frontului și au venit la Tecuci, în spatele câmpului de luptă, ca să dea o mână de ajutor. Mulți dintre ei au murit pe front de frig sau de tifos. Numeroși ostași români din armata austro-ungară (care proveneau din Transilvania, Bucovina de Nord, Crișana, Maramureș) dezertau ca să lupte la Mărășești, alături de frații lor. Cei prinși erau spânzurați. În primele luni ale anului 2017, sute de mii de tineri români din țară și din afara granițelor noastre au strigat împotriva României și în favoarea unor firme străine mincinoase. Cum credeți că s-a ajuns la această degradare a sentimentului patriotic?

Nicolae Dabija: – Patriotismul te salvează de vicleniile istoriei. Dramele noastre de multe ori au fost consecințe ale naivității unor factori de decizie, dar și cele ale necunoașterii propriei istorii de către omul simplu, care de multe ori s-a lăsat mințit de către diverși trecători din istoria lui. Lipsa patriotismului vine din necunoașterea trecutului. Iar Emerson credea: „Cine uită trecutul este obligat să-l

repete”. De ce să ne mirăm atunci că de aproape trei decenii poporul nostru bate pasul pe loc?

– **Înțeleg tinerii de astăzi pentru ce și-au dat viața strămoșilor lor de acum 100 de ani?**

Nicolae Dabija: – Unii înțeleg. Alții – nu. Depinde ce profesori au avut, de ce le-au spus părinții sau bunicii lor, de ce cărți au deschis sau măcar au răsfoit. Mă sperii când deschid manualele de istorie sau de literatură care, de cele mai multe ori, lasă impresia că misiunea lor e să crească cetățeni care n-ar avea memorie și nici prețuire pentru adevăratele valori ale neamului de care aparțin. Lucrul cel mai important este să-i învățăm pe tineri să deosebească binele de rău și să-i facem să gândească. Și atunci se vor descurca și singuri în situațiile complicate cu care vor avea a se confrunta de-a lungul vieții.

– **Cu politicienii de astăzi s-ar fi putut înfăptui Marea Unire din 1918?**

Nicolae Dabija: – De la 1990 încoace n-am avut politicieni pe măsura așteptărilor noastre. Ezitanți, prevăzători, până la urmă – fricoși... Care dintre politicienii din România (de cei din Republica Moldova nici nu

vorbesc, pentru că aproape nici unul, odată ajuns sus, n-a mai fost de-al nostru) au vorbit la întâlnirile cu putericii lumii sau de la marile tribune că dincolo de Prut e o așchie de pământ românesc, deci european? Dacă românii, la 1859 sau 1918, ar fi avut politicieni ca cei de la 1989-2018, nu s-ar fi realizat nici Unirea de la 1859, nici cea de la 1918.

Câteodată cu istoria urmează să te comporți precum cu un taur neimblânzit: trebuie să ai îndrăzneala s-o iei de coarne. Asta vor să ne sugereze faptele înaintașilor, care au avut curaj și în diplomatie, nu doar pe câmpul de luptă. Un exemplu ar fi Vasile Alecsandri, care, ajuns înainte de Unirea Principatelor de la 1859 într-o audiență la Napoleon al III-lea, s-a apropiat împreună cu împăratul Franței de o hartă marelui împărat pe un perete din Palatul Tuilleriesilor și – povestește marele poet – „în vreme de un pătrar de oară debitat un curs întreg de geografie românească, arătând cu degetul mai întâi Principatele Unite, apoi Banatul, Transilvania, Bucovina și Basarabia ce le înconjoară, apoi satele românești răspândite pe malul drept al Dunării, vorbind de omogenitatea poporului ce locuiește aceste părți ale Orientului...”, în concluzie ministrul de externe al Principatelor Unite afirmând: „Vedeți, Sire, cât de întinsă este adevărata Românie?” (din Vasile Alecsandri, „Napoleon III. Trei audiențe la Palatul Tuilleriesilor, 1859”). De la Alecsandri împăratul află de Basarabia, cea din care cu trei ani mai devreme, în urma războiului Crimeii, la insistența Franței, îi fusese restituită Moldovei cele trei județe de la gurile Dunării – Bolgrad, Cahul și Ismail.

Vi i-ați imagina pe Ilescu, Constantinescu, Băsescu, Johannis intrând în biroul unuia dintre președinții SUA de la Casa Albă și, oprindu-se în fața unei hărți a Europei, să le explice acestora că Republica Moldova, sudul Basarabiei cu gurile Dunării și Insula Șerpilor, Nordul Bucovinei, Maramureșul din dreapta Tisei, Banatul sârbesc, Timocul din Serbia și cel din Bulgaria, Cadrilaterul din actuala Bulgaria, locurile din jurul Ghiulei ungurești ș.a. sunt românești? Eu unul, nu.

– **Are acest măreț Centenar o funcție curativă, pentru noi?**

Nicolae Dabija: – La ora actuală, societatea se află într-o criză economică, consecință directă a crizei morale. Marele eveniment al acestui an are și funcții purificatoare atunci când cuvintele frumoase care sunt rostite de politicieni (și nu numai) sunt confruntate obligatoriu – precum cele ale generației de la 1918 – cu faptele lor.

– **Ce-au făcut românii în ultima sută de ani? În deceniile 3 și 4 (1918-1940), au generat un boom economic și un notabil salt cultural, pentru că s-a mizat pe meritocrație. A urmat înghetul comunist (1945-1989), după care ne-a zămbit din nou libertatea. De data aceasta, „cu sprijinul” clientelismului, am distrus totul. A fost blestem, prostie, manipulare ori o nepăsare colectivă?**

Nicolae Dabija: – A fost mai degrabă, cred, o încercare la care ne-a expus Cel de Sus. Ca să vadă dacă suntem demni de ceea ce profesise ceva mai înainte domnitorul Petru Rareș într-o frază care sperăm să se împlinească: „Nădăjduim în Dumnezeu că vom fi iarăși ce am fost și mai mult decât atâta”.

– **Ce poate să facă aforismul pentru revigorarea conștiinței noastre naționale?**

Nicolae Dabija: – Câteva aforisme care au menținut flacăra vie a conștiinței naționale dincoace de Prut ar fi: „Suntem români și punctum” (Mihai Eminescu); „Nu poate nimeni, nici cu istoria în mână, nici cu harta în mâini, nici cu tratatele în mâini să spună că Basarabia nu este țară românească” (Ion C. Brătianu); „Locuitorii Valahiei și Transilvaniei au aceeași limbă ca și moldovenii” (Dimitrie Cantemir); „Patria mea este toată acea întindere de loc unde se vorbește românește” (Mihail Kogălniceanu); „Hai să dăm mână cu mână/ Cei cu inima română” (Vasile Alecsandri); „Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului. N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași cu cea de peste Prut” (Alexei Mateevici); „Patria mea este limba română” (Nichita Stănescu).

Dialog de Vasile GHICA

• Cristina Ciobanu – Blues pentru pălărie albă

Odată cu această scurtă prezentare, sunt condamnat să folosesc o serie mai largă de superlative: un nou volum, o reușită (eminamente) de excepție! Oricât de mult mi-aș fi dorit să întreprind o analiză literară, aceasta pur și simplu pălește în fața energiilor pe care volumul le transmite.

Din punctul meu de vedere, această pocăință – firește, în cheie lirică – ne poate conduce, fie și indirect, către o experiență apofatică a lui Dumnezeu. Mai mult, dacă m-aș gândi la un diptic în lirica românească, interesat de cunoașterea plenară a ipostaselor divine, aș spune că poemele acestui volum ar putea întâlni în orice moment discursul liric-liturgic al versurilor lui Daniel Turcea. Ar dialoga peste timp, măturînd în oglindă o singură certitudine: aceea a prezenței lui Dumnezeu.

Dar revenind efectiv la realitățile volumului, firește că nu m-am simțit în stare să gestionez din prima titlul cărții: „Iudacainul. Cartea întâi a pocăinței”. Înțeleg că cele două personaje au cunoscut o atestare implicit istorică, dar întrebarea de-acum este *Cine se apropie în actualitate de condiția proscrisă a celor doi?* Ar fi nimerit așadar să știm cât de vie poate să rămână o matrice identitară în care să se combine palierele cele mai abjecte ale firii umane. Volumul în discuție nu propune deloc realități agreabile. El nu a fost scris ca să placă, ci se autoinstituie într-o cale extremă a recuperării Chipului iconic dintâi. Într-un fel, autorul pleacă la luptă, vrea să se întoarcă Acasă, deși e conștient de faptul că de-a lungul acestui drum va întâlni toate bolgiile posibile. Pentru că, de fapt, drumul nu va fi făcut de unul singur, dușmanul nu se află la orizont, ci e dincolo de umăr, în proximitatea imediată, incomod, e vocea-de-lângă care neconștient îi amintește de învoiala făcută.

Ne aducem aminte că într-o legendă se spune despre Cain că nu știa să omoare și că în fapt a fost însuși cel rău cel care l-a învățat cum să comită actul reprobabil (puteți întrevedea aici motivul faustic al pactului cu diavolul de mai târziu, un motiv atât de recurent în literatură). Din momentul în care crima se produce, Cain nu își mai găsește liniștea: oriunde se va afla, el va duce cu sine un zbucium: „Când vei munci pământul, el nu-ți va mai da puterea lui; rățăitor vei fi și fugăr pe pământ” (Facerea 4,12). Sfântul Iov de la Poceav arăta că orice război este crunt, dar mai cu seamă „cel lăuntric, când frate se ridică împotriva fratelui și se urăște unul pe altul și încă și mai mult îl întărită pe el, ci nu îl îndu-

cronofiabile

Marius MANTA

„Iudacainul.

Cartea întâi a pocăinței”

pleacă la liniște. Ucișând odinioară Cain pe fratele său, s-a vărsat doar sângele fratelui. Însă uciderea duhovnicească întrece aceastăucidere: cu cât e mai apropiată înrudirea, cu atât este mai grea uciderea”. Și cum să nu tresalti când în volum întâlnești mărturisiri care reiterează păcatul înfăptuit atunci: „L-am mâniat pe Dumnezeu și pe voi v-am mințit, eram dregători peste cuvinte false, săltare a închipuirii, o, cum v-am făgăduit limanuri-lumină/ și-am virat cărna spre mlaștină semănate/ cu demoni și frică./ lațuri prin apele ticăloșiei și smârcuri/ și vidrele morții” („Întoarcerea-n zădărnice”) sau „Arta uciderii duhului/ cu o singură strigare la cer/ se învață în școli și academii/ unde cresc conștiințe pătrate,/ rareori roase puțin pe la colțuri,/ cainiți și iude docente/ într-un gând reptilin învață să-și moară/ viața pentru fericita biruință iudacaină” („Semănător de sminteală”). De altfel, într-un soi de atenționare situată la începutul volumului, Ioan Enache ne avertizează: „Iubiți cititori, orice asemănare între noi și personajele acestei cărți, între viața noastră și faptele lor nu este întâmplătoare, ci ne privește personal pe fiecare în parte. Prescriem a se feri de lectura ei minorii, cei slabi de înțeles, cei săraci cu duhul, neimbericizii și cei mult prea (in)sensibili”.

Constatăm cum încă din start vina este conștientizată, asumată, iar de aici înainte se poate miza pe catharsisul actului de penitență, chiar dacă aceasta este formulat estetic.

Iar jumătatea lui Cain începe să prindă contur...

Actul trădării, acompaniat cu cel al crimei devin coordonatele unui plan terifiant, în care nu se consumă decât

sentimente de ură, gelozie, revoltă, situație care va consfinți era-omului-pierdut, fără repere. Referindu-se la condiția lui Iuda, la scena trădării, Sf. Ioan Gură de Aur găsea de cuvânt să ne arate că Iisus simțea compătimire și plângea, prin aceasta învățându-ne să îi plângem mai cu seamă pe aceia care greșesc, care fac rele, și nu pe cei care suferă relele – cei din urmă vor moșteni împărăția cerurilor (Matei 5,10). Însă deocamdată cei 100 de dinari nu pot trece în fața celor 10 000 de talanți, împărăția nu poate fi câștigată. Aproapele e încă departe și... lar jumătatea lui Iuda începe să prindă contur...

Apare ființa hiper-metaforică a unui rău dual, care îmbracă timpul și locurile, care înveinează istoria, e locul din care ficționalul sugrumă biograficul, iar textul devine în mod clar o lamentatio, o plângere fără putință de a fi stăvilită.

Năluca iudacainului este aceea care se ivește pentru o clipă ca fulger al răului, ca tenebră a penumbrei, e ceva ce nu are concretețe fizică, dar îi este îngăduită puterea de a tăia legăturile cu divinul. E

peste tot, deși nu se lasă decât rareori întrevăzută. Sensul cuvântului nebun ține aici de alteritatea înrăită a individului, a unui cavaler apocaliptic: „Poate simți umbra străină cum/ se-nfășoară cu trupul meu,/ străvezie haină de carne și de os/ și prin pori ca un abur/ intră în sânge un zeu fără tron” („Răpire”), „Și mai jos,/ pâlănia beznei,/ abis cutreierat de-un cal mai vânat ca moartea,/ călărețul cu trupul de leu capul balaur/ și coada-nfoiată a păunului,/ în loc de picioare odgoanele sepiei, lațuri, capcane// și infern și infern și infern” („Vedere prin iadul inimii mele”).

În toată această construcție, eul liric împlinește nevoia de a mărturisii și de a se mărturisi. Cuvintele sale definesc o poetică a transfigurării, presupunând în același timp o reală metanoia, precum se întâmplă în textul „Întâlnirea”. În fața răsetelor precum rafalele de mitralieră, eul execută un zbor regresiv către adâncuri, pentru că numai acolo se mai văd urmele luminii. Punctul maxim al căderii este atins în „Avantaj ei”: „Cu pietre din morminte își zdrobea sinele/ nebunul

Gadarei./ Dintre toți el singur nu păștea porci pe pajștea inimii,/ ci hrănea năluci de șerpi și de lei.// Mai greu de beznă ca el,/ prins în belciugi iudacaine,/ striveam cu eul meu sinele altora” – am vorbit despre vina tragică, implicit de condiția unui tragism asumat întru totul existențial – cum altfel? – care ne aduce aminte de intervențiile moralizatoare ale Corului din textele antice – aici poate că e doar o a treia voce ce nu își poate stăpâni uimirea! „O, fiule, din urzeala întâmplării căzut,/ în statua de cenușă și scrum semețit către cer,/ mai bine ai fi locuit într-o lacrimă,/ ca să poți vedea Părintele cum te ține pe palme,/ să-nțelegi cum se încinge focul nelegiuirii/ pe limba ta înspicată,/ să știi din simțire/ osanda care leagă/ blestemul pe creștetul tău” („Atlasoidie”). Din această vale a plângerii, glasul urcă purtând ruga către Dumnezeu. Ne aducem aminte de vocea Psalmistului ori de cronicarii din vechime care puneau la îndoială frumusețea lumii acesteia și socoteau că totul rămâne sub semnul deșertăciunii. De la „iadul inimii mele fă-l scrum și cenușă” până la „Trei zile negre de somn ale Tale/ prea multe milenii sunt pentru mine./ Dezbracă-Te, Doamne, de moarte,/ de toată ocară și tremurarea din păcatele mele/ și-nvie în inima mea ucigașă/ azi și de-a pururi!” („IV”).

Din toată această retorică a existenței în ruptură, un singur text pare să nu fie străbătut de viteza păcatului: cel dedicat nașterii lui Iisus. Doar aici, acum, la începuturi, imago Dei va compensa durerea sfâșietoare provocată de clivajul eului. Prezentul nu e altceva decât deconstrucție, forță nimicitoare a tot ceea ce va fi stat ca normalitate.

Lumea în care trăiește Iuda e „lumea unei tăceri complet vinovate”, orașul care se stinge „într-o hruță fără ieșire la cer”, „o noapte fără de răsărit”, o dimineată care atârnă ca o flamură sfâșiată prin spini. Poezia lui Ioan Enache mizează pe un dinamism total, pe verbe tari, pe substantive pline de sens, deloc abstracte, aș numi-o filosofia unui fatalism dejucat. Pentru mine, această carte a pocăinței este cea dintâi în sensul în care e croită pe cea mai înaltă formulă de redescoperire a omului, iar acesteia nu i-ar urma o a doua, ci mai degrabă un volum scris în urcare, pe scările Crucii. E timpul ca prăpastia să fie schimbată cu înălțimea, e timpul să ne aducem aminte de acel minunat „Bucuria mea” rostit din lumină, cu lumină, de Sf. Serafim de Sarov. Și astfel, ființul omului-neom va fi fost de-acum abandonat!

• Cristina Ciobanu – Inger 2

Ștefan RADU

Un erou

Despre zborul Bacău – Blaj – Bacău executat de locotenentul Vasile Niculescu (însoțit de căpitanul Victor Precup, delegatul Marelui Cartier General, cel care „a adus de la Iași toate lămuririle necesare asupra misiunii ce trebuia îndeplinită”), în 23 noiembrie 1918, nu s-au cunoscut multe detalii până în acest an, chiar dacă în rândul istoricilor evenimentul este considerat drept unul de maximă importanță în desfășurarea acțiunilor ce au avut drept finalitate Marea Unire. Iată de ce inițiativa Consiliului Județean Bacău de a reedita acest zbor și de a organiza, împreună cu ARPIA, festivități dedicate eroului Vasile Niculescu cred că este cea mai importantă activitate menită să marcheze Centenarul. Povestea celor doi militari (unul regătean, altul ardelean) care au trecut munții cu un avion biplan Farman F.40 (de fabricație franceză), cu carlingă deschisă, pe un ger de crăpau pietrele (la -35 °C) poate fi scenariu de film. Ei au dus patrioților români din Transilvania scrisori cu titlu de recomandare pentru viitoarele mișcări ale unioniștilor din arcul carpatic și informații militare referitoare la ofensiva armatei din Regat care deja traversa trecătorile din munți îndreptându-se către frații lor transilvăneni. La sfârșitul lui noiembrie 1918, situația în Ardeal nu era foarte clară: existau zone sub autoritatea comitetelor unioniste ale românilor, însă multe dintre principalele căi de comunicare erau încă sub controlul grupărilor maghiare și ale rămășițelor armatei imperiale.

Radio România Actualități a retransmis ultimul interviu al fostului locotenent Niculescu, înregistrat în 1973. El povestește despre entuziasmul cu care s-a oferit voluntar pentru acea misiune. Trecuse, înainte, de mai multe ori peste Carpați pentru a distribui manifeste în spatele liniilor inamice. Știa care sunt pericolele, dar nici el, nici Precup nu a dat înapoi. Ba chiar ei au cerut să se demonteze mitraliera de pe fuzelaj (pentru a face loc unui rezervor suplimentar de combustibil), considerând că se duc la frații lor și nu au nevoie de arme. În interviu, își amintește că imediat după ce au aterizat pe câmpia înghețată de la Blaj (evitând „la mustață” un rambleu de cale ferată!), un băiețandru a alergat să-i întâmpine. Pilotul a întrebat: „Băiete, cine-s stăpâni aici?” Răspunsul a venit prompt: „Românii, domnule!” Imediat au apărut alți vreo 40 de învățători și studenți români care au păzit peste noapte aparatul de zbor, timp în care cei doi ofițeri s-au întâlnit cu liderii unioniștilor ardeleni.

Un erou. Vasile Niculescu, după ce a părăsit cariera militară, a trăit, discret, în Rădăuți, până la aproape 90 de ani. Lumea îl știa de ceasornicar iscusit și puțini auziseră de faptele lui de război. Cei de leatul lui, în zilele frumoase de toamnă, se mai întâlneau în parcul orașului și depăneau întâmplări doar de ei înțelese. Aproiații lui spun că nu l-au auzit vreodată lamentându-se că ar fi fost uitat. Era mulțumit că viața îi dăduse prilejul să facă și el ceva pentru Țară. În interviul din '73, oricât încerca ziaristul să-l întrebe despre faptele lui, în răspunsurile sale sublinia, mai ales, curajul căpitanului Precup, entuziasmul oamenilor care l-au întâmpinat la Blaj, eforturile celor care au luptat pentru Marea Unire. El se considera doar un mărunt soldat al României. Câți oare mai înțeleg, astăzi, măreția acestui om?

TELEVIZIUNEA LITERARĂ
www.televiziunealiterara.ro
tvbucuresti@yahoo.com 0722.410.597 0740.370.665

Locul IV la Concursul național de poezie „Radu Cârneli” 2018

Mecanică

Sunt bine.
Privesc, merg înainte,
vorbec, înțeleg
ce mi se spune,
zâmbesc mecanic
și răspund la telefon.
Fac tot
ce poate face
un robot
ale cărui baterii
încă funcționează.
Aparent sunt vie.

Amintire

Știu că te pot uita,
mai degrabă sper
că vei deveni
într-o zi oarecare
o pagină zdrentuită de jurnal,
o amintire incertă,
greu de identificat
cu carbon 14,
o fotografie îngălbenită
care surâde veșted
și demodat
într-un cufăr pierdut
printre alte lucruri destrămate
în podul altei existente.

Rămâi

Rămâi cu mine, iubire.
Poți să stai dacă
nu-mi vorbești...
Stai tăcută,
ca un bănuț de aer
din sfera unui ou,
ca o pată de lumină
din Aurora Boreală,
ca o stea îndepărtată
din altă galaxie.
Rămâi, altfel sufletul meu
va suferi
daune totale...

ADN

Pot să-mi imaginez
că te-a plâsmuit
forța minții mele,
că te-ai format
în vâlvătaia inimii mele,
că ți-am creat
constelația ADN-ului
în sinapsele mele,
atât de familiar
și de aproape îmi ești,
la un angrström distanță.

Laura
ȘTEFAN

Dorință

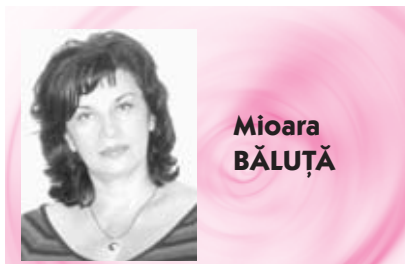
Vreau să pleci tiptil
din sufletul meu,
așa cum ai venit.
Vreau să te văd
tot mai departe, tot mai vag
și mai mărunț,
până când vei fi doar un punct
la orizont,
până când vei fi doar un fulg
într-un nor,
până când vei fi dispărut
din raza iubirii mele.

Indecizie

Ezit pe un fir subțire,
aproape invizibil
între păstrarea comorii
fervente din suflet
și regăsirea odihnitoare
a liniștii vătuite,
între oglindirea trecutului
și-nțâmpinarea pălpării aurorei,
între cuptorul suferinței
de plumb și
serenitatea glacială
a calmului încenușat,
între viața cu tine
și umbra cu mine.

• Cristina Giobanu – Intimeric

**Mioara
BĂLUȚĂ**

* * *

sunt cea mai liniștită dintre cei pierduți
o erezie
misterul unui oraș alb
cu străzile mirosind a cerneală

am așteptat ceasul în care să-mi văd fiul
visându-și drumul
să-l văd plimbându-se
prin inima unei femei
în timp ce căldura gurii mele se răcește

nu vreau să aud: fii puternică
nimeni nu are
mai multă putere decât lanțul lui
nimeni nu-i deasupra foamei infinite
care îl ridică dimineața din pat

și acum spuneți-mi
că e ceva demiurgic în toate loviturile
că în fața morții toți suntem eroi
în timp ce restul zilelor
s-au retras deja la orizont

* * *

iarță-te
înălță-te
iubește-te
drumul tău este atât de lung încât
nu există punct la orizont
și nici în urmă
aproape nu se mai vede nimic
eu sunt cu tine
și vom rămâne împreună
până când unul dintre noi
va uita sângele curs
zgârietura suficient de adâncă
pentru a te vindeca
iarță-te
înălță-te
iubește-te

* * *

privesc în ochiul taurului
din mintea mea
mă uit peste umăr și
mă întreb
cine se uită și ce ar putea crede
cine ar încerca și pe cine
ar lovi adevărul e clar

nu știu să iubesc
un bărbat tandru mi-a spus
a iubi înseamnă să fii supus
să ai corpul cald și moale
vocea îi suna ca apa din râu

aproape
liniștit
liniștit că era aproape
de a greși cu precizie
ca o săgeată care caută inima
și trebuie mai întâi să străpungă
pielea armura

nu-mi vorbi despre singurătate
eu privesc în jur
și nu văd pe nimeni
gura a tăcut
inima a potrivit flăcărilor
până s-a iertat

cum o păstrez așa o am: un deșert
care transformă singurătatea
în flori care vor muri încet

încet cum ai plimba
numele cuiva pe limbă
cum se învârtă o bomboană
până la dizolvare

* * *

nu mai e nimic de făcut
și totuși mergem
spre mijlocul zăpezii

frunze
odată verzi și tăioase
apoi tresăriri de foc

înaintăm
continuuăm
chiar dacă știm ce urmează

corpuri imaginare
în câmpul rece
nu ne mai crede nimeni

acum
ierburi înghețate
pocnim sub picioarele lor

* * *

șșșttt
mă trezesc cu noaptea în cap
și o port cu mine toată ziua

șșșttt
unde ești casă familială
cu fundații ferme neatinsse
în care am sacrificat odată îngeri
unde sunt stâlpii durabili ai altarului meu?
mâinile cui au construit catacombe și cine aruncă
pământ?

șșșttt
văd doar chipuri fără zămbet
și ochi fără lacrimă
cuvinte familiare mă transformă
într-o bucată de gheață
în mintea mea pot să sting totul
așa cum pot să trag totul între două virgule
și să atârnam între ele ca un spațiu alb
mi-e dor de inelul unei voci
mi-e dor de o casă
care arată ca după un mic război
în care ne-am atins și sufocat
ne-am împins și zgâriat
și ne-am învins de fiecare dată

șșșttt
în ore fără somn îmi cos sexul și adorm așa
ca un ghem de ață încălțată
nu-i nimic
în urma acului pot să-mi cresc niște pene
dimineața când deschid ochii
aud un strigăt de pasăre
și vocea mea se umple de cântecele ei

șșșttt
mă tem că printr-o anume respirație
această poezie își va dori să plângă
de parcă o umbră i-ar ocupa spațiul
dar nu azi
nu în fața tuturor celor care mă alinau
ca pe un mamifer captiv
în timp ce eu
exact ca o pasăre
îmi pot adăposti corpul
chiar și sub o singură aripă
de vultur
gigant

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Competitivitate medievală

„Voi, românii, sunteți un amestec ciudat de secol al XIV-lea cu secolul al XXI-lea”, l-am auzit odată spunând pe un coleg de la o universitate franceză, specialist reputat în studii medievale care, în timp ce vizita bisericile mănăstirilor, a rămas uimit în sinea lui de comportamentul enoriașilor români. Aceștia din urmă, amănunt care i s-a întipărit profesorului pentru totdeauna în memorie, nu se sfiau deloc să atingă și să sărute cu seriozitate elevaivioasă, făcând cruci precipitate, veșmintele preoților ieșiți la slujbă cu sfințele daruri. Pentru un cetățean al unui stat atât de profund laic precum este Franța, panoplia de gesturi aproape rituale prin care oamenii veniți la biserică își imaginau că se apropie de Dumnezeu era un spectacol aproape ireal.

Mi-am adus aminte de definiția profesorului recent, la un seminar de literatură engleză dedicat *Povestirilor din Canterbury* ale lui Geoffrey Chaucer. Operă savuroasă a celui care a ridicat pentru prima dată engleza la rang de limbă literară, suita de douăzeci și patru de povestiri este precedată de un Prolog general în care, după o scurtă descriere a locului și timpului acțiunii, cât și a elementelor care motivează seria narațiunilor ulterioare, sunt prezentate, pe scurt, cele 30 de personaje. Între acestea, desigur, figurează celebra Târgoveată din Bath, o femeie aprigă, bine îmbrăcată, bună de gură, cu o largă experiență de viață, având la activ nu mai puțin de cinci soți și multe călătorii. Nu vorbim aici de călătorii de dragul călătoriilor, ca în zilele noastre, ci de pelerinaje, pentru că asta îi aduce împreună și pe englezii medievali ai lui Chaucer (ei doreau să meargă să se roage la moaștele sfântului Thomas a Beckett din Canterbury).

În caracterizarea Târgoveței, la fel ca în majoritatea portretelor, autorul adoptă poza unei naivități trucate pentru a obține nota ironică, dar niciodată batjocoritoare, pentru care este și astăzi atât de apreciat. Vrând să scot în evidență distanța dintre aparența și realitatea lucrurilor, iau ca mostră de analiză o bucată din descrierea Târgoveței: „În parohie nu aflai cocoană/În drept să ducă mai întâi pomană,/Iar când i-o lua-nainte vreo surată/Uita de milă și zbiera turbată.”¹ Întreb pe studenții despre ce trăsătură de caracter ar fi vorba în subtext aici, iar vreo doi sau trei îmi răspund, aproape fără ezitare, cu seninătate edificată: competitivitatea. Mă uit la ceilalți, sigură că se va găsi cineva care să sară, mai ceva ca Târgoveata însăși, care să spună pe nerăsuflăte că „mila” și „smerenia” respectabilei orașence sunt cam subrede, dincolo de ele ascunzându-se invidia, vanitatea, deșertăciunea. Nu a sărit ars nimeni: răspunsul dat inițial a părut expresia unanimă a gândului tuturor. Insistența mea de a găsi o altă interpretare a părut dintr-o dată stingheră, străină.

Mi-am dat seama că mă confrunt cu ceva foarte puternic aici: un tip de mentalitate ale cărei coordonate sunt instalate ferm în gândire, ghidând-o într-un fel anume. Secolul căruia îi aparțin i-a învățat pe studenții mei, prin discursul său comercial omniprezent (la televizor, la radio, în reclame, în politică, în economie etc.), că totul se traduce în bani, că o carte este, înainte de orice, un produs intelectual măsurabil prin anumiți indici de calitate (bazați, în principal, pe vandabilitate), că un profesor este doar un prestator de servicii, că o școală sau o universitate sunt, în mod egal cu altele, instituții care funcționează exclusiv prin raportare la legea cererii și ofertei sau a rentabilității, iar studenții și profesorii – doar variabile fără chip uman într-un calcul orb. În aceste condiții, invidia începe să semene adenitor cu spiritul antreprenorial care dă naștere unor inițiative aducătoare de profit mai presus de orice, iar vanitatea, cu mult cultivată încredere în sine, ingredient de bază al succesului în societatea consumeristă. Timp în care oamenii, tineri sau bătrâni, continuă să umple bisericile duminică într-o țară precum România, făcând uneori aceleași gesturi pe care le făceau și înaintașii lor acum câteva secole.

Drept care, la descrierea călugăriei, nu am mai făcut niciun brainstorming, ci le-am furnizat direct analiza studenților, pentru ca ei să poată deveni părtași ai lui Chaucer în ironie. Și atunci am început să ne întoarcem nu la Evul Mediu întunecat, ci la umanitatea profundă pe care a făcut-o scriitorul englez să șășnească din el.

1. Traducerea aparține lui Dan Duțescu (Geoffrey Chaucer, *Povestirile din Canterbury*, Iași, „Polihrom”, 1998, p. 33).

Diana-Ozana KALMUSKI-ZAREA

Concerte la Ateneu

Maestrul Ilarion Ionescu-Galați – reductabil violonist, primul interpret român al *Concertului nr. 1 pentru vioară și orchestră*, de Sostakovič, în stagiunea 1957-1958, alături de *Orchestra Cinematografiei*, cel ce obține *Bursa Enescu* și în 1959-1960 câștigă Premiul I la Concursul Național „G. Enescu” – a ales să dirijeze în Bacău o lucrare la care țin foarte mult: suita simfonică *Trei dansuri românești*, compusă de Theodor Rogalski în anul 1950 și interpretată la prima ediție a Festivalului Internațional „George Enescu” din 1958, sub bagheta lui Constantin Silvestri. *Cântecul de lebedă* al lui Rogalski, compozitor, dirijor și pianist, care a studiat compoziția cu Vincent d'Indy și orchestrația cu Maurice Ravel, are trei părți: *Joc din Ardeal* – prelucrarea a trei jocuri ardeleni culese de Achim Stoia în zona Sibiului; *Gaida* – folclor aromân din Munții Pindului, cules de George Marcu și coloană sonoră în filmul anului 1969, *Women in love*; *Hora din Muntenia*, care nu e altceva decât prelucrarea *Horei mărișorului* a lui Grigoraș Dinicu.

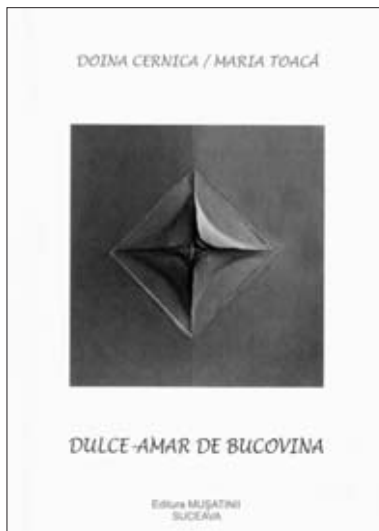
Theodor Rogalski a prețuit mult folclorul și toate prelucrările sale folclorice sunt reușite. Să ne amintim cele două schițe simfonice: *Înmormântare la Pătrunjel* și *Paparudele*, cu care are succes la Paris, în Italia și Polonia. La Radio avea un rol important și promova tarafurile lăutărești și artiștii ai genului: Maria Tănase, Maria Lătărețu.

Câștigă în 1926 Premiul I la Concursul Național de Compoziție „George Enescu” cu *Cvartetul de coarde în fa major*. Era în anul când s-a reîntors și a devenit corepetitor la Opera Română. „În 1930, aflăm din Revista *Radiofonia* (1933), Rogalski devine acompaniator și șef de orchestră la Radio București și ajunge astfel un nume cunoscut tuturor auditorilor de radio.”

Născut la Köln, Max Bruch – autorul *Fanteziei pentru vioară și harpă*, al suitei pentru violoncel, *Kol Nidrei* – compune trei concerte pentru vioară. Cel mai cunoscut dintre ele, *Concertul pentru vioară și orchestră în sol minor*, se află sub influența modelului reprezentat de Mendelssohn, de Brahms și a fost excelent interpretat de solistul filarmonicilor din Brașov și Botoșani, Florin Ionescu-Galați. Tată și fiu, profesor și discipol; acum, amândoi, maeștri. Emoționantă imaginea în care ilustrul muzician își privește tandru fiul, ce ne oferă un bis.

Seara muzicală s-a încheiat cu una dintre paginile muzicale de care publicul se simte atras, fără scăpare: *Simfonia a IV-a*, de Felix Mendelssohn Bartholdy, „italiana”. Lucrarea, comandată de Societatea Filarmonică din Londra, a necesitat trei ani de așteptare până să fie terminată, în anul 1833. Italia, natura, aerul mediteranean care aduce fericirea l-au făcut pe autor să afirme: „Muzica nu am găsit-o în arta propriu-zisă ci, în ruine, peisaje și în veselia naturii”.

Italia ni l-a adus și pe Maurizio Moretti, pianist ce a propus profesorilor de pian de la Colegiul Național de Artă „George Apostu” un master și a delectat publicul cu lucrări de Franz Liszt, Robert Schumann, Claude Debussy. Am înțeles – ascultându-l cu *Allegro barbaro*, de B. Bartók și *Poloneza, Mazurcile și Nocturnele* lui Fr. Chopin – de ce Aldo Ciccolini îl considera un talent cu o personalitate aparte pentru generația sa.

„Dulce-amar de Bucovina” continuă și completează precedenta noastră carte, „Dulce de Suceava. Amar de Cernăuți” (Suceava, Mușatinii, 2014), vorbind așadar tot despre Bucovina, văzută în istoria sa trăită împreună și despărțită, trăită și povestită românește, amintită, mărturisită și visată în lacrimi de durere și bucurii, în zămbete pline de amarul tristeții și de dulceața speranței. Paginile

Cartea noastră

de publicistică pe care le reunește, apărute cele mai multe în ziarele „Zorile Bucovinei” din Cernăuți și „Crai nou” din Suceava, vorbesc despre oamenii din nordul și sudul Bucovinei istorice, cu memoria lor, cu unitatea lor culturală rezistând încă în esență schimbărilor generate de vremurile în necruțătoare schimbare, dar și de necruțătoare interese politice, financiare, oculte sau la vedere. Nu vom insista asupra acestora: cartea este un buchet de trandafiri, adus de două ziariste prietene de o viață la Sărbătoarea împlinirii unui Centenar de la Marea Unire, de la visul nestins al Reintegrării Neamului. Florile și spini buchetului nostru spun împreună același adevăr în care credem împreună: cât timp ne înțelegem, cântăm și visăm în limba noastră ca un fagure de miere; în ciuda hotărârilor care o împarte între România și Ucraina, Bucovina este și rămâne întreagă. O inimă vie, care va continua să bată, cu nezdruccinată credință în puterea vieții de a alina și a tămădui, zămisind necontenit nădejde în zile mai bune pentru toți. Și pentru liniștea, pentru odihna celor răpuși de războaie, de temnițe și deportări, și pentru copiii și nepoții noștri, și pentru cei care se vor naște mâine sub Cerul Limbii Române.

Doina CERNICA și Maria TOACĂ

Cristina Ciobanu sau valoarea de palimpsest a amprentei

Definită ca o prezență remarcabilă în spațiul cultural băcăuan, național și internațional, Cristina Ciobanu face prin pictura ei o permanentă demonstrație de creativitate și de dăruire în planul valorilor simbolice. Apetitul creator nu se rezumă la o impecabilă demonstrație de virtuozitate plastică, ci țintește la dialoguri de substanță în planul unui mesaj de coeziune în plan estetic. Pictorița are o revelatoare pre-dispoziție pentru libertatea imaginativă și sugestivă, coerență și surpriză plastică. Cultura imaginii, exersată în timp, asigură complementarități estetice, asocieri simbolice cu impact sugestiv, deseori memorabile.

Cristina Ciobanu se exprimă artistic prin incitante diptururi sau poliptururi, în care surpriza formală și arhitecturii urmează traseele unor pulsii creative stentice și originale.

Suprafețele, întotdeauna generoase prin elegatele volute spațiale, generează o remarcabilă dinamică a tușelor și ideea de cerc, spontaneitatea volutei fiind anticamera unui ideal arabesc.

Relația dintre valoarea de palimpsest a amprentei sugerează contingentul, realul chiar, privit prin intermediul sugestiei narative, culturale, istorice, dimensiune a memoriei, aceea care adună experiențe anterioare, semne vagi ale altui timp. Practic putem vorbi de ecourile timpului grăbit, de miraculoase utopii. Cristina Ciobanu ne oferă șansa unei autentice inițieri, urmând să ne putem elibera cu ajutorul unui salvator fir al Ariadnei și, astfel, putându-se elibera din labirint. După o asemenea aventură, pictorița trece la un alt nivel de inițiere, definit prin voluptuoase curbe și contracurbe ce sugerează infinitul universului.

Cristina Ciobanu – Muzeul zborului

Polisemantică, oferta Cristinei Ciobanu are și dimensiunea eclatantă a configurării unui fel insolit de manual personalizat al artei de a privi dincolo de vizibil, eliberați de comoditatea unui confort intelectual prea adesea oferit gratis. Or, înainte de a avea acces la delectări intelectuale autentice, trebuie făcuți necesarii pași pe suprafața lunii. Nu riscurile de rigoare, desigur. Lecția de libertate și de frumusețe susține cupele fragile ale spiritului, iar discursul pictural asociază formele visului diurn și inefabilele avantaje ale fanteziei.

În ansamblul expozițional, stă ideea că frumosul poate exista și în afara conceptului; orice interpretare trebuie să pornească de la inefabil ca stare de grație a artei. Dreptul de a visa cu ochii deschiși nu este încă impozitat, astfel încă suntem liberi să ne mai întâlnim uneori și cu noi înșine. Cristina Ciobanu a făcut o ofertă demnă de luat în seamă. Datorăm artiștei grațitudinea noastră pentru nobila ofertă spirituală și încrederea că privind cerul ne vom întâlni cu eresurile unor nopți albe...

Valentin CIUCĂ
(din catalogul expoziției)

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

La Târgul *Gaudeamus* de la București (14-18 noiembrie), s-a lansat și eleganta revistă „Poesis internațional”, anul VIII, nr. 2 (22)/2018. O apariție care nu se dezmințe, păstrând un nivel ridicat al articolelor pe care le publică. Poezie din literatura română și universală, proză, eseuri, cronici literare și de artă. Un sumar divers și consistent. Cronicile sunt de actualitate, cărți abia apărute, unele dintre ele s-au lansat în cadrul aceluiași Târg *Gaudeamus*, sunt comentate de critici profesioniști. Astfel, Gratiela Benga comentează volumul „Cuvinte salvate”, de Grete Tartler; Rita Chirian, „Scrisoare către un prieten și înapoi către țară: un manifest”, de Ruxandra Cesereanu; Teodora Coman și Alexandra Turcu, „Fraht”, de Rodica Draghinescu; Daniela

Luca, „Mai sincer ca Himalaya. poeme politice”, de Constantin Abăluță; Sânziana-Maria Stoie, „tribar”, de Andra Rotaru; Alex Ciorogar, „Insectarul Coman”, de Dan Coman; Romeo-Aurelian Ilie, „Cântec de leagăn pentru generația mea”, de Cosmin Perta.

Desigur, poezia acoperă un important spațiu; îi putem citi, dintre autorii români, pe Adrian Diniș (amintirii sale Claudiu Komartin îi dedică un emoționant poem),

Grete Tartler (poemele ei sunt publicate la rubrica „Portret” din această ediție), Radu Nițescu, Valeriu-Mircea Popa, Liviu Antonesei, Denisa Păun, Eugen Cioclea (postume), Diana Iepure, Cătălina Matei, Cătălin-Mihael Ștefan, Tudor Cretu, Bogdan Diță. La poezie internațională: Raúl Zurita, Mustafa Kız, W. H. Auden, Xie Xiangnan, Andrei Sen-Senkov, Karl Schembri, Gassid Mohammed, Michael Astner, Pontus Lindh, Guillaume Apollinaire, Fiona Sampson, Pilar Adón, Luljeta Lleshanaku, James Byrne, Kristina Kocan, Alexandru Bulucz, Sanna Hartnor, Anna Axfors, Hanna Rajs.

Claudiu Komartin, redactorul-șef al revistei, semnează editorialul și un fragment de proză. (V. S.)

Tereminul care vibrează și mâna mamei copilului autist

Tereminul este un instrument muzical electronic, care scoate sunete fără să fie atins, prin vibrația energetică transmisă de un corp viu. Este numit astfel după numele inventatorului său, fizicianul rus Léon Theremin. Poeta Daniela Hendea mărturisește că în volumul ei de debut, „Acord de teremin” (Ed. „Fractalia”, 2018), asociază autismul cu acest instrument. Tot ea a explicat, într-un interviu publicat pe platforma online „Semne bune”, că „Acordul de teremin... nu există, la propriu. Tereminul se «acordează» printr-o dinamică, o relaționare proprie dintre instrument și cel care întinde mâna în câmpul electromagnetic al acestuia, iar acum am putea foarte bine vorbi și despre autism. În teoria CEMI (*conscious electromagnetic information*), gândurile sunt considerate reprezentări electromagnetice ale informației neuronale, la fel reproducătorul din câmpul electromagnetic al tereminului”.

În „Acord de teremin”, Daniela Hendea și-a propus să transpună în versuri experiența sa cu autismul fiului ei, Mircea, suferind de „autism cu apraxia de vorbire”. Dar ea nu devzvăluie doar confruntările fiului ei cu boala, ci experiențele traumatice sunt prezentate și din punctul de vedere al suferinței mamei, care dă o luptă acerbă cu tarele bolii fiului ei, cu prejudecățile și discriminarea, uneori fiindu-i înșelate așteptările pe care le are de la personalul medical specializat (poeta are totuși șansa de a trăi în statul Texas, unde există clinici cu înalte standarde profesionale). Dar, cel mai mult, lupta se dă cu ea însăși, cu sentimentele de disperare, frustrare sau cele coplesitoare de vinovăție. Vina de a nu reuși întotdeauna de a găsi cele mai bune soluții, vina de a nu depăși limite, fizice și/sau psihice. Dar în afară de ea însăși, cine ar condamna-o?!

Mie mi se pare o mamă eroină, din punctul meu de vedere e un model de mamă creștină care se sacrifică pentru fiul ei (nu întâmplător în câteva poezii este evocată Fecioara Maria și/sau se face trimitere la Nașterea lui Iisus).

Autoarea ne prezintă câteva sedințe terapeutice, uneori le descrie amănunțit, în poezii narrative, cu atenție la detalii, alteori discursul devine poetizant, senzorial, concentrat pe bogăția și complexitatea emoțiilor. Când este reflexivă, descoperim, din perspectivă metafizică, o fire profund neliniștită. Programul impus de deficiența copilului o obligă să fie riguroasă, ordonată, să

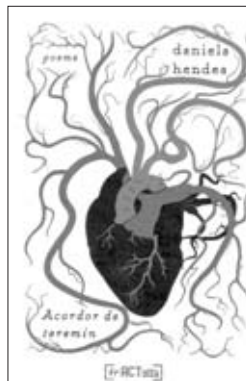

Poetici ale traumei (I)

învețe să-și reprime pe cât posibil reflexele, să se obișnuiască cu o permanentă stare de (supra)veghere, să anticipeze posibilele pericole. Dispozițiile pot fi antagonice: între deznădejde și speranță, furie și acalmie, anxietate și vivacitate, teamă și curaj, inerție și dinamism, rezistență și istovire. Mama copilului bolnav de autism este supusă continuu suprasolicității neuro-psihice. De aici nevoia de a-și crea un alter ego, un dublu când se confruntă cu panica. Anica: „Ah, cât de clișeic, Anica – te-am etichetat Anica să te domesticesc, dar nu știu cine ești ce vrei – *Is this all you've got? M-ar speria/ mai tare un băiat de 8 ani care s-ar hotărî/ să mă fixeze dintr-odată cu privirea*”. Un băiat de 8 ani, care dacă „ar fi după el” și-ar stabili propriile reguli, iar uneori autismul pare a fi o metaforă a libertății de a nu te încadra nici-cum în tipare: „Dac-ar fi după el, toate/ cărțile de colorat ar fi/ aruncate pe jos. Toate// DVD-urile cu desene animate,/ toți papucii din debara,/ toate hainele din dulap// Toți biscuiții i-am presăra/ pe covor, printre câteva/ pahare cu apă. Ne-am/ întinde pe spate și am/ sta așa toată dimineața”.

Există o complicitate deosebită între mamă și copilul bolnav de autism, ei sunt mult mai sudați decât în oricare altă relație maternă și devin, în pofida trecerii timpului care în mod normal ar duce la o sepa-

rare/distanțare fizică, *un singur corp*; cei doi formează un univers singular asemănător unei enclave. Totul, între ei și-n jurul lor, devine/este mai complicat, dar în același timp mult mai intens, sentimentele sunt mai fine, iar comunicarea, adesea dificilă, din cauză că nu se face prin cuvinte, ci prin simțuri (culori, sunete, gesturi, atingeri), e mai puternică și adevărată: „Eu aici sunt./ Tu aici ești./ Aproape și strâns:/ părți componente, paralele/ ale mașinii de îmbrățișat care administrează/ terapia de calmare prin compresiune./ Ni se electrizează obraji./ Roiul de impulsuri îl sorb/ lihnii tăi neurotransmițători./ Sacii alveolari/ îngrămădesc atât de mult spațiu între inspirații,/ neuronii/ împletesc atât de mulți axoni între sinapse,/ cordul/ dilatează atriile ventriculele atât de întins/ încât chiar/ acum!” Regret că nu am știut cum să conving programul word să redau exact ca în carte aceste versuri, unde itemul „aici” de la începutul citatului apare o singură dată, e așezat la mijloc, între „eu” și „tu”, „sunt” și „ești”, „eu” este unit cu o săgeată de „sunt”, „tu” de „ești”. De altfel, poeta apelează adesea la grafisme asemenea, introduce și diagrame de informații cu caracter medical, reflectând criteriile de diagnostic. Și prin aceste rezolvări grafice, putem spune că volumul este experimental.

Am avut de mai multe ori senzația unor poeme-puzzle, într-un loc chiar este ilustrată rezolvarea unui joc de acest tip. Și totuși, nu se ajunge de la asamblarea unor mici piese la un întreg, mai degrabă fiecare experiență de viață este descompusă în particule mici, e forma, de la macro la micro, prin care poeta găsește cumva soluția de a-l ajuta pe copilul ei, în ciuda deficienței de care suferă, să depășească obstacolele, să-l învețe să se integreze, să descopere forme de relaxare și bucurie.

Mama transmite mesaje fiului folosindu-se mult de mecanicile trupului, dar dacă ar fi obligată să concentreze dialogul folosindu-și o singură parte a corpului, aceasta ar fi mâna: „Dacă ar trebui să-mi surp/ corpul/ într-o singură parte din el,/ m-aș întruhipa într-o mână// Când vreau să te strâng în brațe,/ îți interpui coatele între noi./ Când vreau să te sărut,/ îți îngropi bărbia în piept,/ dar mâna/ mi-o înfășori fără șovăială// Palma ta se încleștează/ -n palma mea/ la nechezatul poneilor de pânză/ din vitrină”. Astfel de imagini surrealiste mai sunt prezente prin volum. De asemenea, Mircea este într-adevăr protagonistul cărții, dar poeta mai abordează, în afară de tema principală (autismul copilului), și alte subiecte, evocând mici episoade din biografia sa, cum ar fi emigrarea în Statele Unite ale Americii, relațiile mai mult sau mai puțin conflictuale cu părinții, făcând și o paralelă, dar și o distincție clară, între boala grea a tatălui (schizofre-

nie) și cea a fiului. Spaima de a nu găsi căi de comunicare, nici într-un caz, nici în celălalt, pare la fel de atroce. Versurile de dinainte sunt desprinse din „Ochi pe nodurile degetelor”, un poem care mi-a adus într-un fel aminte de cartea altei poete, Ana Dragu, „Măini cuminti. Copilul meu autist”, carte apărută în 2015 la Editura *Polirom*, în colecția „Biografii, memorialistică, publicistică și eseuri speciale”, autoarea spunând povestea băiețelului ei Sașa, din momentul diagnosticării cu autism și până la momentul publicării cărții respective. Despre autismul fiului său a scris și Matei Călinescu, în răvășitoarea carte „Portretul lui M”. Dar din datele pe care le deținem eu, cel puțin în literatura română, nu știu să se mai fi scris o carte de poezii de acest tip, cum este cea a Danielei Hendea, a cărei temă este experiența mamei cu autismul fiului ei. Tema specială, dar și tehnica poetică pe care Daniela Hendea demonstrează că o stăpânește, fac din volumul „Acord de teremin” (de al cărui elegant aspect grafic s-a ocupat o altă poetă, Medeea Iancu) unul dintre cele mai impresionante debuturi recente, singura care poate a depăși-o, în anul 2018, fiind Iuliana Lungu (dar nu cu mult, sunt de valori sensibile egale, iar discursurile celor două poete, deși au puncte de intersecție, sunt foarte diferite), cu al său turburător „KOMMOS. Procesiune pentru histerectomie”, volum apărut la aceeași avangardistă editură „Fractalia”. Ambele volume s-au lansat în noiembrie, la Târgul de Carte „Gaudeamus”, din București.

Cele mai frumoase poezii din volumul „Acord de teremin” sunt cele în fața cărora rămâi mut de uimire și nu găsești deloc cuvintele potrivite pentru a vorbi despre ele. Cum e și acest poem, „Library Labirinth”, care deși e unul narativ, e atât de enigmatic, încercat de lirism și emoție vie: „De data asta te las/ să te îndepărtezi mai mult/ de mine. Să te pierd/ din ochi când iei colțul după raftul de ficțion/ printre pereți de labirint/ rearanjabili// Mă ghidez/ după mersul tău șchiopătat/ fără papuc într-un picior,/ după plescăit ce-duce/ a copite tropăind pe linoleum./ Chicotel tău blasfemiază/ tăcerea// Sunete care s-au stins/ subit// M-apropii pe vărfuri./ Scot o carte din raft,/ ca pe o cărămidă secretă dintr-un zid// Prin locul gol/ te văd întins pe mochetă-ntr-o parte./ cu mâna sub cap./ așa cum făceau și eu la șapte ani./ pițită/ în bibliotecă județeană, așteptând/ să-nceapă țiuitul literelor/ ca o tornadă-ntr-un ogor/ de teremin”.

Cel de-al șaselea Fest(in) pe Bulevard (12-21 octombrie), festivalul internațional al Teatrului „Nottara”, s-a deschis într-o atmosferă de bună dispoziție, cu un eveniment stradal plin de culoare și de surprize și cu un spectacol al teatrului-gazdă, original, modern, de o cuceritoare energie, *Molière/erilom*. Au fost zece zile de sărbătoare adevărată, un festin cultural bogat și divers, în toată puterea cuvântului, gândit astfel încât să satisfacă gusturi cât mai diferite. Este ceea ce și-au dorit organizatorii, după cum a declarat directoarea Teatrului „Nottara”, Marinela Tepuș, preocupată mereu și de găsirea unei teme interesante și actuale. Pentru ediția cu numărul șase, aceasta a fost *Criza comunicării*. Foarte la ea acasă în România noastră, din păcate, pentru că noi trăim într-o societate extrem de divizată, parcă mai dezbinață și mai conflictuală decât oricând. Multe dispute, inutile cele mai adesea, o prăpastie între structurile sociale, o ruptură dramatică între politicieni și popor, în fine, o furibundă risipă de energie canalizată spre rău, spre negație și demolare.

Iar teatrul are și misiunea nobilă, ne amintește Marinela Tepuș, de „a se implica în viața oamenilor, atrăgându-le atenția asupra disfuncționalităților sociale, făcându-i să-și pună întrebări și, uneori, să le ofere și răspunsuri.”

Programul amplei manifestări de la „Nottara” a fost structurat pe cinci capitole – Bulevardul comediei, Premierie în Fest(in), Evenimente conexe, Criza comunicării și Invitați speciali – cu artiști din România, Bulgaria, Polonia, Italia, Franța, Rusia, Serbia, Kazahstan, cele 34 de reprezentări având loc în mai multe spații, la teatrele *Tândărică*, *Odeon* și *Excelsior*, precum și la Institutul Maghiar *Balassi* și Librăria Cărturești-Verona. De altfel, trebuie să se știe că vorbim despre un veritabil mix cultural complex, cuprinzând și Planeta Shakespeare

Carmen MIHALACHE

Pe Bulevard, la un nou Festin

• *Disputa*, de Pierre de Marivaux

(care s-a desfășurat între 26 aprilie-26 mai 2018), datorată parteneriatului cu Teatrul Național *Marin Sorescu* din Craiova, cât și o altă secțiune, mai precis Festivalul Multiart EXIT (21-22 noiembrie), realizat împreună cu Administrația Națională a Penitenciarelor din România.

Ce s-a mai întâmplat la Fest(in)? Au fost dimineți cu spectacole-lectură, lansări de carte, multe discuții cu publicul după spectacole (ca o replică optimistă la criza comunicării), expoziții, colovii. O retrospectivă foto i-a fost dedicată lui Emil Boroghină, cunoscutul actor craiovean și director al prestigiosului Festival Internațional Shakespeare, care a fost sărbătorit, înconjurat cu dragoste și admirație, în fine, primit în familia Teatrului *Nottara*. Ne-am bucurat și de alte aniversări, în cadrul unor foarte plăcute, emoționante întâlniri, personajele principale fiind George Banu, Doina Papp, Mihai Lungeanu, Bocșárdi László. La expoziții o notez și pe cea, abso-

lut remarcabilă, realizată de Mihaela Marin la singura reprezentare – de la ediția 2016 – a Fest(in)-ului, a spectacolului *Livada de vișini*, de A. P. Cehov, pe care regizorul Tompa Gabor l-a pus în scenă în Slovenia, în scenografia Carmencitei Brojboiu.

Cum la *Nottara* este o familie de artiști foarte unită, niciodată nu sunt uitați cei dispăruți, astfel că, la secțiunea *In memoriam*, au fost evocați Gilda Marinescu, Valeriu Preda și scenograful Sică Ruscescu.

Un fertil spațiu al dialogului au fost cele două colovii: *Criza comunicării* și *Cum, ce și de ce (mai) simțim la teatru? Tehnologie vs emoție*, concepte și moderate de criticul de teatru Cristina Rusiecki, ca și *Întâlnirile AICT.RO.*, organizate și gândite de Oltita Cîntec (președinte al secției române a AICT), ea moderând, totodată, dezbaterile pe marginea relațiilor dintre artiști, critici, spectatori. Cum comunică aceștia, și dacă într-adevăr comunică, acestea au fost întrebările la

care noi, participanții, ne-am străduit să găsim răspunsuri.

Nu am să închei scurta mea privire asupra acestei ediții a Festivalului fără a spune că Teatrul *Nottara* a făcut un tur de forță, prezentând nu mai puțin de șapte premiere. Nu am avut cum să fiu la toate, dar din ce am văzut, *Disputa*, de Pierre de Marivaux (foarte în tema Festivalului), în inspirație regie a lui Vlad Massaci și cu o superbă scenografie picturală a Iuliane Vilsan (amintind de tablourile lui Watteau și Fragonard), mi s-a părut un spectacol special, grațios și rafinat. Realizat în parteneriat cu Teatrul Clasic *Ioan Slavici* din Arad, o dovadă elocventă că la *Nottara* nu există criză de comunicare, ci, dimpotrivă, multă deschidere spre noi experiențe.

Adaug și palmaresul frumoasei manifestări de pe Bulevard, organizată cu desăvârșit profesionalism, cu pasiune, de la care am plecat cu multe impresii plăcute, cu o excelentă stare (pentru că aici este mereu o atmosferă luminoasă, caldă) și cu o sacoașă plină de cărți, programe de sală, plante, albume și cu masiva monografie semnată de Claudia și Daria Dimiu *În pas de teatru pe Bulevard. O istorie a Teatrului Nottara*.

Juriul, alcătuit din Emil Boroghină, Roxana Croitoru, Irina Ionescu, Carmen Mihalache și Doru Mareș, a decis astfel premiile pentru secțiunea *Comunicării*:

Premiul pentru cea mai bună actriță în rol principal: Luminița Erga, pentru rolul *Regina* din spectacolul *Hamlet în sos*

picant, regia: Alexandru Jitea, producție a Teatrului *Nottara*, București

Premiul pentru cel mai bun actor în rol principal: Miklós Bács, pentru rolul *Victor* din spectacolul *Ilegitim*, de Adrian Sitaru și Alina Grigore, regia: Adrian Sitaru, producție a Teatrului Maghiar de Stat, Cluj. **Premiul pentru cea mai bună muzică în spectacol:** Ada Milea pentru muzica din spectacolul-concert *Visătorul*, după Ian McEwan, producție a Teatrului Tineretului, Piatra-Neamț.

Premiul pentru cel mai bun decor: Constantin Ciubotariu pentru spectacolul *Gardenia*, în regia lui Zoltán Balázs, producție a Teatrului *Odeon*, București. **Premiul pentru cea mai bună regie:** Alexandru Măzgăreanu, pentru spectacolul *Tartuffe*, de Molière, producție a Teatrului *Maria Filotti*, Brăila

Premiul pentru cel mai bun spectacol: *Ilegitim*, de Adrian Sitaru și Alina Grigore, regia: Adrian Sitaru, producție a Teatrului Maghiar de Stat, Cluj.

La aceste premii s-au adăugat cele ale publicului, juriul spectatorilor acordând următoarele distincții, la secțiunea *Bulevardul comediei*:

Premiul pentru cea mai bună actriță în rol principal: Daniela Minoiu, pentru rolul *fața Veta* din spectacolul *Despre olteni, cu dragoste*, în regia lui Constantin Fugașin, producție a Teatrului *Nottara*, București

Premiul pentru cel mai bun actor în rol principal: Claudiu Bleonț, pentru rolul *Doctor Givvins*, din spectacolul *Elefantul din cameră*, în regia lui Dragoș Alexandru Musoiu, producție a Teatrului Național *Marin Sorescu*, Craiova

Premiul pentru cel mai bun spectacol: *Comedia erorilor*, de William Shakespeare, regia: Bocșárdi László, producție a Teatrului de Nord, Trupa *Harag György*, Satu Mare.

O spun din nou: Marcel Mureșeanu este unul dintre cei mai expresivi poeți ai drumului ființei spre moarte. Pe urmele titlurilor sale succesive, îl descopăr maritor asiduu al prejmei și al depărtărilor, mereu de față, deși săgetător capricios și călător în insomnii. Hărăuit de texte și de

Marcel Mureșeanu – 80

Poemul îmbânzitor de treceri

întuneric, dar știind să le schimbe, ca un neguțător de soi ce se află, pe monede și monade, se ține în bune, prelung degustate, relații cu amurgul și cu trecerea. Pregătit pentru a greși, dar și pătruns de patima recunoștinței, e meșter în ale prieteniei și îmbânzitor de orbiri și ispite, asupra cărora veghează din toate unghiurile perspectivei sale cuprinzătoare.

Deși ocupă mai rar prima pagină a vieții literare, Marcel Mureșeanu poate fi citit ca un poet al *singularității* asumate, varianta de catifea. „Locuit de moarte”, încă de la primele volume, gestionează turbionul spaimei de finitudine într-o suspendare originală a enunțurilor poetice traduse prin expresiva „hărăuire textuală”. De la descoperirea că moartea îl vizează anume („pe mine mă caută”), taciturnul în slujbă metaforală avansează gureș, volum după volum, crochieri ale morții, adâncindu-i până la angostul intravitalității, dar și zădărniciu-i, în aceeași clipă, spaimele. [...]

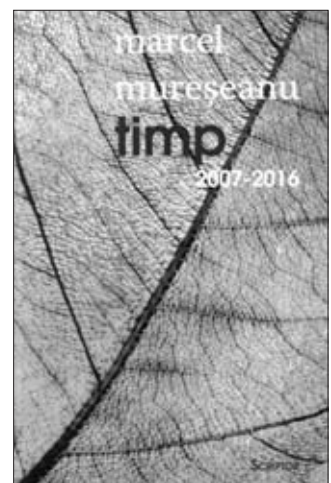
Deloc incomodată de experimentele de ultimă oră, poezia lui Marcel

Mureșeanu are valențe deschise înspre mai multe feluri de lectură, iar registrele sale ritmice sunt adaptabile și generoase, gata să satisfacă gusturi și așteptări diverse. Incurile ludice nu pun în umbră sugestiile metafizice, simplitatea enunțului înseamnă și rostire elaborată, respirația scurtă poate avea și chiar are bătaie lungă.

Irina PETRAS

(din prefața la *Timp*, antologie de autor, volumele I-II, Cluj-Napoca, Editura „Scriptor”, 2018)

E ceva timp de când urmărim poezia lui Marcel Mureșeanu și cu mare bucurie constatăm că, în ciuda trecerii timpului, ea a rămas aproximativ în aceeași coordonate de început, paradoxal, fără a instaura politica repetiției. Dacă o asemenea afirmație ar putea în cele mai multe cazuri mai mult să dăuneze obiectului studiat, aici va explica un paradox ce se întâlnește doar la vocile lirice ajunse la o maturitate evidentă. Prin acest impozant volum autorul ne demonstrează că are în

primul rând știința de a realiza la momentul convenit o rememorare a discursului liric, redefinind într-o logică subiectivă propria matcă identitar-lirică.

Marius MANTA

„La mulți ani!” **Marcel Mureșeanu!**

Doar câteva zile am stat la FNT-ul din acest an (desfășurat între 19 și 29 octombrie 2018), pentru că programul meu atât mi-a îngăduit, dar pe acelea le-am trăit din plin, perindându-mă de la un teatru la altul, de fapt făcând adevărate curse când spectacolele erau unele după altele, la un foarte mic interval de timp. Dar am simțit bucuria de a fi acolo, în mijlocul atât frumoase întâmplări artistice, al unor evenimente de certă valoare. De fapt, nici nu-mi pot imagina cum ar fi să stai posac, mohorât și să ai mereu câte ceva de căritat atunci când ai în față o ofertă atât de generoasă și de diversă de spectacole și de întâlniri admirabile. Ca de obicei, și având doar patru zile la dispoziție de astă dată, am încercat acel enervant *embarras du choix*, vrând și una, și alta (la reprezentații mă refer) și să cuprind cât mai mult.

Cu siguranță, ediția 2018 a FNT-ului a fost o mare reușită, cu o selecție atentă, orientată spre producții valoroase, unele dintre ele chiar excepționale. Au fost peste 36 de producții din țară (șase dintre acestea figurează într-o nouă secțiune intitulată *Teatrul și societatea. Acum*) și câteva din străinătate, din Germania, Belgia, Olanda, Irlanda, SUA. Formula complexă a Festivalului a cuprins o multitudine de evenimente conexe, care mai de care mai interesante și mai atractive, incluzând și un concert de muzică clasică, susținut (în Sala *Auditorium* a Muzeului Național de Artă a României) de KamerArt Orchestra, sub bagheta dirijorului Horia Andreescu. Au fost,

Carmen MIHALACHE

Festivalul Național de Teatru sau bucuria de a fi împreună

șasard, numeroase lansări de carte, vernisaje de expoziții (cea de fotografie a lui Brigitte Lacombe, de autor – Liana Mantoc), spectacole de poezie, de dans, spectacole-lectură, masterclassuri, ateliere, conferințe, proiecții de filme, licitația de obiecte de artă de la Galeriele Artmark, sub deviza *Dăruind vei dobândi*.

Marina Constantinescu, selecționerul unic și directoarea Festivalului, scrie un foarte nimerit cuvânt-înainte argument pentru ediția 2018, vorbind despre dificultățile de care se izbește gândind și organizând o manifestare de o asemenea anvergură în timpuri potrivnice, ea văzând Festivalul Național de Teatru ca o „probă, o încercare inițiată”, fiindcă este vorba despre „o lume în care încă ne putem regăsi: cu valorile ei pe care nu le poate perverti nimeni, cu profesionalism, colegialitate, unitate, creativitate, cu iubire și respect, cu demnitate și verticalitate”.

Cu iubire și respect, artistul omagiază la ediția a 28-a a FNT-ului a fost regizoarea Cătălina Buzoianu, o personalitate copleșitoare a teatrului românesc contemporan, autoarea a

• *Suflete zbuciumate* de Stefan Zweig

unor spectacole indimentabile. Ea a fost prezentă în Festivalul cu un spectacol, pe care l-a coordonat, din poezia Ninei Cassian, numit *A(m) iubi(t) iubirea*, conceput împreună cu actrița Roxana Guttman, interpretat, totodată, împreună cu Florian-Mihai Nițu. Marii doamne a teatrului românesc,

cu o solidă cultură, imaginație fabuloasă și o imensă pasiune pentru arta scenei, i-a fost dedicată și o carte, cu un titlu foarte frumos și sugestiv, „Cătălina Buzoianu: magie, abur, vis”, o superbă antologie semnată de Florica Ichim și Irina Zlotea, editată de Fundația Culturală „Camil Petrescu”. Sub aceeași egidă a apărut o altă antologie, datorată Floricăi Ichim și Adei-Maria Ichim, „Radu Penciulescu și teatrul la înălțimea omului” (primul volum).

Dintre cele câteva spectacole văzute, mi-au rămas în minte trei montări ale lui Radu Afrim: *Rabenthal* de de Jörg Graser (producție a Teatrului Maghiar de Stat „Csiky Gergely”, Timișoara), *Betie* de Ivan Vărăpaeu (realizată la Teatrul Național Târgu-Mureș – Compania „Tompá Miklós”) și *Despre oameni și cartofi* (spectacol al Teatrului „Andrei Mureșanu” Sfântul Gheorghe), apoi *Suflete zbuciumate* de Stefan Zweig – producție a Schaubühne Am Lehnhner Platz Berlin & Complicité Londra – și *Persona* de la *unteatru* (Festivalul a marcat și centenarul Ingmar Bergman), în regia lui Peter Kerek, cu Emilia Bebu

și Alina Berzunțeanu (performanța actrițelor este remarcabilă).

La Afrim mi s-a părut absolut notabil faptul că a intrat în zona teatrului-document, cu impact social, *Despre oameni și cartofi* fiind un spectacol pornit de la un caz real, covârșitor prin forța tragică. Realizat în alt registru decât cel metaforic, imagistic, violent bizar, absurdist, suprarealist, adică tipic afirmativ, cu un decupaj alert, cinematografic, spectacolul nu te poate lăsa indiferent; dimpotrivă, te mișcă până-n străfundurile ființei, te revoltă, arătându-ți o față a lumii pe care nu o știai, o umanitate sfâșietor de tristă.

Impecabil, fără cusur, croit cu desăvârșită acuratețe, cu rigoare, așa a fost spectacolul *Suflete zbuciumate*, în regia lui Simon Mc Burney și în interpretarea a șapte actori care au jucat mai multe roluri, fiind absolut credibili în fiecare dintre ele. Totul funcționa ca un ceasornic bine reglat, fiecare amănunt se integra armonios în întreg, ritmul era păstrat și orice detaliu avea semnificație, adică precizie, precizie în cel mai înalt grad. Dar și emoție, pentru că așa era povestea aceea răvășitoare despre nefericire, despre milă, despre cât de puțin îi cunoaștem pe cei de lângă noi și cât de mult ne putem lăsa înșelați de aparențe.

Am să mai spun și că mi-a plăcut mult ideea cu HUB-ul de la Gabroveni, un loc extraordinar, unde s-au petrecut minunate întâlniri între arte, artiști, public.

„L-au luat noaptea și l-au dus la Mănăstirea Snagovului. Acolo nu l-au zăbovit, ci l-au poruncit de s-au cuminecat, și l-au dus la trapezare și, de stălpul cel mare legându-l, l-au sugrumat.” Luntrea lui Flegias îi duce pe Marx și Freud spre Infern. Iar odată cu ei, pe noi toți, prea neputincioși sau inconștienți pentru a opune o cât de mică rezistență. Porțile sunt peste tot închise ori deschise, drumuri cu sens unic, mișcările de sus-jos, înainte-înapoi. Pe canapeaua îngropată sub covoarele grele din cabinetul Psihanalistului, ca pe un catafalc, zace în rigor mortis, cu masca imposturii, minciunii și a crimei, însăși Utopia. Tăcerea, de dincolo de perdele, a milioanele de netrăiri sacrificate în numele acesteia apasă ca plumbul putrezirii. Nebunia privește din abis, omul retras în poziția foetală își strigă deznădejdea. Privirea încetșoșată a postelnicului Constantin Cantacuzino se agață de un punct fix, numai de el știut. În față, într-o altă dimensiune, Mântuitorul îi arată calea. Freud și Marx în drum spre Infern. Hăul care înghite tot, teroarea care înstăpânește, cruzimea și înghețul. Dumnezeu este detronat, omul topit, redus la o masă amorfă, de neînțeles. Sufletul aruncat în groapă. Preoții noului cult, în odăjdii roșii, își trag seva unul din celălalt. Parabola Orbilor, dar alfel. Adierile sunt giugliuri care nu acoperă, atingerile mătăsurilor înfiorează privirea. Se inventează un limbaj nou în justiție, știință, etică, e folosit chiar și de poliția secretă. Cuvântul capătă sensuri nebănuite, absurde, nefirești. La schimb, omului i se dă libertatea de a face compromisuri, de a greși, de a-și privi aproapele ca pe un simplu obiect de studiu. F de la Fromm. A de la Adorno. L de la Lukács. S de la Schmidt. Gâtul templu, poartă veșnic deschisă, gardienii beți

Constantin ȚINTEANU

Leția de anatomie a sufletului

• **Galeriile „Karo”,**

Ion Grigorescu - Cabinetul de curiozități •

s-au dus la culcare. Masca lui Tutankhamon. La bază, în măruntăie, se face loc pentru următoarea sarjă, focurile ard neîntrerupt cu aprigă neostorie, ușa de la intrare geme sub greutatea lăcomiei și insașiabilității. La desert, prune și prăjituri. Parcursul poate fi unul inițiat, trecerile negociate de la caz la caz: lateral, frontal sau cu reverență. Chibzuirea spațiului parcimonios va duce la restrângeri, chiar intimitate, apropierea unora sunt mai mult decât ai putea îndrăzni. Pe sub opreliști se ved picioare, prin ele siluete ghicite în amestecuri de lumini și umbre. Auzul devine important. În zadar încerci să afli în „vitrine” aromele Orientului, sălbăticia depărtărilor, uscăciunea pustiului. Vei găsi doar omul cu toate păcatele sale. Nu văd motive de optimism, salvarea nu se află aici, pe Pământ. Toate cărările sunt false, duc spre nicăieri. Idolii materiei pândesc de peste tot și nu este cale de scăpare. Artistul are figura impenetrabilă ca masca faraonului ce o poartă la gât și nu putem înțelege. Acolo unde vrea să ne arate o face ca să ne incurce, e felul său de a spune că răspunsul se află de fapt în fiecare dintre noi. Este oare bine, poate fi rău? La fel ca viața, nu poți deosebi, unele trec în altele. Scenele ca de benzi desenate cu o poveste pe care nu o mai știi, personaje schematizate, aproape șterse, coborâte parcă din palide fresce ale timpurilor de mult

apuse. Micul pom de Crăciun ce urma să fie ars, atelierul ca sală de disecție a sufletului. Acoperirea cu var a pereților, poziția de instabilă încordare, anticamera a morții, închidere. Procesiunea Fecioarei Maria la Barcelona, mișcări de rotație, oamenii Lego, încremenire. „Sub talpa istoriei. Cine știe că sub talpa este o tandră sfericitate?” Demonii parazitează imaginile, ei nu au poartă de acces, sunt blocați în spatele percepției, închiși în întuneric. Dar cu îndărărită și asiduă determinare luptă împotriva lumescului și prin religiile actuale, cultele statului, prin cei care se rup de lume pentru a avea acces fără poartă. Omul poate fi redus la un mecanism la prima privire, chiar automat. Planșa anatomică de la

intrare, cu divizare a întregului în elemente de sine stătătoare ce au atitudini ambivalente, cooperante dar și rivale. Componentele cunosc totuși o ierarhie. Regulile să fie respectate întocmai, nu poate fi democrație. Părțile de jos în chip firesc slujesc celor de sus, exteriorul protejează și informează interiorul. Cercetașii (ochii, nasul, urechile) stau la înălțime, atenți la tot ce vine din afară, ignoranți față de ceea ce se petrece înăuntru. Omușorul orb, surd și mut, paznic la poarta înecului, sufletul trebuie înțeles ca neant, nemanifestare, părți rupte de întreg, tăcere și somn. Scara Vieții: copilul într-o cursă de neoprit spre lume, spre maturitate, învăț repede, nu se știe cum. Adultul preocupat cu menirea sa, cea de perpetuare a speciei, nu are liniște sau răgaz până nu îndeplinește rânduielile. Bătrânul își chibzuiește zilele rămase în folosul sufletului despre care nu știe mare lucru, instinctiv găsește acolo refugiu, alinare și echilibru. Ochi sau ureche nu se îndreaptă spre înăuntru fiindcă „primejdiile vin din afară”, deoarece nu cunoaștem, nu simțim năruirea interioară venită pe furis, odată cu vârsta sau cu bolile, „Moartea vine pe nevăgare de seamă.” Inima nobilă, credincioasă, mintea care nu vrea să știe, atrasă de efemer, de materialitate, de acum. Viesnia ar plictis-o, nu poți umple o eternitate, clipa trecătoare este suficientă, iluzia ca drog, abandon total. Părțile ca întreg și întregul perceput nu ca sumă a lor. Leția de anatomie a sufletului este oglindă în care să ne contemplăm, un ochi viu și tainic spre nedefinit. Rătuinea nu poate fi de mare folos, posibil chiar să împiedice mai degrabă. Privitorul să ia cu sine acasă emoțiile și să uite restul, să simtă cu mintea, să înțeleagă cu inima. INIMA-ANIMA.

memoria. Scepticismul lui Montaigne, în acest sens, nu e numai o îndoielă prin care își suspendă adevărul la cutare sau cutare enunț filozofic (sau la totalitatea acestora); prin această suspendare, el chiar produce „eu!” ca subiect al propoziției: „Eu nu știu”.

Montaigne pune în aplicare independența gândirii după ce Pierre La Ramée (Ramus) emancipase logica. „Eseurile” sale sunt primul și probabil cel mai bun produs în Franța al filozofiei morale. E primul apel adresat societății laice și mondene în legătură cu gravele teme pe care savanții de profesie pretindeau că le judecaseră cu ușoare închise. Marelui farmec al textului e că cititorul îl simte pe omul Montaigne în fiecare rând scris de autorul Montaigne. Nu e vorba despre un tratat, nici măcar despre un discurs; percepem libera fantezie a unui cozeur amabil și peste măsură de instruit, ce se derulează capricios sub ochii noștri. Ideea capătă corporalitate, abstracția se trezește la viață. Cartea și scriitorul sunt același lucru. Ai spune că, în loc să-și compună opera, Montaigne a trăit-o. Ghicești caracterul eseistului în caracterul cărții – digresiuni capricioase ale unei gândiri hoinare și amabile. În succesiunea ideilor sale, acest om rațional și drept pare a nu asculta decât de această facultate pe care el însuși o numește „imaginație”. Alege un subiect, îl pășărește, îl reia, promite o temă, în titlu, și tratează alta în capitolul respectiv. Totuși sub această alură fortuită se ascunde un serios și puternic interes. În ciuda tuturor digresiunilor, Montaigne a avut constant în vedere un singur obiect, pe care ni-l descrie, ni-l arată, ni-l explică fără încetare: e chiar el sau, mai degrabă, noi, e omul. „Eseurile” au grația unei fantezii și profunzimea unui studiu, întregul farmec al unei conversații și toată valoarea unui tratat științific. Montaigne se judecă pe sine însuși cu atâtă imparțialitate de-aici crede că vorbește despre altul și se analizează cu atâtă finețe, încât îți e clar că s-a studiat bine pe el însuși. Atât de întinse sunt facultățile sale, mobilitatea gusturilor, combinarea defectelor, a calităților, a înclinațiilor de orice fel, încât crezi că a adunat în el varietatea firii noastre și că ne-a oferit în persoana lui omul arhetipal, această „ființă miraculosă nestatornică și diversă”. Vorbind despre sine, Montaigne vorbește despre marile probleme, am spune, dintotdeauna. Scepticismul lui fecund a trezit rațiunea contemporanilor. În vacarmul atâtor afirmații violente, eseistul crede că singura înțelepciune posibilă e îndoielă. În religie, în politică, în literatură, oricine ajunsesse să spună: „Știu totul”; Montaigne își luase ca deviză o întrebare: *Ce știu eu?* Rezerva sa, ce-i drept, nu merge până la pironism: Montaigne nu s-a îndoit vreodată nici de Dumnezeu, nici de

virtute, credințe nobile între atâtea ruine. Recitind „Eseurile”, simțim spiritul Antichității renăscute. E una dintre gloriile lui Montaigne de a-i fi fost discipolul. Poetii și filozofii Greciei și ai Romei sunt pentru el ceea ce au fost Biblia și Sfinții Părinți pentru Bossuet. Îi asimilează într-un mod suveran. Plutarh și Seneca sunt maeștrii săi. Unul e plin de lucruri, celălalt, de vorbe de duh. Când scrie, lui Montaigne nu-i place să aibă cărți în preajmă, dar nu se desparte niciodată de Plutarh. În privința lui Seneca, mersul său viu, neprevăzut, e compatibil cu umoarea lui Montaigne, căruia îi place să meargă drept la țintă, căutând motive bune și ferme. Nu-l interesează nici subtilitățile gramaticale, nici ingenioasa structură a vorbelor și a argumentației. De aceea nu-i plac discursurile lui Cicero, bune pentru școală, barou, predici. Cicero e un predicator de comună. Cu discursurile sale te poți adresa judecătorilor. Lui Montaigne nu-i plac nici ingredientele, nici surorile în mâncare. Preferă să mănânce carnea crudă. Spunându-ne ce iubește la Seneca, marelui eseist francez începe să-și caracterizeze stilul. Trăsătura dominantă e, am mai afirmat-o, imaginația. Are dreptate Voltaire: „Nu limbajul lui Montaigne, ci imaginația e ceea ce trebuie să regretăm”. Mai mult decât la oricine și înaintea lui Buffon, stilul e chiar omul. Altfel spus, ceea ce e bine spus e bine gândit. Stăpânește și îmblânzește idiomul în care i-a fost dat să scrie și, ca un abil versificator, extrage din dificultățile limbii combinații neașteptate, de o frumusețe aparte. Limbajul eseistului e simplu și naiv, suculent și nervos, concis și dens, nu neapărat delicat și... dichisit, cât vehement și impetuos, mai dificil decât pictisitor, departe de orice afectare, libertin, incoerent și inovator. Montaigne a creat atâtea imagini, expresii noi, aliate de cuvinte care au intrat în tezaurul lexical și gramatical al limbii franceze. Dar o fatalitate literară a secolului al XVI-lea a făcut ca operele mari ale acestor epoci să nu se organizeze într-un ansamblu armonios și funcțional. Montaigne n-a putut evita nici el această presiune asupra secolului său. Nu-i decât cel mai instructiv cozeur și cel mai amabil dintre moralisții francezi. Simțim, astăzi, că persoana sa valorează mai mult decât celebra sa lucrare. „Eseurile” sunt un material prețios ce n-a primit încă forma definitivă: seamănă cu o materie siderală căreia câțiva astronomi îi compun îndepărtate nebuloase. Nu sunt încă aștri, ci un fluid bogat și luminos a cărui putere creatoare nu încetează să-i imagineze...

*Pentru cele mai multe dintre citate, am folosit ediția „Montaigne. Eseuri” (I,II), îngrijită de Idel Segall, București, Editura Științifică, 1971, traducere de Mariella Seulescu, note de Anca Bursan.

sertarul cu fișe

Constantin CĂLIN

Între „Dosare” (10)

• În miezul unui poem de Nicolae Anghel („Ideal”, în *Moldova*, 2, nr. 54, 22 martie 1938, p. 3) se găesc aceste versuri: „De la Stirner/lumea a aflat/ că nu mai există «păcat» fiindcă nu mai există nimica «sfinț»./ Dar un glas tunător/ spre pământ coborînd/ s-a auzit zicînd:/ «Și totuși există»”. Surprinde aci citarea anarhistului german (despre care azi „nu știu mare lucru” nici unii profesori) de către cineva de meserie agent sanitar într-o zonă submontană (Școarțeni-Bacău), ins destul de cumințe în atitudinile sale. Evident, el nu-i de acord cu afirmațiile filozofului. Întrebarea pe care mi-o pun e cum a ajuns să-l citească. În *Dosarul Bacovia*, II (v. p. 138), am subliniat că poetul știa cel puțin o lucrare de-a lui Stirner, dovadă versurile „Un haos vrea să mă ducă/ de uncol uitînd și de număr”. Acum sînt convins că autorul poemului „Gol” i-a vorbit, într-un moment de vervă, lui N. Anghel despre el. Iar atari ocazii au fost multe. Anghel era unul dintre „cunoșcuiți” pomeniți în *Insemnări de roman*, la care mergînd se simtea bine (cf. *Opere*, Ed. „Minerva”, 1978, p. 384). Un ecou, probabil, poemul „Ideal” dă o indicație despre faptul că Bacovia venea la gazdele sale nu numai cu „gustoasele comestibile din oraș”, ci și cu idei de care ele erau marcate.

• Cînd studiezi strat cu strat receptarea unui scriitor, nu se poate să nu remarci ceea ce N. Davidescu numea într-un articol („Cum se face o polemică”, în *Viața Românească*, 25, nr. 10, 1933) „colaborarea vremurilor”. Fără ea nu se pot înțelege aprecierile – uneori diametral opuse – ale uneia și celeiași opere în epoci diferite. Davidescu dădea drept exemplu *Don Quijote*, de Cervantes. Eu am în vedere *Plumb* și *Scînteii galbene*, într-un fel judecate la apariție și în alt fel mai tîrziu. În cazul lui Bacovia, „colaborarea vremurilor” a constat în eliminarea anumitor rezerve estetice și adăugarea de noi sensuri poeziei sale. „Vremurile”, prin evenimentele lor, au colaborat cu el și înainte de al Doilea Război Mondial și după, mai ales în deceniile șapte și opt. Au fost modificate perspectivele asupra simbolismului, idei și atitudini deconșiderate altădată s-au impus ca verigi ale progresului. Marginalii sînt reevaluați. Declarat convențional și demodat de către unii dintre contemporanii săi, Bacovia devine contemporanul generațiilor noi.

• Parafrazîndu-l pe André Gide, pot spune că Bacovia, asemenea lui Kafka sau Beckett, a fost mai curînd „omul unei epoci decît al unei țări”.

• Încerc, dar nu reușesc să mi-l imaginez pe Bacovia în robă. Scund, exiguu, aplecat de spate, ar fi fost insignifiant printre magistrați făloși, semănînd cu un călugăr amărît, rătăcit pe culoarele tribunalului. Cînd fac acest exercițiu de imaginație, îmi vine în minte o „ciorovăială” din 1904, în „problema robei”, despre care am citit într-un articol de Barbu Lăzăreanu (v. „La nașterea «Dimineții»”, în *Dimineața*, 29, nr. 9655, 13 noiembrie 1933, p. 3). Disputa s-a dat dacă avocatii trebuie să poarte robă și cum să se numească ea. Propunerea de a o purta a venit din partea lui Mișu Antonescu, decanul baroului din București. N-a fost simplu s-o impună: unii s-au împotrivit atît asupra purtatului, cît și a termenului de robă (< fr. robe), în locul căruia l-ar fi preferat pe acela de anterie/ antereu (< tc. anteri). Problema s-a tranșat printr-o lege votată de Senat în anul respectiv.

• „Jurnalul” acesta poate fi pilduitor – cred – într-un singur sens: să arate cum se „frămîntă” (sau, mai exact, cum te frămîntă) un „subiect” cînd n-ai puterea să zici „Ajunge!” și să te despați de el. Continuînd, acuz, poate, o insatisfacție legată de ceea ce am scris pînă acum. Sînt – mi se pare cîteodată – în situația locatarului care,

după ce s-a mutat în casă nouă, își dă seama că n-a pus la punct tot ce trebuia și, fiindcă mai are materiale, încearcă să remedieze acele lipsuri. Și mai e ceva: obișnuința cu un anumit gen de lucrare. După două „jurnale” anterioare, a-mi interzice să continui ar fi o privațiune insuportabilă.

• Dintre cei peste șazeci de colaboratori pe care i-a avut *Ateneul cultural*, numai trei au fost femei: Agatha Grigorescu, care a publicat opt poezii, proză, traduceri și comentarii, Maryanthe Solomon – șase poezii și Lucia Alioth – una. Discriminare, misoginie? Nici vorbă! Cam aceleași proporții se întîlnesc și la alte reviste din epocă. Cunoștință de-a lui Bacovia din 1916, Agatha era autoarea volumului *Armonii crepusculare* (1923). Maryanthe Solomon – probabil, o debutantă. Iar Lucia Alioth provenea dintre colaboratorii *Convorbirilor literare*, unde semnase cu pseudonimele Lucia Codru, Codru Haiducu și Lucia Codru Haiducu (cf. Mihail Straje, *Dictionar de pseudonime*, Ed. „Minerva”, 1973, p. 18). Un pastel, poemul publicat conține o notă din Bacovia: „Natura-n van se chinuiește/ Copacii despuiați se-ndoale/ De geamuri vîntul îmi striviește/ Fulgi de zăpadă, stropi de ploaie [...]” (v. „Codrului”, în *Ateneul literar*, 1, nr. 7, septembrie 1925, p. 11). Dramatizarea din următoarele două strofe trădează velleitara. Poeta era fiica savantului Karadja, care – dacă-mi amintesc bine – avea legături de rudenie în Răcăciuni. Despre slăbiciunile ei pentru literatură a scris, în *Jurnalul* său, Petru Comarnescu. Mirarea mea e că absentează din paginile *Ateneului cultural* Olga Nicolau-Stoika, fosta studentă a lui Ibrăileanu. O conferință pe care a publicat-o în *Bacău*, ziarul condus o vreme de soțul ei, arată că avea un discurs fluent, că lega inteligent ideile și exemplele, acestea, culese din autori foarte diverși: Carlyle, Eminescu, Creangă, Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Plutarh, Aimé Martin (*Educația mamelor în familie*), Tolstoi (*Sonata Kreutzer*), Anatole France (*Rôtiserie...*), Guiraud (*Micul Savoyard*) ș.a.

• Între comparațiile pe care le-am încercat pentru a defini receptarea, una e cu o călătorie pe mare, într-o corabie fără pinze, fără motoare și fără busolă. Orice curent cit de mic o influențează: unul o abate într-o parte, altul o împinge din pupă, altul i se împotrivește din față. Nu de puține dăți asupra ei vin și furtuni. Vînturi puternice o răsucesc, valuri înalte o izbesc, o presează, o acopăr. Cînd o crezi căzută la fund, pierdută, reappare, însă nimeni nu știe pentru cît timp. Criticul care se ocupă de receptare trebuie să-i reconstruiască mișcările: înaintări, opriri, devieri. Pe deasupra, să explice și cauzele lor, care sînt diverse și contradictorii, vizibile și invizibile. O dată e vorba de evenimente, altă dată de persoane, altă dată de cărți. E necesar deci a lămuri cînd și cum intervin toate acestea. În fine, receptarea nu e numai povestea călătoriei, ci și a observatorilor ei: criticii. Ce anume îl determină pe cutare sau cutare să zăbovească ani în șir în preajma unei opere? Cum s-a apropiat de „corabie” și de cîte ori a obosit s-o privească, dorînd să facă altceva? Dacă ar fi să mărturisesc, mulți ar trebui să declare că nu s-au fixat dintr-odată și definitiv la operele în care azi sînt considerați specialiști, ci cu ocoluri sau în zigzag, deși odată cu trecerea timpului e greu să disociezi ce-a fost afinitate și ce-a fost necesitate.

• S-ar putea spune, cred, și așa: „poetii blestemati” sînt cei a căror glorie nu a fost la înălțimea geniului lor.

Am fost, mărturisesc, până mai ieri, un sceptic incurabil, un pozitivist, un raționalist, un cartezian până în măduva oaselor. Și iată cum, deodată, spre umilință și smerenia mea, am început să cred în minuni. Pentru că miracolul transcende puterea noastră de comprehensiune, e o intruziune a nefirescului în ordinea obișnuită a lumii, o ieșire din contingent, o irupere devastatoare, el nu se produce în preajma și în timpul nostru istoric. De aceea minunile au fost exilate în *illo tempore*, ele s-ar fi petrecut tare de mult și tare departe.

Dar iată, „din senin“ s-a ivit, în toată splendoarea ei, „Monografia orașului Buhuși“ și ochii mei încercănați și obosiți s-au deschis larg a uimire, a mirare. Este peste puterea mea de înțelegere cum poate să apară o asemenea minunăție în timpurile noastre de uscăciune, precaritate și descumpănire, tocmai acum când impostura, perorația penibilă, maimuțarea valorilor, persiflarea oricărui proiect sau efort, incoerența, incertitudinea și lăncezeala întunecă orice speranță și orice orizont și aruncă omul onest în cea mai neagră disperare.

Cu atât mai greu de înțeles e că truditarii – cinspe mesteri mari./ calfe și zidari/ c-un l. F. de zece/ care-i și întrece/ – sunt, cu mici excepții, cadre didactice, categorie socioprofesională tolerată, precum românii din Ardeal în timpul blestematului pact al celor trei națiuni și care, la praznicul bugetar, e împinsă, mereu, spre capătul mesei, unde mâncarea e mai puțină și mai proastă. Și asta cu fiecare recificare, cu fiecare proclamare a educației ca „prioritate” națională.

Ne facem o datorie să încrustăm, pe una din fațetele impresionantului monument, numele – tuturor?! – celor care au trudit onest și discret, mai mult de patru ani, la ridicarea acestei impunătoare construcții, închinată Centenarului României Mari și celor 580 de ani ce au trecut de la prima atestare istorică a localității noastre: profesorii Elena-Manuela Borcianu, Gheorghe Gilgor, Tinca Vârlan, Mihai Macovei, Maria și Neculai Dobroi, Ernestina Dochia, Iordana-Monica Feraru, Oana-Cristina Mălinici, Crisostom Dantz, Mihaela Nistor, precum și cei care au participat din partea diverselor instituții: Adrian Păduraru, Eduard-Ioan Mihăilă, Constantin Poiană, Ciprian Munteanu, Gheorghe Silvaș și alții. Fără bani, fără constrângeri, fără sarcini de partid. Că atât ne-a mai rămas: libertatea de creație. Ea nu necesită, sârmana, resurse materiale, financiare, studii de fezabilitate, proiecte europene etc. Mângâietor e gândul că ea reprezintă forma cea mai pură, mai rară și mai nobilă dintre toate formele libertății, sufi-

Ion DINVALE

cientă pentru a umple un suflet hărțuit, chinuit, împovărat de neliniști, frustrări și amărăciune.

Stilul este omul și bănuim că unitatea, armonia și structura de rezistență – coloane, arhitravă, capitelluri etc – se datorează, în mare parte, unui neobosit, inspirat și entuziast arhitect, pe numele lui cel mare Ion Fercu. A venit de departe, tocmai de la Valea lui Ion, sat mare răzeșesc, de care se leagă începuturile „parlamentarismului” românesc, Ion Ababei fiind ales în Divanul ad-hoc al Moldovei, șef al grupului „parlamentar” fiind Moș Ion Roată. Ce vremuri! Monografia ar fi, în opinia autorilor, o tulburătoare poveste de dragoste ce ar aminti de celebrele cuvinte și de spiritul Epistolei către Corinteni: „Dacă dragostea nu am, nimic nu sunt”. Dragostea va fi fost alfa și omega, începutul și sfârșitul, dar „cuprinsul” reprezintă rodul pasiunii, vocației, idealismului și ascezei rodnice, tremeinic așezate pe continuitate, consecvență și rezistență, subsumate unui țel înalt, entuziast și nobil.

Prin urmare, nu atât o poveste de dragoste ni se pare a fi, cât o emoționantă dovadă de empatie, o mărturie emoționantă de altruism, menită să vindece omul de cea mai

• Cristina Ciobanu – Înger 1

Au prezentul nu ni-i mare?...

cumplită spaimă: Uitarea. Rătăcind pe lângă ruinele Hanului-Rateș de la Gura Orbicului, ne întrebăm, împreună cu Hegel, ce călător nu se lasă dus de gândul vremelniciei, nu este cuprins de tristețe pentru ceea ce a fost, cândva, viață plină de sevă și bogăție și peste care s-a așezat, dureros, colbul desprinderii și al uitării. Cum toți cei care au fost atârnați de o firavă aducere-aminte, dacă firul ce leagă, pe cei care nu mai sunt, de noi, vremelnici vietiuitori, se rupe, se prăbușesc și ei în noaptea uitării totale și definitive. În ordinea unei spiritualități superioare, trecutul, prezentul și viitorul se întrepătrund, se potenează; în afara acestei ordini – fără trecut, fără rădă-

cini –, rămânem străini, descumpăniți și îngrozitor de singuri. Sentimentul contuității și apartenenței, atunci când este reactivat, cum este cazul aici și acum, descătușează mari potențialități, resurse și energii suflatești, neabătute. Ce mândrie, ce fericire să te revendeți un loc, un timp, o comunitate!

Monografia orașului Buhuși, a „Micului București”, trădează, asadar, un sentiment de cruntă nostalgie după un veac al toleranței, armoniei și seninătății patriarhale, apus, se pare, pentru totdeauna. Mereu racordată la ritmul și amplexarea evenimentelor interne și externe, urbea n-a avut, o clipă, complexul provincialismului, dovedind, cu prisosință, că marele florentin avea, ca peste tot, dreptate: același soare răsare, îi luminează și îi călăuzește pe toți. Dacă Egiptul a fost „un dar al Nilului”, cum se exprimă Herodot, orașul Buhuși a fost un dar al Fabricii de Postav (lăudat și binecuvântat fie, în vezi, numele colonelului Alcaz!). De prezența Fabricii, care atrăgea – închipuiți-vă, dacă puteți – forță de muncă din Germania, Belgia, Italia, Cehoslovacia, sunt legate multiculturalismul, multiconfesionalismul, amestecul de etnii, aerul cosmopolit, sincretismul cultural, fuziunea de elemente disparate, dar complementare. Cei mai mulți dintre „străini” erau evrei, jumătate din populația localității la sfârșitul secolului al XIX-lea, și germani (în 1911, 28 de copii din 30 erau de etnie germană). În așa-zisa „Colonie a Fabricii”, în funcție de diferitele culte – mozaic, catolic, protestant, ortodox –, sârbatătorile se țineau de două-trei ori pe an, spre bucuria copiilor, îndeosebi. Lor li se părea, ca și lui Nică al lui Ștefan a Petrei, că tot anul e sărbătoare.

Nu ne mirăm că în acest loc, binecuvântat de Dumnezeu – cum se spune adesea, cu ușurință, despre orice loc de pe fața pământului –, s-a născut marele istoric Gheorghe Platon, membru al Academiei Române. La Buhuși, s-a născut temutul sămădău din „Moara cu noroc”. Spre Buhuși, trecea Bistrița, prin vad, istoricul și criticul literar Ion Rotaru. La Buhuși, s-a născut Eugen Uricaru, vicepreședinte și președinte al Uniunii Scriitorilor din România. De asemenea, Radu Ciucă, prim-balerin al Operelor din Cluj-Napoca și

Roma. Și, spre „gloria” cea mare, Mihai Roller, academician, „patronul” istoriografiei românești din obsedantul deceniu.

Înainte de a se așeza, peste noi, umbra tot mai întinsă a cuminteniei pământului, buhușeanul Dumitru Dan, campion mondial la mersul pe jos (în opinci!), a făcut înconjurul lumii – 100.000 de km –, fiind singurul buhușean – de până acum! – intrat în Cartea Recordurilor. De asemenea, Constantin Dumbravă, marele explorator arctic, cu cele trei expediții în Groenlanda, oaspete a 22 de așezări ale eschimoșilor, despre care a adunat interesante informații, ne pot face o idee despre spiritul de aventură și cutezanță, zvâcniri târzii, neabătute, ale sângelui fierbinte ce curgea, altădată, în venele familiilor de boieri, boiernași și răzeși din Țara de Jos a Moldovei.

Monografia orașului Buhuși, cel mai important eveniment cultural din viața urbei ultimelor decenii, reprezintă din această perspectivă o victorie nesperată, o mare reușită a celor care trăiesc, astăzi, pe „moșia” boierilor Buhuș, după toate înfrângerile, frustrările și amărăciunile ce ne-au fost date pentru ca bunul Dumnezeu să ne încerce țaria, credința și speranța. „Această carte nu este a mea, spunea domnul Fercu, ținând imensul op în dreptul inimii. Să n-o loviți!... Săgețile îndreptați-le spre mine, eu care nu mai am loc pentru răni și care am devenit imun la otrăvă. Ea nu este un «proces de distilare a zvonurilor», ci un demers profesionist de reconstituire a memoriei locurilor, prin recurs la documente, fotografii, mărturii, arhive etc.” Numai notele, bibliografia, anexele și izvoarele utilizate la capitoul „Scurtă istorie despre oameni, fapte și locuri” (autor, prof. Tinca Vârlan) enumeră 45 (!) de pagini. Ne întrebăm, cu îndreptățită îngrijorare, ce ar fi fost dacă și-ar fi propus o amplă istorie despre oameni, fapte și locuri...

Impresionanta construcție deschide un orizont de speranță, o geană de lumină spre zăriștea unui destin istoric, mereu visat, mereu de clădit, mereu de apropiat, mai ales astăzi, când ușa izbăvirii, a mântuirii noastre se întrezărește departe, închisă și amară. Ea reprezintă un tăcut, dar grăitor exemplu de îndrăzneală, performanță și izbândă. O izbândă, ne place să credem, a noastră, a tuturor. Pentru ca ei sunt ai noștri. Noi le-am dat „hrana” cea de toate zilele, noi le-am dat apă vie de la „Fata cu urciul”, noi ne-am rugat, pentru ei, la mânăstirile Runc și Ciolpani, să izbândească, să ducă la bun sfârșit gândul cel bun, într-un moment de grație, când Cel de Sus a binevoit să-și întoarcă fața către noi.

Anton COȘA

Centenarul unui zbor pentru Marea Unire: Bacău - Blaj (23 noiembrie 1918)

În urmă cu 100 de ani, de pe aerodromul din Mărgineni (din vecinătatea Bacăului) s-a realizat, cu o săptămână înaintea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, istoricul „zbor al Marii Uniri” Bacău – Blaj, prin intermediul căruia au fost transportate prețioase documente privind sprijinul guvernului român aflat la Iași pentru acțiunile unioniste ale Consiliului Național Român din Transilvania, la întoarcere fiind aduse alte importante „plicuri”.

După ce în anul 1917 Bacăul fusese, pe bună dreptate, „capitala rezistenței și victoriilor întregirii naționale”, anul următor va deveni, prin intermediul „zborului Bacău – Blaj”, locul care va asigura transmiterea unor documente deosebit de importante pentru românii ardeleni, în contextul pregătirii Marii Adunări de la Alba Iulia. În toamna anului 1918, românii din Transilvania, organizați într-un for reprezentativ (Consiliul Național Român), hotărâsc trimiterea la Iași a unor reprezentanți cu scopul de a stabili contacte cu guvernul Regatului României. Doi dintre aceștia (dr. Nicolae Bălan, viitorul mitropolit al Ardealului, și căpitanul Victor Precup) vor ajunge la Iași pe 16 noiembrie 1918. Aici, dr. Nicolae Bălan este primit în audiență de regele Ferdinand, intră în contact cu oficialitățile guvernamentale românești, cu fruntași politici, cu diplomați străini acreditați în Regatul României, cărora le expune situația de fapt existentă în Transilvania, precum și dorința românilor ardeleni de a se uni cu Traian.

În urma acestor întrevederi, sunt redactate trei scrisori. Prima dintre ele (datată 18 noiembrie 1918) era adresată de Ion I. C. Brătianu către Consiliul Național Român Central din Transilvania. Influential om politic român (care peste doar câteva zile va redeveni prim-ministru) scria, printre altele: „Cea mai sfântă aspirațiune a neamului se împlinește. Peste suferințele trecătoare, generațiile vor răvni la zilele pe care le trăim. Fără mirare am văzut că, despărțiți în cele mai grele împrejurări, ne-am regăsit cu aceleași simțiri și cu același gând. [...] Pentru organizare și propagandă temeiul este firește: Unirea desăvârșită a tuturor sufletelor și a tuturor ținuturilor. [...] Libertate și dreptate pentru toți, de orice neam și orice religie. Dezvoltare larg democratică, reforme electorale și agrare, condițiuni de viață pentru muncitorime, care să le asigure legitimele lor revendicări și parte de folosință la rodul muncii lor. Aici se grăbește trimiterea forțelor armate, precum ați cerut. [...] Să pășim înainte cu neclintită încredere în menirea neamului și nețărnut devotament în serviciul lui”.

Cea de a doua scrisoare (datată 20 noiembrie 1918) era adresată de dr. Nicolae Bălan lui Vasile Goldiș (președintele Consiliului Național Român Central). În rânduri sugestive, viitorul mitropolit scria, printre altele: „Scumpe domnule Goldiș! Pe urma îndrumării ce ne-o adusesse de la Arad dl Bohățiel, de a lua contact cu guvernul din Iași, la îndemnul unor membri ai Consiliului nostru sibian, am luat sarcina aceasta asupra mea. [...] Cumpănind cu toată seriozitatea [...] Vă rog să procedați în chipul următor. [...] În timpul cel mai scurt posibil, într-o adunare ce se va ține oriunde, dar mai bine la Alba Iulia, și la care să participe multime cât mai mare și reprezentanții consiliilor noastre locale de pretutindeni: proclamarea alipirii necondiționate la România. Proclamația aceasta este indispensabilă și cerută în mod cel mai categoric, de urgență, din toate părțile. [...] După ce se face proclamația unirii, în adunări prin centrele din toate părțile, în frunte cu consiliile locale, să se facă și redacteze cât mai multe aderențe. [...] Proclamația unirii cu România să se facă fără nici o rezervă. [...] Ar fi greșit să se accentueze vreo rezervă, cât mai mică, de păstrare a vreunei autonomii în cadrul statului român. [...] Proclamația și aderențele să se redacteze în mai multe exemplare și din fiecare trimiteți câte un exemplar la Blaj, ca ocazional să poată fi luate cu aeroplanul la Iași. [...] Bunul Dumnezeu să bine cuvânteze gândurile noastre curate, făcând să răsară din ele fericirea și gloria viitoare întregului popor românesc. Cu aceste sentimente vă îmbrățișează al d-voastră devotat dr. Nicolae Bălan, căpitan Victor Precup./ P.S. Scrisoarea aceasta a fost trimisă cu aeroplanul cel dintâi trimis să aterizeze pe Câmpia Libertății de la Blaj”.

În sfârșit, același dr. Nicolae Bălan semna și o altă scrisoare (nedatăată), adresată lui Vasile Suci, președintele Consiliului Național Român de la Blaj: „Mult prețuite părinte Suci!/ Te rog să citești scrisoarea ce

o adresez domnului Goldiș, să faci notițe după ea în sensul căruia să dai prin curier tuturor oamenilor noștri de încredere din fruntea consiliilor de pretutindenea. Scrisoarea adresată d-lui Goldiș te rog să i-o expediezi cu posibilă grabire prin un curier anume. [...] O copie după scrisoarea te rog să o trimiți d-lui Băseanu de la Sibiu. [...] Apelurile le împărțiți pe sate. Situația diplomatică stă excelent. Armata va înainta treptat. Să-i iasă înainte în toate părțile oameni de încredere care să dea trupelor ajutor. Organizați-vă cât mai bine. Pășiiți cu îndrăzneală, fiindcă vorba poporului din Ardeal trage enorm în cumpănă. Declarația de alipire să se facă fără nici o șovăire, ca cea mai mare manifestație a voinței întregului popor. Scriu repede, căci timpul mi-e scurt. Îmbrățișez pe toți ai noștri./ Cu drag, dr. N. Bălan”.

Cele trei scrisori trebuiau să ajungă cât se poate de repede în Transilvania. În condițiile existente atunci, calea aeriană a fost singura opțiune viabilă pentru trimiterea acestor trei scrisori în siguranță. Celor trei importante documente (puse cu grijă într-o geantă militară sigilată, încredințată căpitanului Victor Precup) se va alătura un sac cu manifeste (care urmau a fi aruncate deasupra Blajului). Iată și textul manifestului redactat de Marele Cartier

General și semnat de generalul Prezan: MARELE CARTIER GENERAL/ ROMÂNII / Din înalt ordin al M. S. Regelui Ferdinand I, în urma chemării Comitetului Național Român, armata noastră a trecut Carpații. Pășind cu dragoste frățească pe pământul Transilvaniei, oștirea română vine în numele unor sfințe drepturi naționale și omenești pentru a garanta libertatea deplină a tuturor. Însuflețiți de aceste gânduri, asigurăm pe toți locuitorii pământului românesc până la Tisa și Dunăre, fără deosebire de neam și de lege, că vom păzi cu credință viața și avutul tuturor. Îndemnăm deci întreaga populație ca, sub pavăza oastei Române, să-și continue ocupațiile obișnuite, astfel ca viața normală în sate și orașe să nu sufere nici o tulburare. Fiecărui locuitor i se va respecta libera exercitare a drepturilor sale cetățenești, dar în același timp se pune în vedere tuturor că orice încercare de-a provoca dezordine, de-a săvârși acte de violență sau de nesupunere se va pedepsi cu toată severitatea. Șeful stat-majorului general al armatei/ General PREZAN”.

Acestea au fost prețioasele documente care au prilejuit istoricul zbor Bacău – Blaj (realizat de locotenentul aviator Vasile Niculescu și de căpitanul Victor Precup) din 23

noiembrie 1918. Cele trei scrisori vor fi înmânate de căpitanul Victor Precup lui Vasile Suci (vicar mitropolitan la Blaj și președinte al Consiliului Național Român de la Blaj), iar sosirea celor doi mesageri va fi subiect principal al ședinței Consiliului Național Român din Blaj, întrunit „la câteva ceasuri după ce pe Câmpia Libertății, în chip simbolic aleasă ca loc de aterizare, un avion românesc adusesse solia fraților moldoveni și munteni”. Printre altele, s-a discutat despre „chestia adunării naționale de la Alba Iulia”, care „trebuia să fie cât de impozantă, la care să fie de față păturile cele mai largi ale poporului” (de aici și necesitatea de a se face „propagandă pe toate comunele în zilele dinaintea alegerii” și „să se tipărească proclamații către săteni”). La sfârșitul ședinței, doctorul Hodoș preciza faptul că „măine (24 noiembrie, n.n.) vor pleca îndărăt aviatorii Niculescu și Precup. Să-i rugăm să comunice tuturor din România că aici toată suflarea dorește unirea tuturor românilor”. Astfel, toată noaptea „s-a lucrat la răspunsul ce trebuia să plece pe calea aerului înapoi”. Dimineată, după ce totul fusese pregătit, „aeroplanul român a plecat îndărăt, la Bacău, Duminecă, în 24 Nov. n., la orele 11 a.m., în fața unui public imens din Blaj și jur. DAMELE și domnișoarele blăjene au încărcat pe aviatori cu admirabile buchete de crizanteme. La plecare, mulțimea a intonat cu mult elan imnurile naționale. Aviatorii ne-au zis cu drag «La revedere», apoi, după un foarte îndrăzneț viraj, avionul s-a pierdut în marginea zării spre răsărit...” Acel document-răspuns (primit de la Vasile Suci) va fi predat Marelei Cartier General de la Iași pe 25 noiembrie 1918. Astfel, misiunea celor doi ofițeri lua sfârșit cu succes, importanța demersului lor temerar fiind consemnată în paginile ziarului „Unirea” din Blaj astfel: „Doi vulturi falnici și-au întins aripile dincolo de Carpați, au trecut Munții în zbor și s-au coborât apoi pe Câmpul Libertății. Ei aduceau salutul fraților, pe care alcătuirii și unelții omenești ni i-au îndepărtat, în vremea din urmă, ca și când ar fi locuit «pe celălalt tărâm»... Ei aduceau solia mântuirii; cuvântul fratilor că ei au pornit să ne întindă mâna, la marea sărbătoare a unirii tuturor Românilor... Cei doi vulturi ne-au adus ramul de oliv al păcii și al libertății. De-acum să nu mai fie nici un șovăitor în rândurile noastre; să ne gătim de sărbătoare...” Iar sărbătoarea va avea loc la Alba Iulia, peste doar câteva zile, la 1 Decembrie 1918. Peste ani, suntem bucuroși să putem sărbători și noi centenarul acestui moment astral din istoria noastră națională – Marea Unire.

În 1899, la un an de la asasinarea la Geneva a împărătesei Elisabeta a Austro-Ungariei (inițial, numai a Austriei), a fost ridicat în amintirea ei un monument înalt de 5,3 m, cu doi kilometri înainte de a intra în localitatea Brețcu (județul Covasna), cum se coboară dinspre pasul Oituz. Partea superioară a monumentului, cu coroana imperială, a fost distrusă în 1916 de soldații români, care au trecut pe acolo după ce explicaseră dușmanilor cum stă cu trecerea prin alte părți ale locului. Probabil că ostașii noștri nu știau prea multe despre aceea al cărei nume cred că l-au silabisit foarte ușor: *Si-si* (nume rămas și astăzi la fel de accesibil pronunțării, indiferent în ce limbă). Nici asasinul împărătesei, anarhistul italian Luigi Lucheni, nu cunoștea mai multe despre ea când i-a citit numele, acum 120 de ani, într-un ziar genevez, prilej cu care i-a venit ideea să o asasineze.

Nu știu în ce condiții a fost ridicat monumentul de la fosta frontieră dintre Austro-Ungaria și România. Și nici pe la arhive nu am mers, pentru a-mi da seama dacă s-a avut aprobare de construcție din partea Curții de la Viena, așa cum s-a procedat în cazul celor cinci statui ridicate la Viena, Budapesta, Corfu, Geneva și Caransebeș. Însă cred că da, din moment ce uzanțele impuneau această aprobare atunci când era vorba despre imaginea imperială (cert este că maghiarii aveau un cult pentru regina lor, căreia îi datorau dualitatea imperială). Cât despre autorizația de demolare, sunt convins că nu a mai fost nevoie de ea, în condițiile stării de război. Ultima dintre statuile enumerate, „Erzsébet”, fusese ridicată în 1914 în centrul Caransebeșului, dar, din cauza izbucnirii Primului Război Mondial, a fost inaugurată abia în 1918. Spre deosebire de celelalte statui, mai mult stilizate, aceasta a fost realizată în mărime naturală (1,72 m înălțime, talie de 50 cm) și a trebuit să fie ascunsă în 1919, după Marea Unire. Noutăți despre ea mai aflăm doar la venirea sovieticilor, la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, când eliberatorii au vrut s-o distrugă. „Erzsébet” a fost redescoperită, puțin deteriorată, în 2000, cu prilejul unor lucrări de construcții, iar acum poate fi văzută în Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Granită Caransebeș.

Fac o paranteză mai mare pentru a spune că, despre soldații sovietici – poate că aceiași care nu au reușit să distrugă statuia de la Caransebeș – cu totul altceva va informa propaganda comunistă, la aniversarea unui deceniu de la marșul lor triumfalic înspre Berlin. Astfel, mai întâi, ostașii glorioasei Armate Roșii s-au oprit să-și tragă duhul și să duhnească în fosta capitală imperială, la Viena. Publicația „Veac nou” dedică un număr special drumului eliberator spre Centrul

Vasile SPIRIDON

Trunchiul de piramidă al lui Sisi

Europei și scoate în evidență sensibilitatea tipic slavă prin intermediul unei fotografii, unde soldații sovietici sunt surprinși (un fel de a spune) curățând mormântul lui Johann Strauss și punând deasupra florile pioșeniei. Referitor la astfel de gesturi culturale comemorative în ritm de vals, Al. Cornescu scrie: „Nu este deloc întâmplător că, intrând în Germania, trupele sovietice au căutat în primul rând să cruțe operele de artă, bibliotecile, cărțile și că ostași ai armatei roșii s-au închinat la mormântul lui Goethe. Acest fapt corespunde unei anumite mentalități caracteristice poporului sovietic, avid de cultură” („O bibliotecă nouă”, în „Veac nou”, nr. 27/1945). Să acceptăm că, fiind avizi de agricultură, atei soldați sovietici, care curiau cu gloanțe icoanele atunci când intrau, nepoftiți, prin casa cuiva cotropit, ar fi fost conduși spre Vest de preceptul creștinesc „Despre morți, numai de bine”. Da, dar despre vii?

Revenind la antimilitarista Sisi, ea nu prea avea legătură cu treburile împărăției. Demolatorii veniți de dincolo de pasul Oituz au crezut că, stricând coroana, distrug un simbol (nu al lor este acest cuvânt) al imperiului, dar s-au înșelat. Împărătesei nu i-a plăcut să i se facă statui, tablouri și fotografii. După vârsta de 30 de ani, nu s-a mai lăsat pictată și fotografiată de nimeni, făcându-i-se după aceea câteva fotografii doar pe ascuns. În schimb, ea a fost aceea care i-a idolatrizat pe alții, ce-i drept, trecuți la cele veșnice: a întretinut un adevărat cult pentru Ahile și pentru Heinrich Heine.

Lui Ahile, invocat prin „iubitul meu”, i-a închinat mai multe poeme și i-a ridicat o statuie în odiseica insulă Corfu, unde își construise un palat cu numele Aquileion. Tot aici a înălțat, într-un templu rotund, statuia în mărime naturală a lui Heinrich Heine, poetul venerat și sub influența căruia a scris – într-un fel de stare de transă – foarte multe poeme (nu intră aici în discuție valoarea lor estetică). Mirându-se că nu i s-a făcut încă un monument lui Heinrich Heine în orașul natal, Düsseldorf, are în intenție de a-l înălța ea, dar nu va găsi deloc sprijinul localnicilor într-o astfel de inițiativă. Au existat proteste, mitinguri, manifestații și reacții în presă împotriva unui evreu care ar fi fost autorul atâtor infamii și nerușinări scrise la

adresa poporului german. Pe Heine îl iubea și pentru că simțea cum subzistă în tristețea lui datul Evreului rătăcitor, din a cărui esență ahasverică simțea că posedă și ea ceva.

Nonconformista și rebelă Sisi nu aparținea lumii imperiului și, în general, acestei lumi, harta Imperiului Austro-Ungar necoincizând cu harta ei sufletească. Mărturisind: „Dacă aș fi obligată să rămân în vreun loc, fie și în Paradis, acesta ar deveni pentru mine un infern”, împărăteasa dunăreană și-a dat tatut pe un umăr o ancoră și a trasat alte repere ale geografiei de elecție. Acestea cuprindeau, drept borne hotarnice, Grecia, Africa, mărele sudice, Insula Madeira, Coasta de Azur, Irlanda, Marea Nordului, Băile-Herculane. De exemplu, în frenezia călătoriilor, ajunge, în primăvara anului 1887, la Mehadia, „unul dintre cele mai frumoase locuri din Ungaria meridională. În compania lui Sarolta Majleth, împărăteasa reia lungile plimbări prin acest tinut pitoresc. Cele două femei merg până la frontiera românească, iau prânzul în mijlocul pădurii și beau lapte de oaie pe care un românș, frumos ca un zeu, îl aduce împărătesei” (Egon C. Corti, „Elisabeth d'Autriche. Sissi”. Traduit de l'allemand, Paris, Payot, 1998, p. 336; trad. m., V. S.). Apoi, a făcut o vizită la Castelul Peleş, de la Sinaia, unde una dintre puținele sale prietene, Carmen Sylva, a avut grijă să evite orice sărbătoare, ceremonie sau recepție, care o indispenau profund. Imbrăcată simplu și lejier, sprintena împărăteasă călătorea de obicei incognito, fără suită, și își ținea ascunsă delicata făptură în spatele vălurilor, al umbrelor și al eventailor din piele, pe care îl avea la îndemână chiar atunci când călărea.

Temperamentul său de un romantism nevrozat mă determină să o introduc într-o paradigmă a constituției simboliste prin dorința de evadare în spații exotice. Vitalismul de care dădea dovadă (făcea hipism, gimnastică, scrimă, vânătoare, mers îndelungat pe jos) nu o poate apropia de decadentism, dar aceasta nu înseamnă că nu a avut conștiința acută a să prezentei simptomelor de descompunere în chiar miezul imperiului. Republicană convinsă a afirmat undeva că din monarhie nu mai rămăsese decât „scheletul unei foste splendori”. A lăsat și tronul fără moștenitor, din cauză că unicul fiu, Rudolf, care îi semăna foarte mult (dar înclinat spre partea decadentismului, cu tot ceea ce ține de alcool, de droguri și de depravare), s-a sinucis. Dacă nu ar fi fost contextul Primului Război Mondial și dacă ar fi trăit, republicanul cu pulsioni anarhice Rudolf ar fi dus, oricum, imperiul de răpă.

Însingurata Sisi a avut groază de ceremonii curtențești și de evenimente mondene (nu a participat, de exemplu, la inaugurarea celebrei Opere vieneze). Dacă ar fi stat mai mult pe la Curte, oricum nu ar fi fost prea agreată. A fugit unde a văzut cu ochii de cele 230 de perechi de ochi ale doamnelor de înalt rang care o supravegheau în permanență, plus cei trei ochi ai soacrei. Își instalase la Palatul Hofburg cadă cu duș și făcea baie zilnic (când mai stătea, foarte rar, și pe acasă), spre groaza soacrei, deși nu se puneau în acea vreme problema apometrului sau a consumului pausal. Cât despre Franz Iosef, el se spăla târânește, turnându-i-se apă cu cana într-un ciubar. Având gust pentru stilul Biedermeier, nemtoaica bea

câteodată, în loc de vinuri fine, bere, transformând – după aprecierile soacrei – palatul imperial în tavernă bavareză. Și mai trăgea, din când în când, și din câte o țigară, stărnind indignarea uneia precum regina Angliei.

Exasperată de ceremonialul de la ultraconservatoarea Curte de la Viena, meditativa împărăteasă dezvăluie în cartelele sale, scrise sub forma unui jurnal poetic, o vizuine dezabuzată asupra existenței. Textele scandaloase au rămas secrete mult timp, deoarece în 1870 a decis ca jurnalul să nu-i fie publicat decât după 60 de ani. Abia în 1951, președintele Confederației elvețiene i-a scos la lumină însemnările. Datorită gustului său antimonarhic pentru republica neutră, dar și pentru că în spațiul helvet se nascuse dinastia habsburgică, Sisi alesese Elveția pentru a-i păstra secretele. Paginile caietelor, în general melancolice, sunt ale unei anarhiste înrăite, care scrie cu o ironie acută și chiar grosolană. Membrii Consiliului Federal s-au îngrozit când le-au citit și au judecat, asemenea legatarului testamentar, că nu sunt publicabile și că sunt nedemne de amintirea celebrei împărătese. În plus, fusese asasinată la Geneva, iar cinematografia pregătea în acel timp turnarea de scene siropoase în onoarea ei, cu debutanta Romy Schneider în rol principal. Era de neconceput pentru autoritățile neutre din Elveția să fie sfonată știuta imagine strălucitoare a vechii lumi central europene.

De fapt, un mare eșec al celui mai puțin imperiale dintre împărăteșe este postum, prin imaginea denaturată oferită de cea de a șaptea artă, iar nu pentru că monumentul dinspre pasul Oituz a fost rețezat. Oricum, destinul i se împlinise în clipele asasinării, acum 120 de ani: „Ei i-a plăcut întotdeauna foarte mult să meargă, iar viața i s-a scurs mergând. A iubit întotdeauna vapoare și și-a dat ultima suflare la bordul unui. Mereu și-a dorit să fie o cetățeană anonimă și a murit ca o cetățeană anonimă, fără arhiduci sau cardinali la picioarele unui pat cu baldachin. A urât întotdeauna să fie împărăteasă și a fost asasinată în numele unei credințe care proclama inexistența vreunui rege” (Ángeles Caso, „Sissi. Biografia împărătesei Elisabeta de Austro-Ungaria”, trad. rom., Ed. „Corint”, 2014, pp. 79–80). Monumentului imperial redus la forma de trunchi de piramidă îi stă foarte bine fără prezența coroanei antimonarhistei Sisi. De fapt, extravagantă împărăteasă nu este absentă, ci stă nevăzută și faraonic în piramidă, având pe cap drept coroană impresionantă podoa-bă capilară care cântărea cinci kilograme.

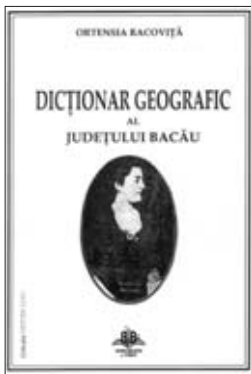
În an centenar, activitatea Bibliotecii Județene „C. Sturza” Bacău s-a dovedit a fi cu totul remarcabilă, completând în noi forme de exprimare seria „Genius loci”, destinată a pune accentele necesare pe reușitele unor personalități cu totul reprezentative pentru județul Bacău. Un asemenea interes se manifestă și în plan editorial, întrucât sub egida instituției mai sus amintite iese de sub tipar o lucrare cu totul specială – editia anastatică a „Dicționarului geografic al județului Bacău”, întocmit de Ortensia Racoviță, apariție inedită în a doua jumătate a secolului XIX.

Adrian Jicu prefătează lucrarea printr-un studiu exhaustiv, menit să așeze figura autoarei la loc convenit, printre cei care vor fi îndrăznit să ducă la îndeplinire proiecte mărețe, să iasă cumva din tiparele epocii prin munca de pionierat; mai târziu, aceasta va sta la baza cercetărilor moderne, desfășurate cu aportul tehnologiilor digitale, de ultimă oră. În fapt, povestea acestui dicționar pare să fi fost legată de intenția Academiei Române de a redacta „Marele dicționar geografic al României”, care va apărea de altfel în cinci volume, între 1898 și 1902, sub coordonarea lui George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore Tocilescu. Totuși, până la această realizare, sub forma unor pași premergători, în decurs de aproximativ 12 ani, s-au adunat pe teritoriul României treizeci și două de dicționare geografice, câte unul pentru fiecare județ al țării. Realitatea ne arată că din-

Ortensia Racoviță – „Dicționar geografic al județului Bacău”

tre toate, singurul realizat exclusiv de o femeie este cel al Bacăului, semnat de Ortensia Racoviță. De-a lungul timpului, această lucrare a fost comparată cu „Bacăul de la 1850 [la] 1900”, semnată de Costache Radu, primar al urbei în mai multe rânduri și probabil unul dintre cei mai importanți memorialiști ai locului. Cartea lui Costache Radu avea să reziste în atenția concitadinilor (și nu numai!) grație aspectului „compact”, formulei memorialistice, în timp ce opul masiv al Ortensiei Racoviță, extrem de documentat, exact, avea să rămână aproape necunoscut.

Revenind, e de notat că Ortensia Racoviță avea să primească pentru această reușită un premiu consistent din partea Academiei, dar poate și mai importante pentru noi, astăzi, sunt cuvintele ce alcătuiesc rapoartele comisiei de evaluare, alcătuită din G.-I. Lahovari, Gr. Tocilescu, M. Brătia: „Manuscriptul sub No. 3 (moto: E l'occhio riposato intorno mossi... etc.) este cu mult superior celor alte trei precedente; el cuprinde peste 2500 numiri topice; descrierea comunelor, satelor este foarte pe larg făcută și însoțită de tabele statice de cel mai mare interes, atât în privința etnografiei cât și asupra economiei rurale și a producției agri-

cole și industriale. Descrierea județului (care ocupă 75 pagini) și a orașelor Bacău și T. Ocna este ireproșabilă, mai ales în partea etnografică și istorică, în care autorul arată o perfectă cunoștință și un studiu aprofundat asupra materiei, dând chiar detalii aprobe inedite și culese în autorii cei mai autorizați”. Și de aici ne-am putea imagina forța cu totul ieșită din comun a unei femei inteligente, extrem de ambițioasă, care la numai 28 de ani se bucura de o recunoaștere oficială din partea celui mai înalt for. Pe de altă parte, acum, după atâția ani, Dicționarul e doar vârful aisbergului, deoarece activitatea

științifică este completată în mod extrem de fericit cu reușite în plan didactic. Este de notat și faptul că aceeași Ortensia Racoviță avea să scoată un „Curs de geografie: cunoștința generală a Pământului, a produselor și a locuitorilor lui”, urmat de „Geografia județului Bacău pentru clasa a II-a”. Directoare a Externatului secundar de fete Nr. 2 București (în 1895), ulterior profesoară în cadrul Externatului de fete din Botoșani, a cărui directoare devine în 1912, Ortensia Racoviță ține conferințe într-un mediu evident conservator, surprinde prin nouțea posturii sale și rigurozitatea informațiilor cu caracter științific, propune un „Studiu comparativ asupra Munților Pădurea Neagră, Alpi și Carpați din punct de vedere pitoresc”. În ciuda condițiilor vitrege, nu cedează nici în timpul Războiului, atunci când alege să ofere lecții acasă, militând practic pentru necesitatea învățământului continuu. Ieșită la pensie, nu se va retrage definitiv, ci o vom regăsi peste Carpați, în Abrud, unde grație Reuniunii Femeilor Române, va ajuta la inaugurarea Școlii Medii de Fete „Principesa Ileana”.

lată cum, grație efortului lui depus de Adrian Jicu și de echipa Bibliotecii „C. Sturza” Bacău, chipul Ortensiei Racoviță revine în actualitate, capacitează pentru încă o dată atenția presei, chiar dacă de această dată nu i se mai pun în cărcă o serie de scandaluri din vremea „privată”. Pentru că într-adevăr – aceasta este o altă latură a autoarei –, va fi pus pe jar societatea românească cu scandalurile pe care le va fi provocat sau nu – nu o vom ști cu exactitate probabil niciodată. Amintind de Natalia Negru, de o frumusețe fatală, Ortensia Racoviță trece prin trei căsnicii (dramaturg Alexandru Davila, Teodor Racoviță – secretarul lui Titu Maiorescu, Gheorghe Buzoianu – profesor emerit al Botoșaniului), nu împărtășește dragostea lui Odobescu, atitudine care pare – cel puțin într-o primă instanță – să-l fi determinat pe acesta să se sinucidă. Toate acestea fac senzație și piperul unei vieți de roman.

E cert că una peste alta, Ortensia Racoviță rămâne sub semnul excepției, cel puțin pentru epoca sa, o apariție care a fost catalogată de presă drept „ingrată”, „scandalizată”, „devoratoare”, „malefică”, „mediocră”, pentru ca acum, iată, să ne ofere portretul complet al unei femei care a condus cu mână de fier câteva școli, poate căsnicii, a redactat cărți didactice-științifice, a desfășurat multiple acțiuni caritabile și a obținut în 1892 Premiul Academiei.

Marius MANTA

„Charles Baudelaire după 150 de ani” (Bacău, Ed. Rovimed, 2018), scrisă de criticul și istoricul literar Grigore Codrescu, aduce în actualitate o personalitate copleșitoare a poeziei tuturor timpurilor. În 2017 s-a împlinit un secol și jumătate de la moartea lui Baudelaire. Puține au fost paginile de comemorare și rememorare ale poetului în publicațiile de la noi. Și pentru acest motiv, cartea apărută este binevenită, dar ceea ce ținem să remarcăm

O operă mereu contemporană

este preocuparea autorului pentru literatura universală de valoare incontestabilă, pentru reamintirea și repunerea în actualitate a unei opere pe care o considerăm mereu contemporană prin valoarea sa estetică, prin rolul pe care l-a avut în istoria literelor și a literaturii franceze și universale.

Deși prima tentație este gândul la o monografie, structurată cuminte, după canonul „viața și opera”, această carte are mai curând valențele unui eseu cu mai multe capitole. Ceea ce se păstrează, credem, dintr-o orânduire monografică este corespondența temporală între etapele biografice privitoare la poetul evocat și parcursul în punerea în operă și publicarea creației acestuia. Opera lui Baudelaire este singulară în istoria poeziei, o creație ca un dat, despre care nu se poate vorbi în termeni de „evolutive” spre ceva finit și perfect, volumele apărute în timpul scurt al vieții poetului – „Florile răului” și „Paradisurile artificiale” – păstrându-se, cu foarte mici modificări, în edițiile postume.

Valoarea de eseu pe teme de istorie a literaturii și de literatură comparată este câștigată de autor în dezvoltările

teoretice cu caracter general, în capitole cu titluri edificatoare precum „Inflexiuni romantice baudelairiene”, „Dandysm și modernitate în poezia europeană prin Baudelaire”, „Rebelul Baudelaire”, printre contemporanii francezi”, „Florile Răului și ale Urâtului. Corepondențe și suprarealism”. În comentarea poeziilor lui Baudelaire, Grigore Codrescu alege variantele cele mai reușite din traduceri făcute în limba română, semnate de talentați poeți și traducători cum sunt Vladimir Streinu, Al. Philippide, C. D. Zeletin, Geo Dumitrescu, Cristian Bădiliță. Legat de acesta din urmă, e de reținut atenția acordată de autorul nostru cărții lui Cristian Bădiliță „Poetul și Procuratura. Procesul lui Baudelaire și cele 13 poeme inculpate”, publicată în 2016, lucrare pe care o comentează cu discernământ criticul literar, de altfel scriere de bază în bibliografia cărții lui Grigore Codrescu. Mai puțin comentate și ilustrate sunt „Micile poeme în proză” ale lui Baudelaire, deși acesta, alături de Rimbaud, este unul dintre marii scriitori ce consolidează în literatura franceză și universală o specie literară

nouă, cea a poemului în proză, introdus ca alcătuire distinctă de către Aloysius Bertrand cu al său „Gaspard de la Nuit” – un text autonom, de poezie pură, construit pe imagine poetică, eliberat de constrângerea seculară a regulilor prozodiei.

Confirmând formația sa profesorală, Grigore Codrescu pune la dispoziția cititorului o bibliografie minimală, dar judicios alcătuită, reținând lucrări esențiale pentru cunoașterea poeziei baudelairiene și, în general, a universului baudelairian. Prin tot ce ne propune, această carte expune idei bine cântărite și argumentate, îndeamnă la lectură și la o mai bună informare asupra poetului Charles Baudelaire, pe care îl considerăm mereu actual, căci poezia sa este o perpetuă frământare, o adâncire în răul lăuntric care l-a măcinat, dar pe care l-a transcris într-o haină sclipitoare făcută din scâpăratoarele imagini poetice.

Nu ne miră deci că un om al literelor cum este Grigore Codrescu s-a aplecat asupra acestui poet și îi rămânem îndatorați pentru această carte, un instrument de mai bună cunoaștere a literaturii și creatorilor ei. Ca obiect, cartea este elegant editată, cu o pagină aerisită ce te invită să citești, cu ilustrații deosebite și reproduceri de facsimile mai rar văzute, o lectură profitabilă pentru cititorul de toate vârstele.

Elena BULAI

De peste zece ani, grupul de cercetare axat pe analiza reprezentării și procesării limbajelor (*Logos*) își asumă, la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, cu entuziasm și profesionalism, organizarea unor colocvii anuale sub semnul plurilingvismului și diversității culturale. Consecvenți misiunii științifice pe care și-au conturat-o încă de la început, membrii acestui inimos nucleu de reflecție interdisciplinară au decis să marcheze anul Centenarului Marii Uniri de la 1918 în felul care i-a consacrat nu doar ca unii dintre cei mai activi membri ai Centrului de cercetare a formelor discursive contemporane (*Interstud*) din facultatea băcăuană, ci și ca inițiatori de manifestări științifice cu rezonanță internațională.

Așadar, ediția a IX-a a colocviului s-a desfășurat în zilele de 9-10 noiembrie 2018 și a avut ca titlu *Contribuții românești la patrimoniul cultural european: Tristan Tzara 55, Benjamin Fondane 120*. O binevenită idee, credem, aceea de a marca un eveniment cu profunde accente naționale și identitare prin (re)aducerea în prim-plan a contribuției acestor două mari nume ale culturii române, amintind, totodată, de anul dispariției, respectiv, al nașterii lor. Două personalități puternice și carismatice, al căror destin a fost unul la răscruce de spații geografice și culturale, între două lumi: cea română și cea franceză. Ei sunt cei care au creat sau au influențat, prin opera lor, mari curente ale epocii: dadaismul, suprarealismul, existențialismul, au redefinit, printr-o varietate de mijloace artistice originale, standardele estetice și intelectuale ale vremii, au zguduit prejudecățile, au rupt barierele și clișeele cu noi forme de expresivitate.

Simina MASTACAN

Logos de Centenar

Tematica propusă este însă mai vastă, iar deschiderea, necesară, s-a materializat în direcțiile care largesc considerabil perspectiva asupra fenomenelor culturale evocate, propunând abordări contextualizate. Nu lipsește, prin urmare, invitația de a reflecta asupra personalităților lumii culturale românești care se bucură, în diferite domenii, de o recunoaștere europeană, prin mișcările, direcțiile, orientările estetice de anvergură internațională pe care le-au jalonat. Necesară este, totodată, să examinăm reflecția românească, înainte și după Unire, asupra unor problematici cu relevanță europeană (politică, ideologică, socială, instituțională, estetică etc.) și să aprofundăm tendințele din cultura română și mișcarea de idei europeană, înainte și după

1918. De asemenea, participanții au putut să-și facă cunoscute cercetările privind avangarda românească și mediul literar și artistic european, cât și cele despre spațiul european în literatură și în memorialistica românească, înainte și după 1918.

Răspunsul primit de organizatori a fost unul pe măsură, programul colocviului înregistrând numeroase intervenții ale unor conferențieri atât din țară, cât și din străinătate. Au fost și momente speciale, mai puțin convenționale: piese de teatru, o masă rotundă, lansări de carte, care s-au derulat în mai multe spații culturale băcăuane, semn bun pentru o colaborare consistentă care tinde să devină cultură.

În aula Universității, în prima zi, au avut loc comunicările științifice, un adevărat spectacol

intelectual inaugurat de reputatul profesor francez Alain Vuillemin de la Universitatea Paris-Est Créteil din Franța, cu comunicarea *L'armée d'Orient en Moldavie en 1918-1919 a travers les romans de guerre de Roger Verceles*. Au urmat intervențiile profesorului Liviu Dospinescu de la Universitatea din Laval, Québec (*Tzara/Dada, héritages culturels, filiations artistiques, contaminations performatives: poésie, danse, théâtre, musique, performance...*) și cea a distinsului profesor și academician Mircea Martin (*Benjamin Fondane: pentru o revoluție a spiritului*). Toate urmate cu deosebit interes și cu creionul în mână de publicul numeros, avizat, al cărui interes nu s-a diminuat nici în timpul secțiunilor care au urmat și nici în sesiunea de după-amiază, când a fost rândul venirii la rampă a echipei de la Cluj-Napoca (academicianul Ion Pop și conferențierii universitari Ioana și Ștefan Pop-Curșeu). Tema poeticității teatrului, a jocului de măști în context avangardist și dadaist, astfel inaugurată, a fost fericit întregită de spectacolul care a urmat la Teatrul Municipal „Bacovia”, *Fundoianu / Fondane Work in progress*.

A doua zi, a fost rândul Centrului de Cultură „George Apostu” să preia ștafeta de gazdă a altei serii de conferințe care și-a propus – și a reușit pe deplin – să arunce o lumină diferită, nouă, dar nu mai puțin pasionantă, asupra unui eveniment istoric și cultural despre care se vorbește încă în stereotipuri și șabloane fes-

tiviste. Astfel, profesorul Vasile Spiridon a vorbit despre „*Arta neagră: o țară îndepărtată a lui Tzara*”, iar Emil Nicolae l-a readus în atenție pe *Ilustrul pictor Jacques Hérold*, o personalitate aproape necunoscută. Un moment cu o încărcătură emoțională specială l-a prilejuit, prin intervenția sa, criticul Constantin Călin, care a prezentat rodul unei cercetări minuțioase asupra ecorurilor pe care evenimentele istorice din jurul anului 1918 le-au avut în viața oamenilor obișnuiți. Titlul, *Trecut – prezent: cinci secvențe și un epilog*, ca și cele 5 secvențe evocate (*Noaptea clopotelor, Iama, Tifosul exantematic, Refugiul, O vizită – cu adevărat – istorică*) sunt sugestive, dar spun totuși, mult prea puțin despre felul în care autorul a reușit să stărnească fiurul auditoriului în fața revelației luptei acerbe, prea puțin cunoscute, a oamenilor acelor timpuri cu adversități de toate felurile, punând la încercare structurile cele mai profunde ale rezistenței omeneste. Cunoaștem, astfel, o epocă fără poleială, în fața durității căreia contemporanii nu-și pot decât pleca, umil, ochii... Așteptăm cu mare interes publicarea acestor comunicări în revista păstrită tot de Facultatea de Litere, *Studii și cercetări științifice. Seria filologie*, și îngrijită de grupul *Logos*.

Întâlnirea de la Centrul „George Apostu” a continuat cu o masă rotundă, în care Andreea Tănăsescu (regizoare, coregrafă și cadru didactic la UNATC București) a inițiat o discuție în jurul spectacolului *Exil în pământul uitării*, pe care l-a creat în memoria lui Benjamin Fondane. Un alt moment deosebit l-a constituit lansarea volumelor din seria de autor Dumitru Irimia, reputatul profesor și lingvist ieșean. Iar seara, Teatrul „Bacovia” a fost, din nou, gazda unui spectacol pus la cale de Teatrul Național din Cluj-Napoca, în regia Ștefanei-Pop Curșeu (*Tzara arde și Dada se piaptână*), care a încheiat, în spirit ludic și non-conformist, cele două zile cu totul speciale și inspiratoare pentru toți cei care au participat, ca autori, actori sau public.

Să remarcăm, în final, asistența tuturor momentelor aici consemnate, fluiditatea derulării actelor sale, sub atența și elegantă coordonare a inițiatoarei, Nicoleta Popa, câștigătoare, alături de Asociația „Artă, Tradiții, Patrimoniu – fără Frontiere”, a unui proiect care a permis susținerea colocviului. S-a primit, astfel, sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Identității Naționale, prin Programul dedicat Centenarului României (1918 – 2018) și Primului Război Mondial. Un proiect de calitate, care a unit, nu doar simbolic, Universitatea cu alte centre culturale reprezentative din Bacău, din țară și din străinătate, în spiritul promovării unor valori autentice.

Sergiu Adam,

Cetățean de onoare post-mortem al municipiului Bacău

Din argumentația membrilor Consiliului Local al municipiului Bacău, întruniți în ședința din 29 nov. 2018: În istoria recentă a culturii locale și naționale, Sergiu Adam este una dintre personalitățile pregnante. Prestația de redactor (1965-1990) și director (1990-2002) al Revistei „Ateneu” a fost evaluată la nivel de performanță maximă, prin faptul de a-i fi respectat și sporit prestanța între celelalte publicații de profil din țară. Consilierii au apreciat inițiativa mediului cultural băcăuan și astfel comunitatea locală beneficiază de efigia unei personalități artistice și obștești exemplare.

Este un gest de recunoaștere față de un slujitor al condeiului „definitiv legat de revista băcăuană *Ateneu*” (Dan C. Mihăilescu, în „Dicționarul general al literaturii române”, 2004, lucrare editată sub egida Academiei Române), cu o voce distinctă în lirica românească.

„Blând, cu o fizionomie în ultima vreme care amintește într-un mod izbitor de aceea a lui Vasile Alecsandri din perioada 1862-1865, Sergiu Adam [...] aduce în versurile lui elegiace și curtenitoare datele tradiționale ale «psihei» moldovenești: o tristețe visătoare, sentimentul dezrădăcinării și al caducității, o iubire nezmotoasă pentru locurile ce pier și, în genere, pentru tipurile și arhetipurile lumii țărănești. [...] Primele poeme cuprind [...] «scrisorile blândului și însinguratului Sergiu Adam către mult prea iubita lui soată – Otilia», pe ultimele tipărite (*Peisaj cu printesă*, 1987) [...] le dedică fiicelor sale, în număr de patru, pe nume Ana, Cătălina, Cristina și Oana” (Eugen Simion, *Scritori români de azi*, IV, 1989, p. 197). „Dulce-mpăcare își cheamă aproapele” (Sergiu Adam).

Ateneu

N. 17 septembrie 1875, în Bacău – m. 5 noiembrie 1918, la București. **Prozator, traducător, publicist, memorialist, redactor, astronom.** Este al doilea fiu dintre cei cinci copii ai actorilor Maria și Ion Anestin. Copilărește printre artiștii trupei Vlăducescu-Tardini, urmând clasele primare și gimnaziale la Colegiul „Sfântul Sava” din Capitală, unde frecventează și prima clasă liceală. Își continuă studiile la Liceul „Carol I” din Craiova, perioadă în care înființează o societate literar-științifică și editează revista literară **Freemătul** (1895). Absolvă în 1892, an în care îi consacră un studiu lui Camille Flammarion, descoperit în urma unor lecturi asidue și din creația căruia făcuse o primă traducere încă din 1889, publicată în **Revista oleană**. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie din București, însă – tot mai acaparată de publicistică –, nu reușește să-și termine studiile universitare. Citește, în schimb, la fel de mult, învățând de unul singur limbile engleză, franceză, germană și italiană, formându-și o cultură de tip enciclopedic, dar specializându-se cu preponderență în domeniul astronomiei, unde se va număra printre deschizătorii de drumuri. Practic, arde etapele, lucrând concomitent, în calitate de corector, redactor sau secretar de redacție, la o bună parte dintre cele peste 30 de ziare și reviste la care a colaborat. A fost, astfel, secretar de redacție la **Apărarea națională**, **Foia populară**, **Patriotul**, **Tribuna familiei**, **Tara și Vremea**, redactor la **Adevărul**, **Dimineața**, **Minerva**, **Tribuna**, **Universul**, **Universul literar** și **Veselia**, colaborator la **Curierul Olteniei**, **Epoca**, **Flacăra**, **Gazeta Câmpinei**, **Gazeta politică și literară**, **Noua revistă română**, **Revista idealistă**, **România ilustrată**, **Semănătorul**, **Veselia**, **Viitorul** ș.a. Cu fervoarea liceanului ce editase singur cele vreo zece numere ale **Freemăt-ului**, întemeiază și conduce, între 1907 și 1912, revista mensuală de astronomie populară **Orion**, apoi cea de a doua serie a **Ziarului științelor populare și călătoriilor** (1912-1916), **Bibliografia română** (1914-1916) și **Știința tuturor** (1918). Reporterul din el s-a împăcat bine cu scriitorul și vizionarul, cel care, în 1899, avea să ofere cititorilor primul roman științifico-fantastic din literatura română: **În anul 4000 sau o călătorie la Venus** (București, Editura Revistei „Foaia populară”). Ritmul alert în care publică – fie cu numele său, fie cu pseudonime precum Andrei, Eugen, Hilarius, Lică, Lylo, Sirius, Stin, Syr, Tin, V'an, Victan, Victorian, Victor Eugen, Wega ori alte – în paginile deja amintite sau în paginile publicațiilor științifice nu l-a împiedicat să scrie, pe lângă publicistică, poezii, proze scurte, cronici literare și dra-

Personalități băcăuane

Victor Anestin

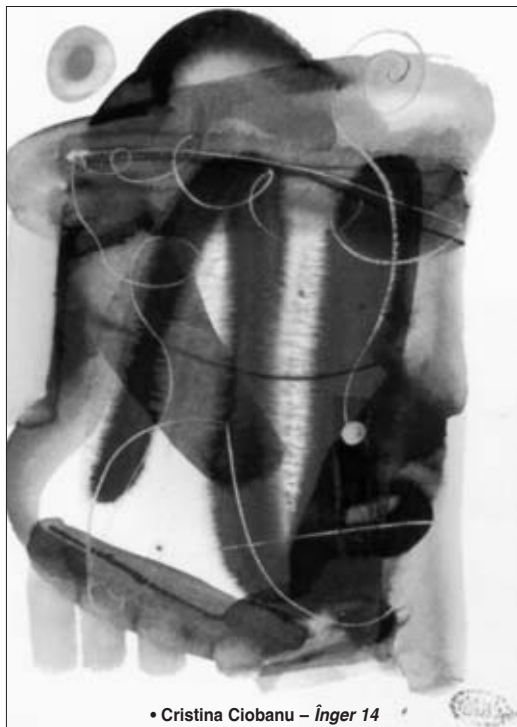
matice, studii biografice, traduceri, articole de popularizare cu tematică științifică. Pasiunea sa pentru astronomie îl face să întemeieze, în 1907, Societatea Astronomică Română „Camille Flammarion”, iar șase ani mai târziu, împreună cu matematicianul Gheorghe Țițeica și fizicianul Ștefan Hepites, Societatea „Prietenii științei”. Conferențiază în cadrul acestora și la Universitatea Populară, unde de asemenea a fost fondator (1912), iar pentru mai buna valorificare a volumului impresionant de cunoștințe, înființează colecția de popularizare Biblioteca „Știința pentru toți” (1913). Aidoma articolelor, volumele se succedă cu aceeași rezezițiune, uimind și captivând admiratorii săi prin diversitatea subiectelor și universul investigat. Debutul editorial este urmat de biografia consacrată lui **Camille Flammarion** (București, Tipografia Societății „Tiparul”, 1901), studiul critic **Haralamb Lecca, autor dramatic** (idem, 1902), volumele de popularizare **Pământeni și marțieni. Dovezile că există o omenire pe planeta Marte** (București, Editura „Adevărul”, 1908); **Stele. Noțiuni populare de astronomie** (București, Institutul de Arte Grafice, Editura „Minerva”, 1909); **Cucerirea aerului. Baloane și aeroplane. Aventuri aeriene** (București, Editura Librăriei „Leon Alcalay”, 1909); **Vine**

cometa Halley (București, Tipografia „Unirea”, 1909), **Ce sunt cometele?** (1910), **Planeta Marte. Este ea locuită?** (1910), **Giordano Bruno. Viața și opera lui** (1911), **Newton și atracțiunea universală** (1911) – toate la Editura „Lumen” București; **În lumea spiritelor. Istoria manifestațiilor spiritiste, după scriitorii spiritiști moderni** (București, Editura Librăriei „Leon Alcalay”, 1911); comunicările prezentate la Academia Română: **Observațiuni astronomice. Planeta Venus în 1911 și Cometele, eclipsele și bolizii ce s-au observat în România între 1386 și 1853** – ambele aparute la Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl” (București, 1911, respectiv, 1912). Tot în 1911 a publicat, la Torino, **Venus diurna**, iar un an mai târziu, la Riga, **Die Kalenderreform in den Staaten der griechischen**

Kirche, semn că notorietatea sa trecuse deja de granițele țării. Un rol esențial în această privință l-a avut Camille Flammarion, care nu numai că l-a sprijinit cu aparatură și cărți, dar l-a și propus ca membru al Societății Astronomice a Franței, înlesnindu-i colaborarea cu prestigioasele publicații **L'astronomie**, **English Mechanics** și **The Nature** (Anglia), **Monthly Register** (SUA), **Boletin de la Sociedad Astronomica De Mexico** ș.a. Cu scurte sincope datorate primei mari conflagrații mondiale, ritmul aparițiilor continuă, la suita enumerată adăugându-se, în 1912, volumele **Romanul cerului. Astronomie pentru toți**, **Povestea cerului** (ambele, Editura Librăriei „Leon Alcalay”) și **Eclipsele sau întunecimile de Soare și de Lună** (București, Editura „Lumen”); în 1913, **Cum să înveți stelele** (București, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”) și **Studii astronomice I. Răsăritul și apusul astrelor. Observațiuni astronomice pentru marinari** (București, Tipografia „G. Ionescu”); în 1914, **Studii astronomice II. Calea Laptelui și construcția universului** (idem), **O tragedie cerească. Poveste astronomică** (Editura Tipografiei „Universul”) și **Ce trebuie să citim** (Editura Librăriei „Alcalay & Co”); în 1915, **Femeile învățate** (conferință; București, Tipografia „Providenta” H. Steinberg), **Studii astronomice III. Povestea celei mai frumoase stele. Sirius. Paraxele stelelor. Cum se găesc constelațiile pe cer?** (București, Tipografia „G. Ionescu”), **Știința și morala** (conferință, Tipografia „Universul”), **Viața și opera lui William Herschel** (București) și **Viața și opera lui Edison. Sir Humphrey Daby. Michael Faraday. Henry Cavendish. James Clanke Maxwell** (Câmpina, Editura Tipografiei „Gutenberg”); în 1916, **Povești astronomice** (București, Institutul de Arte Grafice, Editura „Minerva”), **Povestea științei** (București, Institutul de Arte Grafice „C. Sfetea”), **Povestea științei. Cum a fost „omorât” Războiul European. Poveste fantastică, Eroii științei...**, **Cutremurele de pământ. Cutremurele din România, Minunile naturii. Razele X și radiul, Visele. Visele prevestitoare, Povestea vulcanilor și Se va stinge soarele? Soarele după astronomia modernă** (toate, Editura Tipografiei „Gutenberg”). În plin război, între 1917 și 1918, colaborează la **Biblioteca copiilor și a tinerimii, Gazeta Bucureștilor, Renașterea și Scena**, suita de arti-

cole despre actorii cunoscuți în copilărie publicată în paginile acestora din urmă fiind reunite, în 1918, în volumul **Amintiri din teatru**. Peste trei și, respectiv, patru ani, publică volumele de prelucrări **Viața și opera celebrilor exploratori Livingstone, Stanley, Cook, Speke, Raleigh, Nansen și Nordenskjöld** (București, Librăria Nouă „Carol P. Segal”) și **Călătorii extraordinare. Doi mari aventurieri – Vasco Nunez de Balboa și Fernand Cortez** (București, „Cartea Românească”), alte trei cărți apărându-i, tot în Capitală, dar fără indicarea anului: **Viața anecdotică a învățaților iluștri, Viața și opera lui d'Alembert și Stele noi**. La această operă preponderent științifică se adaugă traducerile, la fel de numeroase, din creația lui W. Shakespeare (**Hamlet**, 1906; **Othello**, 1908; **Macbeth**, 1909; **Regele Lear**, 1909), C. Flammarion (**Fenomenele spiritismului, Ce e viața? Studii științifice populare** – ambele, 1907; **Ce e cerul. Astronomie populară**, 1908); **Cataclismul din Martinica**, 1910), Hector Macpherson jun. (**Astronomie populară**, 1909), Clara Tschudi (**Tineretea Mariei Antoaneta**, 2 vol., 1910), Charles Lane Poor (**Sistemul solar**, 2 vol., 1911), Gustav Le Bon (**Nașterea și moartea materiei**, 1912), Svante Arrhenius (**Evoluția lumilor**, 1914), Ch. R. Gibson (**Povestea unui electron**, 1914), Messerschmidt (**Fizica astrelor**, 1914), Henri Poincaré (**Mecanica cea nouă**, 1914), Paul Linderberg (**Carol I, Regele României**, 1915, în **lumea fantomelor. Experiențele lui Sir Williams Crookes**, 1916), Lord Macaulay (**Frederic cel Mare**, 1918), Agnes Clerke (**Istoria Astronomiei**) și Joseph Nickl (**Culminarea astrelor**) – ambele, fără an de apariție. O mică parte dintre ele au fost reeditate în timpul scurtelor sale vieți, iar în anul 4000 sau o călătorie la Venus a reapărut la Editura „Dacia” (Cluj-Napoca, 1986) și Editura „Profile Publishing” (București, 2003). A fost inclus, totodată, în antologiile **Vârsta de aur a anticipației românești** (Editura Tineretului, 1969), **Cutremure de pământ și semne cerești în istoria României** (București, Editura „Saeculum I.O.”, 2010), în volumul **Savanți și inventatori care au schimbat cursul lumii** (București, Editura „Saeculum Vizual”, 2010) și în mai multe dicționare literare sau științifice. În memoria celui care a lăsat posterității peste 10.000 de articole originale ori traduceri, cărți și comunicări academice, băcăuanii au pus pe frontispiciul Observatorului Astronomic, începând cu 22 iunie 1995, numele său, marcând astfel 120 de ani de la naștere.

Cornel GALBEN

• Cristina Ciobanu – Înger 14

M-am întrebat nu o dată și mă întreb încă: ce anume trebuie (sau nu trebuie) să conțină un volum dedicat unui renumit regizor de altădată, mai ales atunci când coordonatele sale stilistice – pentru unii exagerat de „estetizante”, de „calofile”, de „statice” – nu se mai regăsesc în tipul de cinema de autor de la începutul mileniului trei, iar multora li se par desuete? În ce măsură ar trebui atunci un comentator să fie critic, să identifice – acolo unde e cazul – lipsa discernământului autorului, însă fără să se comporte ca o instanță care tranșează? Cum anume ar trebui să scrii pentru a-l reda pe autor precum este?

Un studiu asupra operei de o viață a unui artist e – la modul ideal – o căutare, un *quest*, o strădanie de a înțelege. Mai cu seamă în cazul lui Mircea Veroiu, un cineast atât de preocupat de fizionomia, de relații între personaje, de ambianță și decor, de felul în care decorul poate influența dramaturgia, de culoare și realitate plastică, de rolul muzicii în film, de – în fine – măsura artistică a regizorului ce transformă literatura în film. Prin toate acestea, filmele sale invită spectatorul să caute un alt mod de raportare la cinema decât cel oferit de practicienii de ieri și de azi ai *ciné-vérité*-ului, atât de sensibilii la „farmecul feroce al realului”.

Am rememorat în zigzag filmele lui Mircea Veroiu și receptarea lor. O retrospectivă în amintirea sa ar putea include, pe lângă câteva titluri *evergreen*, o suită de fragmente – mai ample sau mai sumare – din aproape toate celelalte filme ale sale. Volumul de față, un fel de „dosar critic”, îi recapitulează întreaga filmografie sub forma unui *playlist* de comentarii anume selectate pentru a-l valoriza pe acest cineast român. Situat cu certitudine „deasupra propriei sale filmografii” și înzestrat cu „o ambiție stilistică maximă”, Veroiu a plătit epocii din vremea afirmării sale (anii '70 – '80) „un tribut incomparabil mai bine filtrat decât în marea majoritate a peliculelor” (Valerian Sava).

La începutul anilor '70, puteai număra pe degete filmele românești de autor (sau de artă) ce propuneau solide viziuni regizorale. Apăruseră *Moara cu noroc*, *Viața nu iartă*, *Eruptia*, *Valurile Dunării*, *Când primăvara e fierbinte*, *Comoara din Vadul Vechi*, *Pădurea spânzuraților*, *Anotimpuri*, *Poveste sentimentală*, *Ultima noapte a copilăriei*, *Meandre*, *Gioconda fără sură*. Altele (*Reconstituirea*, *Prea mic pentru un război atât de mare* și *Canarul și viscolul*) rula (de puțină vreme și pentru puțină vreme) pe ecrane, iar două din filmele lui Mircea Săucan (*Tărul nu are sfârșit* și *100 lei*) nici n-au ajuns în sălile de cinema.

Marian-Sorin RĂDULESCU

Mircea Veroiu - poezia unei lumi tragice

Tănărul Veroiu dorea să polemizeze cu celelalte filme românești (care constituiau majoritatea) – „titluri date unor kilometri de peliculă pe care sunt impresionate chipurile actorilor” și care, adăuga regizorul în 1974, „în lipsa subiectului, a tehnicii cinematografice elementare, lasă totul în seama actorilor”. Șase ani mai târziu, Dan Pița constată aceleași carențe: „Scenarii false, cu carențe vizibile de la prima lectură, fără probleme adevărate, umane – capabile să ne intereseze pe noi înșine, ca autori, și mai ales să intereseze publicul, critica, lumea –, sunt lansate în producție cu cea mai mare ușurință, ele oferind numai bifarea cifrelor de plan, pentru fiecare casă de filme în parte, neexistând responsabilitatea eșecului și a rebutului din partea celor care le-au produs”.

În studenție, Mircea Veroiu realizează câteva scurtmetraje – *Dimineața*, *Preludiu*, *Cercul* – remarcate pentru construcția dramatică foarte echilibrată și pentru felul în care, pornind de la o „situație plastică”, regizorul construiește „cadru după cadru, treptat, cu disimulată migală, un sentiment”. Câteva gesturi și detalii dau ritmul și tonul ambiantei ce va produce sensul. Eva Sărbu: „Ambianța aceasta de tușe și gesturi tinde spre un ritm vizual plastic, iar sensul ei nu este o idee, ci o stare, traductibilă ulterior în idee. Și probabil că îl va surprinde afirmația, ideile lui au ceva de romantic modern. În orice caz, asemenea filmelor lui Dan Pița, filmele lui Mircea Veroiu există în scenariu doar în formă embrionară, câștigându-și spectatorul numai odată puse în cadru, în ritm, în imagine”. George Littera: „*Cercul*, dens și lapidară parabolă, anunță în Mircea Veroiu un cineast înzestrat în egală măsură pentru filmul de suspans, cu simț ritmic infailibil, ca și pentru filmul de atmosferă. Scriitură elegantă și severă putere de invenție plastică”.

După scurt-metrajele din studenție (distinse printr-o „scriitură elegantă și severă putere de invenție plastică” – George Littera), Mircea Veroiu – alături de alți cinești ieșiți de pe băncile școlii – participă la realizarea unui documentar, *Apa ca un bivol negru*, ce înregistra urmările inundățiilor din Ardeal din 1970. George Littera: „Un film grav și calm care asociază exactitatea reportericească cu pasiunea reflecției, documentul crud cu vibrația lirică, descrierea voit rece a faptului cu emoția copleșitoare a confesiunii, constatarea cu implicarea”. Este

manifestul „generației '70” (Pița, Veroiu, Demian, Tănase, Mărgineanu s.a.), din care – peste câțiva ani – vor mai face parte Mircea Daneliuc și Alexandru Tatos.

În 1971, când a avut premiera *Apa ca un bivol negru*, Mircea Veroiu și Dan Pița intră în producție cu un film în mai multe episoade, intitulat *Munții noștri aur poartă*, inspirat din povestirile de Ion Agărbiceanu. În cele din urmă, proiectul „la patru mâini” – filmat de Iosif Demian² – va fi difuzat în două părți. Pentru Valerian Sava, *Nunta de piatră și Duhul auru-lui*³ (1973, respectiv 1974) reprezintă „stația-pilot a cinematografului românesc din secolul XX, în căutarea respirației definitorii a lungmetrajului”, „punctul maxim al travaliului de recuperare a timpului pierdut și de anvizajare a celui viitor, în dublul efort de întoarcere la sursele artei ecranului, la fotografie și fotonerie”. Criticul remarcă filiații de adâncime cu predecesori iluștri (Savel Stipol, Mircea Săucan, Victor Iliu, Liviu Ciulei, Iulian Mișu, Manole Marcus) și consideră că aceste patru medietraje „vor fi depășite, în multe registre, de lungmetrajele turnate ulterior, dar nu și la capitolele omogenității desăvârșite și pregnanței revelatorii”.

7 zile (1973), „un film de bravură regizoral-imagistică, pe o tramă de spionaj industrial” (Bujor Răpeanu), este debutul lui Mircea Veroiu – ca inde-

neresușit, în care nu există fond, ci numai formă”. Ecaterina Oproiu: „Filmul n-are relief. N-are densitate. N-are atmosferă. N-are fior. Figurația se vântură prin spatele actorilor fără nici un dumnezeu, iar când nu se mișcă stă într-o amortire inexpressivă, stângace, incredibil de stângace”.

Între oglinzi paralele, din 1979, preia câteva teme și situații din opera lui Camil Petrescu, însă și acest demers e întâmpinat, în general, cu rezerve de către critică.

La sfârșitul anilor '70, Dan Pița și Mircea Veroiu ajung – prin superproducția *Ardelenilor*⁴ – la un public ce pune imaginile mai presus de idei și umorul mai presus de gravitate. Demersul lor marchează „una dintre cele mai spectaculoase evoluții din cinematografia românească, în sensul rezolvării unei contradicții proprii experiențelor artistice anterioare ale celor doi regizori: comunicarea relativ restrânsă cu publicul” (Valerian Sava). *Artista*, *dolarii* și *ardelenii* (1980) rămâne filmul lui Veroiu cu cei mai mulți spectatori.

Imensul succes la public al *Ardelenilor* îl propulsează din nou pe Mircea Veroiu în primele linii ale cinemaului românesc din prima jumătate a anilor '80. *Semnul șarpelui* (1982), „realist prin atmosferă și structură narativă, nu dezmințe nici vocația regizorului pentru meditația poetică, pentru arta filmului înțeleasă ca elevată metaforă a existenței” (Alice Mănoiu). La începutul carierei sale, Veroiu declară: „Eu sunt un regizor foarte operator și cel mai bine ar fi să pot să filmez iar și iar cu operatorul pe care-l știu de ani și care mă știe la fel, dincolo de obstacolele care ne sunt comune sau separate”. *Semnul șarpelui* pune capăt excelenței colaborării – de peste un deceniu – dintre Mircea Veroiu și directorul de imagine Călin Ghibu⁵. Mereu preocupat de încădratura, de compoziția unui cadru, nu doar de echilibrul său ca atare, cât și de „dimensiunea și dinamica dreptunghiului de realitate” pe care le cuprinde, Mircea Veroiu a căutat ca directorul de imagine al filmelor sale să fie „operatorul total”, „operatorul invulnerabil sau poate chiar artist”, „cel care face, în sensul că execută, mișcarea de aparat, cel care face, în sensul că ordonează lumina și deci o bună parte a atmosferei din cadru”.

În 1976, Mircea Veroiu ajunge pe ecrane cu *Dincolo de pod* – „un regal de frumusețe plastică, o minunată galerie de tablouri vivante, o superbă victorie a imaginii, o tratare romantică nu românească, tragică nu dramatică a *Marei* lui Ioan Slavici” (Eva Sirbu).

În 1977, Veroiu filmează *Mânia*, o frescă istorică a războaielor țărănești din 1907, singurul său film despre care mărturisea că este „cu adevărat

noapte la început de septembrie 1944, într-o gară izolată ce adăpostește câțiva soldați baricadați ce se confruntă cu un detașament al armatei hitleriste. Este prima colaborare a lui Veroiu cu operatorul Doru Mitran⁶, un alt remarcabil plastician.

În vara lui 1983, *Sfârșitul nopții* a trecut aproape neobservat. Pornind de la un subiect pe care un regizor sensibil la ritmurile și umorile balcanice l-ar fi povestit mai cinic, mai naturalist, Veroiu preferă să vorbească despre posibila comuniune de gând dintre un procuror omenos (Mircea Diaconu) și un vatman în culpă (Gheorghe Visu).

În *Să mori rănit din dragoste de viață* (1984) surprinde obiceiurile clișee din filmele cu „romantici revoluționari”. Semnificația reiese nu „sub forma unor abstracte idei apriorice, ci a unei continue revelații, ce lasă liberă izbucnirea spontană a vieții”, în timp ce „dinamica fiecărui cadru conține urzeala epocii, dar și o anume tensiune specială, foarte modernă, a unui cinema care nu se mulțumește să înregistreze liniștit curgerea vieții, ci o violentează, dintr-un recurs al prezentului” (Alice Mănoiu).

Adela (1985), inspirat din romanul omonim de Garabet Ibrăileanu, este „un film gândit și împlinit, cu finețea pe care o presupune orice gen miniatural” (Eugenia Vodă). Aici, „desenul este înmuat cu ajutorul filtrelor de difuzie” și „culorile sunt pastelate, picturale, evocând parfumul unei societăți revoluate, evitând cu grijă ostentația ilustraționismului” (Constantin Pivniceru).

În *Umbrele soarelui* (1988) „nu primează structura epică, ci – avea să declare Ion Brad, autorul scenariului – analiza psihologică, aprofundarea cătorva situații în care personajele principale își relevă, uneori prin minimum de acțiuni, dar prin trăiri de mare intensitate, toată bogăția sufletească”. Opțiunea regizorului: „poemul dramatic, formulă perfect justificată în acest film”.

Imediat după *Umbrele soarelui* (pe care nu a apucat să-l termine), pe când făcea prospectii pentru filmul după Camil Petrescu⁷ (avea să-l regizeze Șerban Marinescu) și următor primirii călduroase la câteva festivaluri și retrospective în Occident⁸, Mircea Veroiu se stabilește pentru câțiva ani în Franța. După 1990 se reîntoarce în țară și – sub semnul unui travaliu din ce în ce mai dezorientat, mai declarativ, chiar dacă la fel de fidel față de „rigoarea decupajului, acuratețea stilistică și voința de rafinament cinematografic” (Eugenia Vodă) – regizează patru lungmetraje și un film TV. Nicolae Mărgineanu: „Nu mai era același om, nu mai avea încredere în el, era temător, era suferind. Și nu mă refer neapărat la suferința fizică, la boala cumplită de care nu putea scăpa. Mă refer la suferința lui sufletească. Era foarte marcat de dramele prin care trecuse”. Occidentul, unde nu realizase niciun film, nu i-a oferit nici pe departe traiul la care visa⁹.

Câteva scrisori din exil dau la iveală un artist măcinat de boală, singurătate și sărăcie. Iar răul cel mare este că a rămas fără „jucărie” (adică posibilitatea de a filma), după cum i se plângea amicului său Petre Bokor într-o epistolă:

„Dacă te sună [Adrian Enescu¹⁰ – n.a.] de pe undeva din străinătate sau dacă îi scrii, spune-i din partea mea că el a avut dreptate: Jucăria nu trebuie lăsată cu niciun preț, chiar cu niciunul. Căci e nenorocire mare, fără.” Lăsarea „jucăriei” în schimbul iluzoriului „confort occidental” a fost urmată de subita declanșare a bolii necrutătoare.

Dacă suferința pe care o va fi cunoscut Mircea Veroiu era din aceea „care destramă” sau „care zidește ființa întru ființă” (Lucian Blaga), nu putem ști. Pe patul de moarte, regizorul (care ajunsese „mai degrabă o fantomă”) a preferat preotului, spovedaniei și cuminării prezența exuberantă a iubitei sale din tinerețe (Silvia Kerim) și compania lui Gelu Netea – „marele prieten nevoit să asculte”. Acestuia, Veroiu avea să-i spună, atunci când i s-a propus să se mărturisească: „Lasă-le încolo de ritualuri. Cu barba pe care o ai acum îmi poți fi duhovnic. Ba chiar te numesc părintele Zosima. Niciunul alt părinte nu i-aș fi mărturisit mai multe decât ți-am mărturisit ție. Plus că e pe gratis...”

Prietenul său de o viață i-a rămas credincios până la capăt. În dimineața zilei de 26 decembrie 1997, la ora 9, i-a pus mâna pe piept, i-a simțit în podul palmei ultima bătaie de inimă și i-a aprins lumânarea creștinească. „Despre fumul de la Crematoriu – adaugă „părintele Zosima” – nu vreau să spun nimic. Nu a fost nici un fum. A fost un curcubeu ce s-a ridicat deasupra unui suflet. Sufletul prietenului meu. Ca o obsesie a Prieteniei. Temă care pe Mircea l-a obsedat toată viața. În toate filmele sale. În toate amintirile mele.”

NOTE:

1. În 1980, Dan Pița cconsideră că filmele românești izbutite din anii '70 – '80 „dau o nouă și încurajatoare direcție filmului românesc de actualitate, printr-o îmbinare armonioasă între fondul de idei și problemele pe care ele îl conțin și felul în care ele sunt concepute și realizate cinematic, printr-o tratare realistă a mediului din care provin eroii, înlăturându-se astfel falsul și artificialul; calitățile lor sunt generate în mare parte de voința celor care le-au făcut (independent oarecum de voința producătorilor), a efortului regizorilor”. Alexandru Tatos constată că lista premierelor din anii '70 – '80 debutează cu *Reconstituirea*, „un moment de vârf, neegalat ulterior”, și se continuă cu „o cantitate atât de mare de maculatură”, astfel că se întreabă care sunt cu adevărat filmele noastre reprezentative: „masa informă de pelicule decolorate, tributate simplismului ultrasupărător, turnate cu o perseverență demnă de o cauză mai bună, după aceleași tipare de mult perimate, sau cele câteva titluri de excepție care răsar pe ici, pe colo și pentru că sunt atât de rare ni se par mult mai importante decât sunt în realitate?” Leopoldina Bălănuță acuza „absența problemelor de fond ale realității” din filmele românești: „Scurmăm la suprafața realității, nu forăm în adâncul ei. Oglindim niște imagini ale vieții. Dar arta nu este oglinda realității, ci interpretare a ei”.

2. Într-un text publicat de Silvia Kerim în cartea sa, *Mircea Veroiu – ultima vară a tinereții*, Iosif Demian schițează portretul unei generații „mănate de aceleași gânduri”, al unor cinești pe care-i unea pasiunea comună pentru cinematograf: „Vorbeam film fără încetare, mâncam film pe pâine și când pâinea se termina, doar film, pe săturate. Leșeau treptat la iveală caracterele noastre, velleitățile, afinitățile, convingerile și, printr-o coincidență fericită, absolut unică, intențiile noastre se completau, se contopeau, de parcă deveniserăm unul și același”.

3. Roxana Pană observă că abia în „fantasticul interior” cinematograful „respiră, în momentele sale antologice, aerul tare al înălțimilor artei adevărate”: „În buna tradiție a clasicului film *Moara cu noroc* de Victor Iliu, fantasticul din *Nunta de piatră* și *Duhul aurului* (Mircea Veroiu și Dan Pița aparțin ultimei promoții de studenți girată de profesorul Iliu) sondează (chiar dacă mai puțin profund în plan psihologic, dar cu un plus de expresivitate la nivelul imaginii) „fantasticul interior sau coșmarul launtric”.

4. *Profetul, aurul și ardelenii* (1978, regia Dan Pița), *Artista, dolarii și ardelenii* (1980, regia Mircea Veroiu), *Pruncul, petrolul și ardelenii* (1981, regia Dan Pița).

5. După despărțirea de Mircea Veroiu, Călin Ghibu a

colaborat strălucit cu Mircea Daneliuc, Nicolae Mărgineanu, Alexandru Tatos, Dan Pița, Lucian Pintilie.

6. Începutul colaborării cu Mircea Veroiu este un „pas hotărâtor” pentru Doru Mitran, care – crede Constantin Pivniceru – „abia acum devine el însuși, impunând o imagine de factură clasică, economică în mișcări de aparat, fluență în modalitatea de iluminare, dacă hârția suportă comparația, o imagine de tip hollywoodian, impecabilă plastic, ireproșabilă tehnic”.

7. La acest film (care avea să se numească *Cei care plătesc cu viața*), Mircea Veroiu a căutat – împreună cu scenograful Călin Papură – un „mediu-peșonaj”. L-a aflat în arhitectura de la trecerea dintre secolele XIX și XX, sub formă de „ancadrame metalice, ferestre canelate, lumină multă, în care personajele să se miște ca în mari cuști de sticlă, puternic luminate din afară – acel *din afară* în care se vor contopi destinele lor în cele din urmă”.

8. În 1985 i-au fost prezentate opt filme în cadrul Festivalului filmului de autor de la San Remo, iar în 1986 i s-au prezentat șapte filme la Festivalul de la La Rochelle; numeroase articole în publicații italiene (*Il Tempo*, *Corriere della Sera*) și americane (*Variety*); ample secțiuni dedicate operelor sale în *Dictionnaire du Cinéma* (Larousse, 1986) și în *International Film Guide 1987*.

9. Mircea Veroiu despre apropierea, în Franța, de afaceria costisitoare care este filmul: „Absolut imposibilă. Probabil că asta presupune un sistem relațional pe care eu nu-l aveam. Nu sunt un om care să știe să bată pe la uși, să-și facă relații. Dar faptul că un regizor cu „intrare” mult mai bună decât a mea, cum e Pintilie, recunoscut regizor de teatru, n-a făcut film în Franța, demonstrează că poarta aceea nu se deschide. Sau poate că cineva o va deschide, vreodată. Eu, unul, n-am reușit...” (Eugenia Vodă, *Scurte întâlniri*). Totuși, în anii '80, Radu Gabrea a realizat două filme în Germania (*Fürchte dich nicht, Jakob; Ein Mann wie Eva*).

10. Adrian Enescu a compus muzica la cel dintâi lungmetraj al lui Veroiu și este autorul unor compoziții variate pentru tipologii variate (în care a folosit orchestra simfonică mare, muzică de cameră, experimentală, jazz, lieduri, balade, muzică electronică, pop etc.) la toate filmele realizate de Veroiu în anii '80), precum și la primul realizat după întoarcerea în țară. Colaborarea lor avea să fie egalată doar de (cel puțin) la fel de fructuoasă colaborare dintre Enescu și Dan Pița (din anii '70-'80).

11. Silvia Kerim, *Mircea Veroiu – Ultima vară a tinereții*.

Serile de la Mircești

Perdelele-s lăsate și lămpile aprinse;
În sobă arde focul, tovarăș mângâios,
Și cadrele-aurite, ce de păreți
sunt prinse,
Sub palida lumină, apar misterios.

Afară plouă, ninge! afară-i vijelie,
Și crivățul aleargă pe câmpul înnegrit;
Iar eu, retras în pace, aștept din cer
să vie
O zână drăgălașă, cu glasul aurit.

Atunci inima-mi zboară
la raiul vieții mele,
La timpul mult fericit
în care-am suferit,
Și-atunci păduri și lacuri, și mări,
și flori, și stele
Intoană pentru mine un imn nemărginit.

Așa-n singurătate, pe când afară ninge,
Gândirea mea se primblă
pe mândri curcubeii,
Pân' ce se stinge focul
și lampa-n glob se stinge,
Și saltă cățelușu-mi
de pe genunchii mei.

SERA IN MIRCEȘTI

Siparia detracta et lampada accensa
In hipocausto focus et blandior amicus
Ac auratae cadrae ex pariete prensae
Sub luce palescente apparent
in mistero.

Et foris pluit, ningit et foris est procella
Et hiems nunc concurrat
in campo nebuloso;
Remotus iam in pace exspecto
vero veniat
Cum aurata voce formosam
meam deam.

Tunc anima mi volat in meo paradiso
In tempore felici cum didici dolorem
Tunc silvae, lacus, mare et flores
atque stellae
Intonant mihi altum et infinitum
hymnum.

Sic ego solitarius, cum foris
semper ningit,
Ascenditur mens mea
in caeli sancto arco,
Et usque focus ardet et lampada
soporant
At catula mi saltat in gremio fervente.

Iarna

Din văzduh cumplita iarnă cerne
norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer
grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi
de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării
umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge,
dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă
mândra țară;
Soarele rotund și palid se prevede
printre nori

Vasile Alecsandri. Un bicentinar de la nașterea sa

Vasile Alecsandri (14 iun. 1818, Bacău – 22 aug. 1890, Mircești) a fost în veacul său, cum spune Eminescu, „rege-al poeziei” care, încoronat cu lauri la Montpellier, a devenit din mare poet național un poet european. Prin prestigiul personalității sale, el a înălțat lașul și Bacăul, orașe de care îi este legată biografia, la rangul de metropole literare internaționale. Cîtor cultural și cîtor politic, militant pentru realizarea unității naționale a românilor, a intrat în panteonul spiritual al poporului român. Duhul său mesianic ne luminează și azi aspirațiile noastre culturale și geopolitice. La solicitarea redacției Revistei „Ateneu”, pentru omagierea bardului de la Mircești, propun cititorilor un mic florilegiu de traduceri în limba latină din poeziile sale. Aceste versiuni latinești, alături de cele în limbi moderne, vor spori, desigur, circulația internațională a marelui nostru clasic, *spiritus rector* pentru românii de pretutindeni

Prezentare și traducere:
Traian Diaconescu

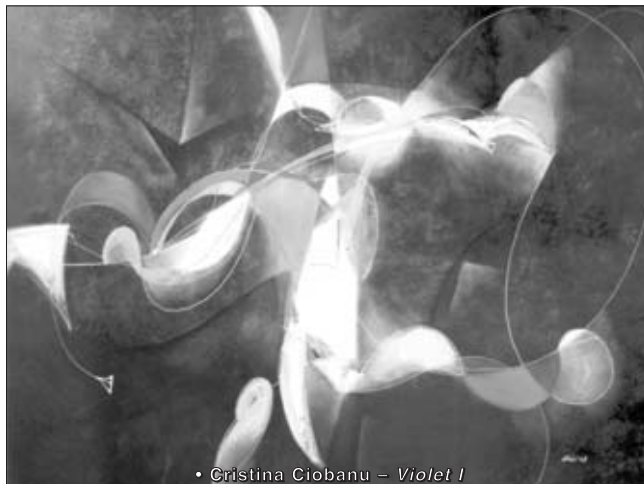
Ca un vis de tinerete
printre anii trecători.
Frigus glaciei dissipans humeros
patriae nostrae.

Tot e alb pe câmp, pe dealuri,
împregiur, în depărtare,
Ca fantasma albe plopilor înșirați
se perd în zare,
Și pe-ntinderea pustie, fără urme,
fără drum,
Se văd satele pierdute
sub clăbuci albi de fum.

Dar ninsoarea încetează, norii fug,
doritul soare
Strălucește și dismiardă
oceanul de ninsoare.
Iată-o sanie ușoară care trece
peste văi...
În văzduh voios răsună
clinchete de zurgălăi.

HIEMS

Ex aethere atrox hiems nubes
nivium percernit
Longae strues peregrinae,
cumulatae nunc in coelis;
Plumae volant ubicumque ut
papilionis albae,
Totus albus est in campo, in collinis,
ubicumque
Ut fantasmata sunt albi populi
in prato largo
Et in area deserta sine signis,
sine calle,
Parvos vicus videturque inter nigras
nubes fumi.

• Cristina Ciobanu – Violet I

Gerul

Gerul aspru și sălbatic
strânge-n brațe-i cu jeline
Neagra luncă de pe vale
care zace-n amorițe;
El ca pe-o mireasă moartă
o-nconună despre zori
C-un văl alb de promoroacă
și cu țurțuri lucitori.

Gerul vine de la munte, la fereastră
se oprește
Și, privind la focul vesel care-n sobe
strălucește,
El depune flori de iarnă
pe cristallul înghețat,
Crini și roze de zăpadă ce cu drag
le-a sărutat.

Gerul face cu-o suflare pod de gheață
între maluri,
Pune streșinilor casei o ghirlandă
de cristaluri,

Iar pe fețe de copile înflorește
trandafiri,
Să ne-aducă viu aminte
de-ale verii înfloriri.

Gerul dă aripi de vultur cailor
în spumegare
Ce se-ntrec pe câmpul luciu,
scoțând aburi lungi pe nare.
O! tu, gerule năprasnic, vin',
indeamnă calul meu
Să mă poarte ca săgeata unde el știe,
și eu!

GELU

Gelu asper silvatusque nunc
in brachiis perstringit
Nigrum pratum soporatum qui in valle
rigens iacet;
Sicut sponsam mortam gelu illam
cingit matutino
Albo flammeo nivoso et cum stiriis
perclaris.

Gelu venit ex Carpatis atque
in fenestra sistit
Et cum vidit focum laetum hypocausto
lucentem
Flores glaciei deponit in cristallo
vitrearum,
Lilia et rosas nivis quas amore
basiantur.

Gelu facit respirando pontem durum
inter ripas
In subgrinda casae ponit iam corollas
cristalinas,
At in facie puellae rosas vivas
inflorescit
Et memorat nobis omnes primaveris
dulces flores.

Gelu alites vulturis equis
perspumantis donat
Qui certantur nunc in campo
exhalanti caldem vapor.
O, tu, peracerbe gelu, veni meum
hortans equum
Et me ducet, ut sagitta,
ubi ille scit et ego.

Iosif BRODSKI

(1940- 1996)

Născut în Leningrad. În anul 1958, ziarul „Vecernii Leningrad” („Leningradul de seară”) publică foiletonul „Un trântor de la periferia literaturii”, după care începe o perioadă de urmărire a poetului. În februarie 1964, este arestat. În urma unui proces aranjat, este trimis la o expertiză medicală, apoi internat la psihiatrie. În iunie 1964, este condamnat „pentru parazitism social” și deportat temporar în regiunea Arhanghelsk. În 1972 emigrează în Austria, în același an stabilindu-se în SUA. A predat la universități americane și britanice. În 1987 a fost distins cu Premiul Nobel, iar în 1991 i s-a acordat titlul de poet laureat al SUA.

Este înmormântat la Cimitirul „San Michele” din Veneția.

Prezentare și traducere de
Leo BUTNARU

Singurătate

Când conștiința ta oboșită
își pierde echilibrul,
când treptele acestei scări
îți fug de sub picioare
ca puntea de pe care
scuipă peste omenire
singurătatea ta –

tu ai putea
să cugeți la veșnicie
și să te îndoiști de inconsistența
ideilor, ipotezelor, receptării
operelor de artă,
de perfectul compus,
precum, de altfel, de însăși zămislirea
de către Fecioara Maria a Pruncului Isus.

Însă mai bine e și mai cuminte
să te închini realității obiective
cu adâncile ei morminte
care mai apoi,
după mute vremuri trecute,
s-ar putea părea destul de plăcute.

Da.
Mai bine să te închini realității obiective
cu drumurile ei scurte
care mai pe urmă
până la straniețate
ți se vor arăta
destul de late,
ți se vor părea barosane,
prăfuite,
împresurate de compromisuri,
ți se vor părea aripi imense,
păsări mari, năzdrăvane.

Da. Mai bine e să te închini realității obiective
cu mizerabilele ei măsurători
care mai apoi în lung de extreme
din interior sau din afară
îți vor servi de balustrade
(chiar dacă nu destul de curate) care
pe această șubredă scară
să țină în echilibru
adevărurile tale șchioape.

1959

Amintiri

Cer alburii
rotește deasupra mea.
Pământul gri
îmi huruie sub picioare.
În stânga e-un crâng. În dreapta
lacul de rând
cu maluri pietroase,
cu maluri lemnoase.

1995

Din „Guernavca”*

Sfârșitul de iulie se-ascunde-n ploi,
ca interlocutorul în propriile gânduri.
Ceea ce, de fapt, nu vă mișcă în țara în care
e mai puțin înainte decât a rămas înapoi.
Străzile s-au molesit. Zdrângănesc chitare.
Trecătorii se-afundă galbeni unduirii de aburi

Malul eleșteului și totul în jur e-n bălării.
Fojgăiesc șerpi și șopârle. În coroane
au cuiburi păsările ce clocesc ouă sau ba.
Ceea ce distruge suspusele dinastii
sunt abundența urmașilor și puținătatea de tronuri.
După care vin iar scrutinele și fuga-n păduri.

M. nu ar recunoaște locul. Din scoicile nișelor
au dispărut busturile, portucurile s-au șubrezit,
zidurile s-au înfundat cu gingii în ponor.
Îți saturi ochii, dar nu și gândul avid, auster.
Grădini și parcuri se transformă în jungle.
Și buzele șoptesc, involuntar: cancer...

1976

*Guernavca – oraș în Mexic,
capitala statului Morelos

Poem despre muzicanții orbi

Cei orbi rătăcesc în beznă.
Noptile, e mai simplu în toate.
Să treci prin piețele orașului.
Orbii trăiesc pe dibuite.
Pe pipăite,
atingând lumea cu palmele,
necunoscând lumină și umbre,
simțind doar ceea ce e piatră:
din piatră sunt clădiți pereții.
Dincolo de ei trăiesc oamenii.
Femei.
Copii.
Bani.
De aceea
e mai bine să ocolești
zidurile de neclintit.
Iar muzica se va opri în ele.
Muzicantul va fi înghițit de pietre.
Iar muzica va muri în ele,
înfăcătă de labe brutale.
E rău să mori noaptea.
E rău să mori pe dibuite.

Prin urmare,
orbilor le e mai ușor.
Orbul traversează piața pustie.

Exploratorul polar

Au fost mâncați toți câinii. În jurnal
nu au mai rămas pagini curate.
Cuvintele-mărgele acoperă fotografia soției,
la tâmpla căreia stă găza datei unei glume nesărate.
Urmează fotografiile surorii. El nu-și cruță sora:
vorba e de latitudinea la care a ajuns atât de greu!
Și gangrena, neagră-smoală, i se urcă pe șold,
ca ciorapul unei dudu din varieteu.

22.VII.1978

Amiază în odaie

Amiază în odaie. În tihna care
ca în vis este, când este aievea,
mișcând alene brațul – nimic
nu se poate modifica.

Lumina pătrunde prin geam, orbitoare.
Soarele, urcând în zenit,
își întinde raza pe parchet –
în bătaia ei totul pare înlemnit.

Prăf, de pus pe podea, pe pervaz.
Caloriferul graseiază, mahmur.
Corpul, înțepenind, remodelează
scaunul care deja aduce a centaur.

1978

Nicolae SPĂTARU

Dans albastru

(fragment)

De la ultima noastră întâlnire trecuseră vreo două luni și jumătate. Vlad intrase din nou în pământ. Nu dădea niciun semn de viață. Eu nu știam unde să-l găseșc, nu aveam numărul lui de telefon, dar eram gata oricând, la cel mai mic semn al lui, să las totul baltă și să mă întâlnesc cu el. Pusesem și o dedicație pe un exemplar din noua mea carte, lucru care mi-a solicitat nu numai imaginația, dar mi-a luat și ceva timp: aproape o oră. Nu m-am priceput niciodată să fac asemenea chestii. Mai bine scriu un poem. Dar pentru Vlad, pentru bunul meu prieten, am făcut-o. Am scris textul mai întâi pe o coală de hârtie, apoi l-am trecut, rotunjind frumos literele, pe pagina de gardă a cărții. Într-o vreme avusesse loc și gala premiilor U.S. Cel pentru poezie i-a revenit altcuiva. Nu-i dau numele, dar toată lumea glumește spunând că tipul acesta este abonat pe viață la premiile U.S. Volumul meu, a ținut să-mi șoptească la ureche secretarul juriului, n-a acumulat nici un vot. Asta-i bună! mi-am zis eu. Înseamnă că nici Alex Cocosel n-a votat pentru mine, deși mă asigurase că i-a plăcut mult cartea. Așa este când ai nenorocul unui juriu de cacao și al unor jurați cu pitfie în urechi. Sau manipulați. O să-mi spună că asemenea mizerii se întâlnesc peste tot în societatea noastră aflată într-o tranziție cronică și că literatura nu poate fi o excepție. Aveți perfectă dreptate. Așa este. Și totuși... Unii susțin cu sarcasm că și ele, mizeriile, dau un pic de șarm vieții literare. Alții, mai răi, spun că de fapt toată literatura autohtonă se limitează la ele. O fi.

Într-o zi de sfârșit de aprilie, mă aflam la birou și mă plictisiam de moarte. Eram, vorba lui Cioran, într-o stare *superioară*. Așteptam cu nerăbdare să se termine programul. Observam discret că și ceilalți doi colegi ai Departamentului „Fonduri” nu se prea speteau. Era într-o vineri și undeva în sufletul meu mă bucuram la gândul că aveam în față două zile libere, timp pentru lectură și scris.

Pe la ora două, o văd pe Clara, secretara muzeului, o tipă bondoacă și foarte răutăcioasă, intrând în biroul nostru.

– Smechere, te caută cineva la telefon, mi-a spus ea, abia trăgându-și sufletul și căutând cu ochii un scaun liber pe care să se așeze.

– Cine? am zis.
– De unde să știu eu?
– Nu s-a prezentat?
– Ca să vezi! Nu.
– Știndu-te o secretară care se respectă, era cazul să-l întreb tu cum se numește.
– Și ce să mai fac? Sunt cumva secretara ta și n-am știut? Te rog să mă ierți.

– Ziceam și eu.
– Nu mai zice. Du-te mai repede! Ar putea să închidă și ai să regreti.

– De ce crezi asta?
– Din felul cum articula cuvintele și din timbrul vocii părea că-i o persoană foarte importantă, cu un statut clar în societate.

– Clara, mă uimești! N-am știut că pe lângă multele tale calități o ai și pe cea de psiholog.

– Ai părăsit peisajul, mi-a strecurat secretara printre dinții maronii de fumătoare înrăită.

Intrigat, am alergat în anticameră, care era la celălalt capăt al culoarului. Am tras ușa cu putere de era să-l spulber pe director, care tocmai atunci își aranja nelipsita-i șapcă în carouri pe cap pentru a pleca undeva. A făcut ochii că cepele, dar eu nu aveam timp să-i ofer nici cea mai mică explicație. Directorul a bălmăjit ceva sub nas și a părăsit anticamera. Am pus mâna pe receptor.

– Alo!
– Salut, frate! Vlad la telefon. Ești bine?
– Sunt bine. De ce mă ntrebi?
– Ai o voce cam agitată, ca să nu spun strângutală.

– Cum să n-o am dacă am alergat ca un tâmpit din celălalt capăt al muzeului! De ce nu m-ai sunat pe mobil?

– Recent mi-am luat un telefon nou și toate numerele au rămas în aparatul cel vechi. Până le trec...

– Asta era: ai alt telefon! Le schimbă ca pe ciorapi.
– Sorry. Am sunat la informații și aștia

aveau un singur număr. Bine că mi-am adus aminte că lucrezi la Muzeul de Literatură.

– Clar.
– Clar-neclar, asta-i situația. Spune-mi, ai chef să evadezi un pic din peisajul ăsta îmbăcșit? Data trecută când ne-am întâlnit n-am prea avut timp să stăm și noi la un pahar de vorbă. Incerc să mă revanșez acum.

– Sună frumos. Chiar extraordinar. Când?
– Chiar azi. Și asta nu e tot.
– Ce mai e?
– Nu vom fi singuri. Va fi și iubita mea...
– Foarte bine. Nu mă deranjează. Dacă e prietena ta...

– Nu despre asta e vorba.
– Dar despre ce?
– Iubita mea are o prietenă...
– Și?
– Și am invitat-o și pe ea. E o tipă superbă, de te dai de-a dura după ea.

– Atunci e grozav!
– Și asta nu e tot.
– Hai că mă omori! Ce mai e?
– Înseamnă că nici Alex Cocosel n-a votat pentru mine, deși mă asigurase că i-a plăcut mult cartea. Așa este când ai nenorocul unui juriu de cacao și al unor jurați cu pitfie în urechi. Sau manipulați. O să-mi spună că asemenea mizerii se întâlnesc peste tot în societatea noastră aflată într-o tranziție cronică și că literatura nu poate fi o excepție. Aveți perfectă dreptate. Așa este. Și totuși... Unii susțin cu sarcasm că și ele, mizeriile, dau un pic de șarm vieții literare. Alții, mai răi, spun că de fapt toată literatura autohtonă se limitează la ele. O fi.

Invitația lui Vlad a făcut să mi se ridice moralul ca nivelul radiatiilor după explozia reactorului de la Cernobâl. Iar dispoziția mea sufletească, de ce să ascund, era făcută praf în acea vreme. Eram total întors pe dos și invitația lui Vlad a căzut la țanc, ca un balsam. Am trecut pe acasă și m-am îmbrăcat în costum. Nu mi-am pus cravata Versace, singura mea cravată pe care Diana, prima mea soție, mi-a făcut-o cadou de ziua mea, când împliniam douăzeci și opt de ani. Frumoasa cravată și culorile ei se asortau perfect cu cea a costumului, dar fără ea am o înfățișare mai rebelă, așa cum îi șade bine unui poet.

Toată lumea știa că Restaurantul „Belvedere”, fiind un local scump, poate fi frecventat doar de oameni de afaceri, politicieni, diplomați, dar acest inconvenient a fost tot timpul compensat de o bucătărie pe cînste, ireproșabilă, și de chelneri cu pregătire specială în Franța. Dar ceea ce era un motiv adevărat de invidie din partea altor restaurante era faptul că țineau o întreagă orchestră. Lucru care nu este la îndemâna oricui. Se zice că Gheorghe Zamfir, atunci când a vizitat Chișinăul, a cântat o seară întreagă cu instrumentiștii de aici, apreciindu-le mult măiestria. Acum sper c-ați înțeles de ce Vlad a ales anume acest restaurant. Așa este. Se vede că dansatorul din el încă n-a murit.

Unii susțin că în spatele acestei afaceri ar sta fostul președinte comunist și că după ce a părăsit reședința de la Condrita, și-a făcut în turul dinspre răsărit al Restaurantului un separeu, un mic apartament. Turnul președintelui i se mai spune. În zilele senine, din vârful lui se pot vedea Nistrul și o parte din Transnistria. În acest turn, cel puțin o dată la două luni, fostul președinte se instalează și trage câte-o beție soră cu moartea. Și această orgie bahică poate să țină chiar și o săptămână. Nu știu prin ce stresuri a trecut sau mai trece fostul președinte, dar această terapie bahică, în alte timpuri, era aplicată de șefii de la Liublianka unor nkvd-iști începători și neexperimentați. Nu tot timpul cei racolați pentru a tortura și a decima zeci de oameni nevinovați erau asasinii fără scrupule, bestii haine, care nu puneau preț pe viața altora. Ba mai mult, unii primeau o mare satisfacție de la această indeleltnicire revoluționară. Dar se întâmplau și excepții: tipi mai sensibili, mai slabi de fire, care pur și simplu își vomitau fiera din ei, înnebuneau. Și-atunci erau trecuți, pentru o săptămână-două, prin această terapie bahică. După câteva *tratamente*, erau de nerecunoscut. Deveneau uneltele docile, devotate cauzei marxist-leniniste.

Când taxiul a oprit în fața castelului, Vlad, ca la țanc, a ieșit din Restaurant, s-a apropiat

at de geamul șoferului și i-a întins o bancnotă, spunându-i: „Păstrează restul!” Am coborât și eu din mașină și primul lucru pe care l-am simțit a fost aerul foarte curat și înmiresmat, un aer al veșniciei, iar păsările se dădeau într-un spectacol de vis. Deasupra Restaurantului, cerul era de un albastru-verzui. Abia când te afli în mijlocul naturii profunde îți dai seama că lumea asta nu se poate termina cu una, cu două. Era ceva de basm. Ceva care, fără să vrei, îți inocula o doză bună de optimism și, poate, de dragoste de viață.

Vlad s-a apropiat de mine și, strângându-mi mâna, mi-a spus:

– Te așteptam. Găgica mea încă n-a venit, în schimb prietena ei e deja aici. Dar nu facem caz din asta. Bine? Tu ești mai norocos.

– Cum spui tu. S-a întâmplat ceva?
– Sper că nu. E o tipă serioasă. Atâta timp cât eu nu-mi fac probleme, tu de ce ți-ai face?

– Ne-am înțeles.
Vedeam pe chipul lui Vlad că nu este în elementul său. Mă luase de braț și încerca să mă conducă spre intrarea în Restaurant, dar ceva din interiorul meu dorea să mă țină afară, aproape de natură, de frumusețea ei ametoitoare. Până la urmă, trebuie să recunosc că nici castelul nu contrasta prea mult cu acel fragment de poveste. Construcția era proiectată în maniera fortărețelor medievale, cu turnuri înalte și alte accesorii specifice stilului. Pe partea stângă a edificiului era amenajată o parcare auto. La acea oră erau vreo douăzeci de mașini, de mărci diferite. Una mai superbă decât alta.

Nu mai fusesem niciodată prin zonă. Ca să ajungem la destinație, la un moment dat, taxiul a trebuit să părăsească șoseaua Balcani și s-o ia pe un drum proaspăt asfaltat ce urca mereu (să fi avut opt-nouă sute de metri), străjuit de-o parte și de cealaltă de arbori seculari. Era clar că atât drumul de acces, cât și construcția au fost făcute pe terenuri defrișate. Fondul forestier fiind în proprietatea statului, eram curios să știu cine a permis această hăcuire nesăbuită a naturii.

Am intrat în Restaurant. Primul lucru care mi-a sărit în ochi a fost floarea sălii, cu totul deosebită: semăna cu o floare de margaretă uriașă. Fiecare separeu era o petală. Și erau vreo douăzeci. Cu un disc mare pe centru. Din orice colț al sălii puteai vedea doar ceea ce se întâmplă în extrema cealaltă a sălii. De la intrare se vedea orchestra – vreo zece instrumentiști. Ne-am îndreptat spre o petală. Acolo am descoperit o singură masă în formă rotundă, la care stătea o domnișoară blondă de o frumusețe ireală. Vlad i s-a adresat:

– Simona, îți prezint pe prietenul și poetul Dan Ploaie.

– Încântată, a spus Simona și mi-a întins mâna.

Am avut impresia că strâng o mână de puf. Ceva, ca un fulger, mi-a trecut prin tot corpul.

– Și eu mă bucur, am spus.

La indicația lui Vlad, m-am așezat lângă Simona. În jurul mesei erau doar patru scaune.

– Vlad mi-a vorbit despre dumneavoastră. Aveți și un nume atât de poetic, care se reține. Și e multă muzicalitate în el: Dan Ploaie. Ba mai mult: e un nume zburător.

– Mă flatați. Chiar credeți asta?
– E o certitudine.

– Și încotro zboară numele meu?
– E un detaliu ce nu mai contează. Important este că zboară. Zborul în sine este o minune.

– Nu am încotro, trebuie să vă dau dreptate.
– E o treabă sigură. Și mai e ceva: Vlad,

când vorbește despre dumneavoastră, vă numește *incurabilul poet*. Sunt curioasă să știu de ce.

– Să-nțeleg că, uneori, pe undeva sunt obiect de bărfă?

– Nu-i chiar așa. Și totuși...
– Probabil pentru că sunt un caz disperat, am zâmbit eu.

– Nu cred că la asta se referea.
– Atunci să elucidăm cazul cu ajutorul lui Vlad.

Dar Vlad era ocupat, vorbea cu cineva la telefon și ne-a făcut semn să luăm cu asalt paharele pline și bucatele. Ceea ce am și făcut. Vlad, cu telefonul la ureche, s-a apropiat de masă și a ciocnit cu noi. Un chelner stătea mereu cu ochii pe noi. Ne punea în pahare, ne lua șervețelele folosite. Ne aducea bucate noi. Mă și enervasem la un moment dat. Abia-mi tamponasem un pic buzele cu un șervețel, l-am pus pe masă, iar el mi l-a luat repede. Măncarea, așa cum mă așteptam, era foarte delicioasă. Predominau bucatele din pește. Vinul era alb. Am luat o sticlă și am studiat eticheta. Era un Chardonnay de colecție, marca Purcari, anul '88. De mult nu mai băusem un vin atât de bun. Nu putea fi comparat cu cel de la terasa noastră. Paharele erau umplute pe neobservate. S-a așezat și Vlad la masă, a ciugulit câte ceva, apoi a răfăit un blocnot, a format un număr de telefon și s-a apropiat de geam. Prietena lui încă nu venise. Poate cu ea vorbea.

– Și totuși, de ce *incurabilul poet*? insistă Simona să afle.

– Dacă Vlad n-are timp să ne lămurească, voi încerca eu să găseșc o explicație.

– Și care ar fi ea?
– Poate pentru că... nu mă pricep să fac și altceva.

– Curios. Chiar nimic, nimic? Incepu să chicotească Simona cu subînțelese...

Orchestra Restaurantului începuse să interpreteze un șlagăr.

– Mă invitați la dans? mi-a zâmbit ea. Și avea atâtă gingășie în glas încât și dacă aș fi fost mort, oricum m-aș fi ridicat și aș fi dansat cu Simona. Am spus doar atât:

– Cu ma-a-are plăcere.
– Sinceră să fiu, nici nu mă așteptam la un alt răspuns...

– Și pe asta o știți?
– Vă citesc ca-n palmă.

– Chiar așa?! Ce poate să încapă într-o palmă atât de micuță și drăgălașă?

– O lume întreagă. Un univers.
– Atunci, mă predau...

Orchestra trecea de la o melodie la alta și noi am dansat trei-patru dansuri, lipiți unul de celălalt. Simona era ca o pană ce levita printr-un ar străveziu de pădure.

– Spuneți mai devreme, a spus Simona, că nu știți, în afară de poezie, să faceți nimic altceva. Dar dansați atât de frumos, mai ceva ca un profesionist.

– Vă mulțumesc. Sunt flatat. Dar să știți că n-am prea dansat în ultima vreme. Timpurile au devenit tulburi...

Din când în când, în vizorul meu apărea Vlad. Era mereu cu telefonul la ureche. Prietena lui tot nu venise. Probabil că se întretinea cu ea. Prietenul meu părea agitat. Cum să nu fii stresat când comanzi o masă la cel mai bun restaurant și iubita nu-ți vine?

– Compătimeam. Îmi era milă de el. Simona era o tipă amezită. Poate de la vin, poate de la dans. Eram și eu destul de afumat.

Băusem un pic cam mult, dar mă simteam excelent. Simona era frumoasă și cu fiecare pahar băut se făcea și mai frumoasă. Iradia în jurul ei multă lumină. Mă prindeam câteodată la gândul că ar fi extraordinar dacă aș avea o asemenea soție. De când am divorțat de Diana... câți ani au trecut?... Vreo 4?... Exact... Nu m-am putut atasa de nicio femeie. Cu vârsta e tot mai greu să-ți găsești

o prietenă. Dar asta nu e tot. Tot aici e bine să plusăm și situația mea financiară... Dacă ar fi mers afacerea!... Muzica a încetat și noi ne-am întors la masă. Eram însetați. Paharele erau pline. Chelnerul nostru își onora obligațiile ireproșabil. Simona, spunându-mi „Noroc!”, a tras o dușcă zdravănă. Cu mare drag i-am urmat exemplul. Dar cel mai des mă surprindeam că o sorb pe Simona cu privirea. Era superbă! Obrajii albi-rozorii stăpăneau fiecare câte o gropiță incântătoare. Ochi mari, albaștri, limpezi-limpezi. Și purta o rochie de vară, vaporosă, de aceeași culoare ca și ochii, care-i ajungea până la glezne și care în zadar încerca să-i ascundă coapsele imbiatoare. Era imposibil. Dar ceea ce mă ametea era privirea: o privire intensă, ca un rău de munte. La un moment dat, am avut impresia că atunci când mă privea, o făcea cu tot corpul: cu ochii, cu obrăjorii, cu sâniul, cu apăsantele-i coapse, cu... Eram năucit de atâtă albastru. Îmi venea să mă arunc, ca un disperat, în ochii ei. Să mă scufund în cea oază de albastru ca-ntr-o mare cu ape calde și tămăduitoare. Izbăvitoare.

Pe masa noastră a mai apărut un platou mare cu sarmale aburinde. A venit și vinul roșu. Un Cabernet din același an: 1988. Pahare noi. Lumea și lucrurile din jurul nostru prindeau contururi de poveste, abia sesizabile. Vlad a închis telefonul. A ciocnit un pahar cu noi. Era, de fapt, același pahar de la început. Cu Chardonnay. Mă obseda un gând: de ce Vlad, fiind, ca și mine, un mare împătimit al dansului, nici n-a schițat c-ar dori să danseze măcar un dans cu Simona? Sau cu altcineva? Oare de ce? Nici măcar un dans. Sau poate că dansul nu-l mai interesa, nu-l mai pasiona ca pe vremuri?! Poate. E sigur că Vlad nu mai este cel de altădată.

În una din pauzele muzicale, l-am găsit stând la masă. Sorbea gânditor din paharul de vin. Dorind să-l consolez puțin, i-am spus: – Îmi pare rău pentru...

– Las-o baltă! mi-a tăiat-o el și am simțit că nu-i a plăcut deloc ca am abordat subiectul cu gagică lui care nu-și făcea apariția. Să uităm. Să bem.

Și Vlad a mai sorbit o picătură din vinul care, probabil, se încălzise de-a binelea. Dar pentru el, după cum se vede treaba, acest lucru nu mai conta.

– Vă plac bucatele? a mai spus el, vrând parcă să compenseze neparticiparea lui din cea seară.

– Ce sau pe cine vreți să uitați? a întrebat Simona cu un fel de suspiciune în glas.

– Fleacuri, a spus Vlad. Simona, te simți bine?

– Sunt super, dragul meu. E o seară minunată. Păcat că nu te iei parte și tu...

– Ba iau. V-am admirat cum danseți.

– Ce frumos din partea ta. Nu dorești să-mi oferi și tu măcar un dans?

– N-aș vrea să stric perfecțiunea. Dan a fost și este un dansator mult mai bun decât mine.

– Exagerezi, am spus eu. Apropo, Nichita Stănescu spunea că perfecțiunea n-are ce căuta în artă.

– O fi...

A sunat telefonul. Vlad a sărit ca fript de pe scaun și s-a îndepărtat de masa noastră. Am mai golit licoarea unui pahărel de vin și Simona, luându-mă de încheietura brațului, m-a tras spre ringul de dans, unde mai erau

câteva perechi. Se interpreta pentru a doua oară valsul lui Eugen Doga din filmul „Gingașa și tandra mea fiară”. Și fiara era lângă mine. Dansa cu mine. Și eu îmi doaream să fiu sfâșiat până la sânge, până la suflul de această fiară. Să se scurgă tot sângele din mine, toată iubirea ce-mi acaparase întreaga ființă. Să curgă râuri-râuri spre ea. Visam.

M-a trezit Simona:
– S-a terminat dansul.
– Poftim?
– Zic: s-a terminat dansul. Muzicanții nu mai cântă.

Muzicanții într-adevăr nu mai cântau, nu se mai auzeau. Dar în mintea mea muzica se mai auzea și așa fi dansat pe cea muzică din creierul meu, care părea fără sfârșit, toată noaptea. Toată viața. O melodie fără sfârșit. Oricare. Știm că orice melodie se va identifica cu Simona. În altă ordine de idei, mă gândeam de unde aș fi putut face rost de ceva bănet ca s-o pot invita și eu, dacă nu la un asemenea restaurant, măcar la o cafea. Nu eram sigur că Simona va accepta să vină la terasa U.S. Și chiar dacă ar fi acceptat, terasa U.S. rămânea o zonă nesigură. Dacă își făcea apariția pe acolo poetul Neiu Neghină cu ai săi, îți strica toată seara. Important era să găsească niște bani. Poate mă împrumută Vlad...

Ne-am apropiat de masă. Vlad iarăși vorbea la telefon. Vorbea și își nota ceva într-un blocnot. Apoi s-a ridicat în picioare. Făcea totă abstracție de noi. A ridicat vocea la un interlocutor invizibil: „Mai ai un milion și jumătate de plătit. În două zile să-i văd în cont. De data asta nu mai glumesc. Te-am pășuit destul... Gata!”

Orchestra și-a reluat acordurile și eu cu Simona eram din nou pe ringul de dans. Aici mă simțeam ca-n rai. De mult nu mi dansasem atât de mult. Și nu cu oricine, ci cu o făptură atât de gingașă, ca un fulg rătăcit prin univers. Am strâns-o mai tare lângă mine și ea s-a pliat întocmai pe silueta mea. Sâniul ei îmi găurise toracele și făceau iama prin inima și plămânilor mei. Eram ca un singur trup. Simona era pentru mine în acele clipe ca un suvoi de apă în imensitatea pustului Sahara; era totul. Și eu descopeream apa, descopeream viața. În acele clipe toate verbele din lume nu știau decât de timpul prezent. Prezentul meu. I-am atins cu buzele urechea, apoi i-am luat în gură lobul. Încet-încet, buzele mele s-au scurs pe gâtul subțire, de căprioară sălbatică. Simona chicotea. Părea să fie fericită. La o mișcare mare mi bruscă, buzele mele s-au atins de buzele ei. Apoi, beat de vin și de iubire, am încercat s-o sărut pe buze.

– Nu se poate. Este prea mult, dragul meu. Chiar fiind prietenul lui Vlad, nu știu dacă o să-i placă văzându-ne că ne sărutăm ca doi îndrăgostiți.

– Și nu suntem?

– Poate am fost într-o altă lume.

– Care lume? Stai, dar ce treabă are Vlad cu noi?

– Ați pus o întrebare de nota zece. Bravo!

– Stai, că nu înțeleg nimic.

– Prostule! Vlad e soțul meu! Cu acte în regulă!

Și aceste cuvinte au căzut odată cu ultimul acord al melodiei „Dance Me to the End of Love”. Un membru al orchestrei a imitat atât de bine vocea lui Leonard Cohen, încât ai fi putut crede că e prezent și el printre interpreți.

– Mă iertați, a mai spus ea, trebuie să mă duc la baie.

Am rămas tablou, pironit în mijlocul ringului de dans. Arătam probabil ca un stâlp de telegraf, ca un descroierat. Nu mai țineam minte cât timp am stat acolo, iar când mi-am revenit mi-am dat seama că toată băutura îmi ieșise din cap cu o forță incredibilă, ca un vârtel de toamnă. Cățiva tineri au trecut pe lângă mine și se holbau ca la urs. Credeau probabil că sunt tuță. M-am apropiat de masă noastră. Eram zăpăcit, bulversat. Eram golit total pe dinăuntru. Mă simțeam ca un idiot. Vlad, satisfăcut, mânca sarmale.

– Ești o jigodie! i-am strigat. De ce mi-ai făcut una ca asta?

– Ce ți-am făcut?

– M-ai mintit într-un hal fără de hal. Mi-ai umilit! De ce-ai făcut acest lucru?

– Nu te-am mintit și nici nu te-am umilit în niciun fel. Stai un pic să-ți explic o chestie. Ia loc aici.

– Nu mă interesează nimic.

– Frate, îți explic totul. Eu sunt om de afaceri. De când ne-am căsătorit, Simona are o singură obsesie: i se pare că-i acord prea puțină atenție. Mă tachinează că nu ieșim nicăieri, că este abandonată, că eu îmi văd numai de afacerile mele. Știi cum sunt femeile! Ea nu vrea să înțeleagă că în viața asta tot timpul trebuie să jertfești ceva. Nu poți să le ai pe toate. Asta e legea universului. Zilele trecute i-am promis că ieșim în seara asta, dar pe la amiază am fost sunat de partenerii mei de afaceri. În seara asta urmează să rezolvăm o afacere foarte-foarte importantă. Foarte urgentă. Înțelegi? Asta ar putea fi afacerea vieții mele. Și a coincis cu ieșirea noastră. Iar eu nu pot să fac afaceri de milioane și să dansez cu Simona pe ritmurile muzicii lui Doga. Nu pot! Înțelegi-mă! Eu nu sunt Cezar să fac mai multe lucruri odată. Și mai e ceva: nu incurc niciodată lucrurile astea. Nu incurc borcanele. Afacerile sunt afaceri, și distracțiile sunt distracții. Înțelegi? Și-atunci m-am gândit la tine. Ca la o salvare. Ea vrea distracție, vrea să danseze. Înțelegi-mă, eu sunt în primul și în primul rând un om de afaceri. Mă ierți, dar acesta-i adevărul.

– Cum să te iert, canalie? Mi-ai scuipat în suflul. M-ai pus într-o situație ingrată. Cum să te ierți?

– N-am putut să-ți spun adevărul din start. Mi-era teamă că n-ai să accepți rolul. O să-ți treacă.

– Să-mi treacă o mojiție ca asta? Niciodată!

– Oricum, mi-ai fost de mare ajutor. Mi-ai făcut un mare serviciu.

– Ești o canalie de talie universală!

– Sper că e un compliment. Dane, nu fi nebul. Nu striga. Se uită lumea la noi.

– Să se uite! Ce-mi pasă!

Știam că nu este adevărat. Doar clienții de la o singură masă, din petala opusă, de la cealaltă extremă, puteau observa ce se petrece la masa noastră. Iar acolo erau doi tineri, care toată seara au băut și s-au sărutat. Nu aveau deloc timp și pentru alții.

– Dane, în venele mele circulă lovele. Multe lovele.

– Rahat, nu lovele! Ești un ticălos, ești un cinic! i-am strigat din nou. În acest timp în ușa petalei au apărut doi tipi. I-am recunoscut: erau bodyguardii pe care îi mai văzusem lângă Primărie. Vlad le-a făcut un semn cu mâna, adică „Totu-i sub control”.

– Te plătesc bine, Dane. Știu că ai nevoie de bani.

Și a scos din buzunar mai multe bancnote albastre pe care mi le băga în buzunarul de la reversul hainei. Fii deștept, ia-le! Îmi repeta el. L-am lovit cât am putut de tare peste mâna în care ținea bancnotele și ele au zburat în toate părțile. Dar n-au căzut la pământ, așa cum mă așteptam. O adiere nevăzută le-a ridicat în sus și ele au început să plutească prin aer, să deseneze cercuri. Tot mai largi și mai largi. Undeva se auzea, pentru a treia oară în acea seară, valsul lui Doga, și bancnotele alea albastre parcă preluaseră acel ritm și levitau, dansau cu o grație uluitoare. Și toate luaseră, din cauza luminii albe și puternice, o nuanță fermecătoare, exact ca și ochii, ca și rochia Simonei. Și parcă deveneau tot mai multe și mai multe. Era un spectacol absolut mirific. Numai că eu nu mai aveam ochi și urechi pentru acea privesc. Nu mai aveam pentru nimic.

– Ești un ticălos, i-am aruncat eu și, împingându-l într-o parte, mi-am făcut cale spre ieșire printre bancnotele prinse în dansul lor halucinant. Bodyguardii, cu gurile căscate, încercau să înțeleagă ce se întâmplă. De nervos ce eram, am luat-o spre oraș pe jos. Mergeam la vale ca un cal pe mijlocul drumului. Un cal inebunit și fără fraie. În fața ochilor nu aveam decât mutra ticăloasă a lui Vlad și puzderia de bancnote prinse în dansul lor năucitor. Și acel tablou nu mă părăsea nici pentru o clipă. Mă încoltea mereu. Mă sfichiua. La un moment dat, era să dea un Mercedes peste mine. Avea geamurile fumurii și se deplasa cu o viteză nebună. Abia de-am reușit să mă arunc spre margine drumului. Avea numere de înmatriculare

speciale, cu RM P.

„Canalia! Mergeam și bombăneam din gură de unul singur... Canalia!”

Apoi am simțit că în spatele meu se întâmplă ceva, dar n-am întors privirea. Nu voiam să mai fiu legat nici măcar cu privirea de locul unde fostul meu prieten (eram sigur de asta) s-a purtat cu mine ca un mitocan. Ca un mojiic. M-am speriat rău când o mașină a frânat brusc lângă mine, scârțând din toate încheieturile. Ușa din spate s-a deschis și în aceeași clipă o mână de fier, venită din afara mașinii, căzută parcă din cer, mi-a prins ca într-un clește brațul stâng, iar o alta, cu aceeași forță, gâtul. M-a dus spre mașină și m-a aruncat pe bancheta din spate. Cele două mâini de fier au urcat și ele după mine. Erau ale unui bodyguard. Al doilea bodyguard era la volan. A virat scurt, aproape pe loc, pneurile au scârțâit din nou a disperare și mașina, cu o viteză nebună, a luat-o spre castel, adâncându-mi trupul în bancheta moale de piele neagră. Mi-am dat seama că nu mai avea niciun rost să le opun rezistență. Îmi simțeam gâtul paralizat. Brațul stâng mă durea. Abia mai respiram și eram prea istovit. Semănăm cu o prună uscată.

Când am revenit la masa noastră, Vlad stătea înfipt pe un scaun și părea total absorbit de dansul albastru al bancnotelor. Și ceea ce vedeam de bancnote părea că nu are nici început și nici sfârșit. Vlad le urmărea timp cu privirea și se bucura ca un copil. Cred că nici nu realizase că ne-am întors. Simona lipsea. Probabil că se mai afla la baie sau în altă parte. Sau poate plecase. Bodyguardii schimbau priviri între ei și nu știau cum să procedeze. Apoi cel care m-a înfundat în mașină, duru', i-a spus:

– Domnu' Vlad, trebuie să plecăm. Suntem deja în întârziere.

– Vă rog, numai un pic. În viața mea n-am mai văzut așa ceva. E un dans dumnezeiesc. La uitați-vă cu câtă grație leventează aceste bancnote! Oare ce forță magică le ține în aer? Fiecare cu dansul său, fiecare cu starea sa de grație. Culmea este că nu se ciocnesc între ele. Curg unduos una pe lângă cealaltă. Credeam că numai oamenii sunt în stare de așa ceva. Dar nu. Dansul oamenilor mai are mult până a-l egala pe acesta. Uitați-vă câtă grație! Uitați-vă! E ceva bestial! E cel mai fascinant dans pe care l-am văzut vreodată. Uitați-vă!... Asta-i perfecțiunea!...

– Domnu' Vlad, ne așteaptă bosu'. Iar răbdarea lui, știți bine, nu-i fără margini. Chiar el a spus-o. N-ar fi bine să-l supărăm. Tocmai azi.

– Să se supere!

Duru' i-a făcut semn celui alt bodyguard, acela a ieșit repede și în scurtă vreme s-a întors având în mână ceva ce părea să fie o plasă de fluturi. I-a întins-o lui duru' și acesta, cu mișcări de o mare agilitate, ca de clovn, a prins, după mai multe salturi, toate bancnotele.

– Ce-ai făcut, tântălaule?!

Și în ochii lui Vlad a apărut o strălucire malefică, de animal rănit.

– Te omor, jivină târătoare! Te sugrum cu mâinile mele!

– Scuze, șefu'. V-am spus: ne așteaptă bosu'. Tranzacția a avut loc. Totul a ieșit cum nu se putea mai bine. Acum sunteți un om și mai bogat, domnule Vlad.

– Ai să mi-o plătești scump. Ai să mi-o plătești, tântălaule. Neisprăvite! Te-am cules de pe drumuri și tu... Ce-ai făcut? De ce te mai țin eu în preajma mea? De ce?

– Dar...

Apoi, ca printr-o minune, Vlad a revenit la normalitate, adică la ceea ce a fost mai înainte: un tip sobru și stăpân pe acțiunile sale. A spus:

– Dacă totul a ieșit bine, atunci să plecăm. Și totți trei s-au pornit spre ieșire, dar, la un moment dat, duru' s-a oprit, a venit spre mine și mi-a zis:

– Stai aici, scriitorule. O aștepti pe Simona. Fără Simona nu pleci nicăieri. Mâncați. Beți. Faceți ce doriți. Totu-i plătit!...

De curând, Editura POLIROM a pus la dispoziția celor interesați un nou volum al lui Paul Lendvai (n. 1929, deși în nota de însoțitoare de la volumul **Ungurii**, „Humanitas”, 2013, este dat ca an al nașterii 1928), consacrat vecinei noastre de la nord-vest: Ungaria. Tară odinioară făcuse parte din Imperiul Habsburgic, cu Franz Joseph și ceilalți membri ai familiei sale (soția Sissi și fiul Rudolf vorbeau limba maghiară și veneau cu plăcere la Budapesta, unde dețineau castelul Göndölö). Părăsind în 1956 Ungaria, pentru a se stabili în Austria, Lendvai a îndeplinit diferite misiuni și a dat la iveală un număr important de volume, dintre care se detașează tomul menționat mai sus, operă în care prezintă istoria maghiarilor de la stabilirea în Panonia (896), până în 1990. Într-un fel cartea pe care dorim să o consemnăm* este o continuare a volumului precedent; Paul Lendvai urmărește traseul țării natale în epoca postcomunistă, în special după 2010, când Viktor Orbán ajunge premier. Ca și alte țări est-europene, inclusiv Rusia, care au făcut parte din lagărul comunist, Ungaria, care a pășit pe calea democratică fără vărsare de sânge (tribut pe care l-a plătit cu prisosință în 1956, când aproximativ 200.000 de unguri s-au stabilit în străinătate), a intrat într-o etapă istorică cu destule racile moștenite de la regimul de tristă amintire: corupție generalizată, instabilitate politică, lipsă acută de personalități charismatiche, eficiență, corectitudine și respectarea promisiunilor electorale, încât populația s-a dovedit dezamăgită. După îndepărtarea și execuția lui Imre Nagy în 1958, Ungaria a fost condusă timp de 32 de ani de Ianos Kádár, adept al unui stil de viață modest, dotat cu umor și respingerea cultului personalității. În iunie 1989, în Piața Eroilor din Budapesta se ține un miting în memoria lui Imre Nagy și a tovarășilor săi, victime ale revoltei din 1956. Acum își face apariția în viața publică Viktor Orbán, un tânăr de 26 de ani, provenit dintr-o familie modestă. Tine un discurs scurt, dar penetrant în masa ascultătorilor, încât biograful său József Debreczeni l-a caracterizat: „un talent excepțional s-a întâlnit cu un noroc extraordinar” (p.17). Întotdeauna când se discută rolul unei personalități politice, gânditorii și istoricii se întrebă ce s-ar fi întâmplat dacă evenimentele istorice s-ar fi derulat altfel. Evident, istoria este imprevizibilă și este dirijată din umbră de un destin implacabil. Dacă până la Napoleon conflictele erau rezolvate pe calea armelor, împăratul francez îi spune explicit lui Goethe că „destinul este astăzi politică” și „cale deschisă talentului”, opțiune nu întotdeauna respectată. Aflat la al treilea mandat de premier, Viktor Orbán a avut o ascensiune

Ionel SAVITESCU

Ungaria lui Viktor Orbán

Oamenii ca mine vor să realizeze ceva important, ceva extraordinar.
Istoria mi-a acordat această șansă... (Viktor Orbán)

uimitoare în viața politică din Ungaria. „Ca un meteor pe cerul politicii maghiare”, cum l-a caracterizat biograful său, Orbán devine cel mai tânăr premier din istoria Ungariei. După două eșecuri electorale în 2002 și 2006, Fidesz, partidul lui Orbán, reușește să se impună în 2010 și 2014, câștigând și alegerile din 2018: „... Orbán și adepții săi au ocupat toate pozițiile de putere din stat, fără niciun fel de considerație pentru principiile statului de drept și canonul de valori al Uniunii Europene” (p.18). Născut la 31 mai 1963 (deci Orbán a împlinit 55 de ani) în satul Alcsútdoboz, situat la vreo 50 de kilometri de Budapesta, de unde familia s-a mutat în satul Felcsút, Viktor Orbán are o copilărie grea: munea vara la câmp, apoi ca elev nu s-a remarcat decât prin acte de indisciplină. În fine, după reușita la Facultatea de Drept, face un an de armată, remarcându-se ca un revoltat contra sistemului, fiind adesea încarcerat și palmuind, la un moment dat, un caporal. În studenție, Orbán devine lider al studenților, iar în 1988, împreună cu alți 36 de colegi, înființează, într-o sală a Colegiului „Bibo” din Budapesta, alianța tinerilor democrați (**Fidesz**), ce va deveni cel mai de succes partid politic în Ungaria postcomunistă, unde grupările politice au înflorit ca ciupercile după ploaie. În octombrie 1989, gruparea Fidesz este

transformată în partid politic. Beneficiind de o bursă Soros, Orbán se află în septembrie 1989 la Oxford. Apoi, revenind în țară, se hotărăște pentru cariera politică. În acest context al analizei activității pe scena politică a lui Orbán, Paul Lendvai nu uită de umilintele din istoria Ungariei: 1241, când maghiarii sunt învinși la Mohi de către mongoli, apoi 1526, Mohacs, când Ungaria este transformată în pasălac, în fine, dualismul austro-ungar (1867), Trianonul (4 iunie 1920) și cele câteva decenii de ocupație sovietică, încât Lendvai are impresia că Ungaria a fost neglijată de Occident. În 2011, Viktor Orbán „a aruncat la adresa criticilor, de pe treptele Muzeului Național din Budapesta, cele-

bra replică potrivit căreia Ungaria nu este o colonie, iar după ce a fost ocupată de turci, habsburgi și ruși, nu se va lăsa oprămată și de Bruxelles” (p.123). Însă Lendvai are momente de amnezie, încât uită să spună că această indiferență a Occidentului față de Ungaria a fost provocată, în parte, de comportarea strămoșilor săi. Astfel, din Lucien Musset (v. **Invaziile**, II, 2002) aflăm că ungarilor, după stabilirea în Panonia, făceau frecvente incursiuni de pradă până în nordul Italiei și în Bavaria, răspândind teroarea și groaza, fiind asemănați cu hunii și mongolii. Beau sânge uman și alte grozăvii, fiind stopați de Otto I la Augsburg (955), înfrângere militară umiltoare, când căpeteniile Balcsu și Lel au fost prinse și spânzurate. Norocul ungarilor în istorie a fost dat de creștinarea lor: îmbrățișând catolicismul, au fost atrași intrucâtva în sfera politicii și religiei occidentale. În schimb, conaționali lor rămași la gurile Volgăi probabil că au dispărut din istorie (v. Gibbon). Revenind la Viktor Orbán, se remarcă lipsa unei educații religioase, explicabilă, Orbán născându-se într-o epocă comunistă atee. După preluarea puterii însă, călătorește la Vatican, fiind primit de Papa Ioan Paul II, apoi, în anul 2000, are discuții săptămânale cu pastorul Balog, iar în 2002 afirmă: „Pentru cel care are în sine credință, speranță și iubire, chiar și dificultățile devin mântuitoare... Numai un om care și-a pierdut credința poate fi învins” (p.62). Victoria în alegeri a Fidesz-ului (2010) a redeseptat chestiunea națională, deoarece mulți maghiari trăiesc în afara granițelor Ungariei (în România, Slovenia, Ucraina, Serbia), dar același lucru se întâmplă și cu conaționali din țările respective care trăiesc în afara granițelor țării lor. În 2014, ungarilor din afara Ungariei au votat pentru Fidesz. Regimul Orbán se transformă în **orbánism**, cu reverberații în Europa, iar în 2015, Orbán estima că partidul Fidesz, „cel mai de succes partid din Europa” (p.102), va mai dăinui vreo 30 de ani, Orbán rămânând în politică încă 15, 20, 30 de ani. Premierul maghiar s-a opus primirii unei anumite cote de refugiați, ridicând în calea acestora un gard, prevăzându-se chiar și utilizarea forței armate: „Câtă vreme eu voi fi prim-ministru și

câtă vreme acest guvern va fi în funcție, nu vom permite ca Ungaria, prin acțiuni plănuite și ghidate de la Bruxelles, să devină destinația imigranților. Nu vrem să vedem printre noi o minoritate care are un fundal cultural diferit de al nostru. Vrem ca Ungaria să rămână Ungaria” (p.202). Consecvent acestor idei, Viktor Orbán crede că după ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană, aceasta se află „în pragul dezintegrării și eșecului” (p.206), iar dna Angela Merkel este atacată dur de către premierul maghiar: „...Nu vrem să nu vom importa criminalitate, terorism, homofobie și antisemitism” (p.209). Mai mult, Orbán este de părere că această migrație masivă are ca scop lichidarea statelor naționale. Deși o critică pe Angela Merkel, Orbán consideră că Berlinul, Moscova și Istanbulul sunt „cele trei puncte de orientare ale noastre” (p.213). Pe plan intern, Orbán pregătea o lege pentru controlul mass-mediei, măsură criticată în Uniunea Europeană și SUA: „...partidul de guvernământ reușește performanța ca aproximativ 80% dintre telespectatori și ascultători să primească numai informații agreeate de el” (pp.128-129). În acest context surprinde faptul că, deși Viktor Orbán s-a plâns de ocupația sovietică și otomană, este prieten cu Vladimir Putin, cu Erdogan, cu Azerbaidjanul, cu Kazahstanul (la Astana, Orbán se simte ca acasă), cu China, într-un fel explicându-se originile asiatiche ale poporului maghiar. Din păcate, relațiile cu SUA sunt mai încordate. În privința corupției, Paul Lendvai consideră că nu este un produs al regimului Orbán; originile sale, poate valabile și pentru alte țări est-europene, merg până în epoca dominației turcești, iar numai pentru Ungaria, în epoca dublei monarhii. De atunci dăbează decăderea morală, mituirea (bacșișul), nepotismul și alte racile degradante. Dorindu-se a fi cel mai puternic și bogat om din Ungaria (László Lengyel), Viktor Orbán a provocat o fisură în partidul Fidesz, apropiații săi fiind în rivalitate în acumularea de bogății. Viitorul Ungariei este imprevizibil. Ca membră a Grupului de la Vișegrad (Polonia, Slovacia, Cehia, Ungaria), țara vecină se confruntă cu multiple dificultăți, încât este de presupus ca „într-o situație de criză politică internă să considere «calea engleză» ca fiind o opțiune posibilă” (p.217). Notele sursele și indicele de nume completează o lucrare meritorie, ce dă de gândit.

* Paul Lendvai, *Ungaria lui Orbán*. Traducere de Maria Magdalena Anghelescu, Editura POLIROM, 2017, 237 p.

• Cristina Globanu - La Straja II

S-a stins la 24 iulie 1987. Nu am putut participa la ceremonia de înmormântare. Mi s-a povestit că necrologul, ținut de prof. univ. dr. Gavril Istrate, fost decan al Facultății de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, a elogiat un lingvist de excepție, un savant.

De la mama, Ana Stafi (născută Vraciu, 1923), am aflat, din copilărie, lucruri ciudate despre fratele ei mai mic. Avea o valiză cu cărți de care nu se putea apropia nimeni; scotea din când în când un volum frumos legat, cu litere aurii pe copertă, sau o broșură îngălbenită de vreme. Voia să rămână singur printre corolile lui. Uneori, recondiționa pagini rupte din cărți abandonate prin sertare. Împrumuta de la bibliotecă, primea de la profesori, scormonea prin dulapurile rudelor. Mama își amintea cum insista ca bunica, rămasă văduvă cu cinci copii la vârsta de 33 de ani, să vândă din zestre (covoare, cuverturi, lenjerie țesută, cusută și brodată de ea) pentru a cumpăra cărți rare și scumpe. Citea mereu. Mă gândesc că pasiunea pentru lumea literelor l-a împins mereu înainte și a fost, în adolescență, singura lui bucurie.

Născut la 20 ianuarie 1927 în satul Tarnița, comuna Oncești, județul Bacău, a trăit 60 de ani într-o lume complicată, agitată și confuză, care l-a obligat să-și caute repere și să facă sacrificii. O familie de oameni energici și întreprinzători trăiește o dramă care a hotărât destine. Tatăl, dascăl de biserică (absolvent al Școlii de Cântăreți Bisericești din Roman), decide să se mute cu ai săi la Bacău când primii copii ajung la vârsta școlarietății, deși avea cea mai frumoasă casă din sat și o gospodărie prosperă. Construește o casă relativ modestă pe str. B. P. Hasdeu (cartierul C.F.R.), își înscrie copiii la școală, profesează câteva luni, dar în același an moare. Maria Vraciu alege, în 1932, să-și crească copiii la oraș. Păstrează pământul de la Tarnița (plătind taxe și cote), dar ulterior îl predă statului, pentru a evita exmatriculările.

La moartea tatălui, Ariton Vraciu avea 5 ani. Urmează clasele primare la Școala de Băieți Nr. 2 (azi, Școala „Al. I. Cuza”) și la Liceul „Ferdinand”, ambele din Bacău, unde l-a înscris mama. Ea n-a uitat niciodată conversația cu directorul de atunci, care avea în față doi copii: unul de 11, altul de 15 ani. Acesta a urmărit apoi, cu interes și satisfacție, evoluția intelectuală a băiatului. Anii de studiu la „Ferdinand” – mărturie mai târziu absolventul – au însemnat profesori eminenți (Alexandrescu de latină, Dumitru Alistar și Ioan Grigoriu de franceză, profesorii de istorie și greacă). Cred că atunci și acolo și-a educat memoria excepțională și spiritul analitic.

Rodica MIRON

Ariton Vraciu – o viață și o mare pasiune

Nu l-am auzit niciodată pomenind de nenorocirile războiului, care l-au traumatizat fizic, de taxe achitate greu, de împrumuturi și privațiuni sau despre colegii din familia înstărite pe care îi medita pentru promovarea corigențelor și a bacalaureatului.

În 1949, după absolvirea liceului cu rezultate unanim apreciate, colectivul profesoral oferă lui Ariton Vraciu singura șansă de continuare a studiilor: admiterea, pe bază de concurs, la Universitatea din Leningrad. Cum în comunism repartiția era obligatorie, a urmat un an cursuri la Facultatea de Geologie și a învățat limba rusă. Dovedind aptitudini pentru disciplinele umaniste și distingându-se prin performanțe la limbile străine (germană, engleză), i s-a permis reorientarea spre filologie. La absolvirea celor cinci ani (1950-1955), stăpânea perfect rusa, bulgara, polona, ucraineana, ceha, slovacă, sârba și croata, fiind ulterior recunoscut ca remarcabil slavist și poliglot.

În anul 1955, la revenirea în țară, este numit asistent la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Parcurge treptele ierarhiei universitare, din 1971 fiind profesor la Catedra de limbi slave. Cercetarea l-a pasionat toată viața: lingvistică generală, gramatică comparată, dialectologie, istoria limbilor, etimologie. Studii. Bani mulți investiți în cărți și abonamente la publicații. Corespondență cu mari specialiști în știința limbii (Al. Graur, Al. Rosetti, I. Iordan, I. Coteanu). Seminare. Prelegeri. Conferințe. Simpozioane. Colaborări internaționale.

Fiind student la Iași (1966-1971), vizitam familia Vraciu, care locuia atunci într-un apartament mic, dintr-un bloc repartizat universitarilor, pe str. Pușkin, în spatele Universității. Când intrai, aveai impresia că ai pătruns într-o bibliotecă, holul având pereții total acoperiți de cărți, inclusiv spațiul de deasupra ușilor. Prin ușa deschisă se vedeau alte rafturi lipite de pereții camerei unde lucra profesorul, iar printr-o fereastră largă intrau lumina și aerul de pe dealul Copoului. Cercetarea implica multe surse (tomuri vechi și noi, reviste, dicționare, atlase lingvistice), iar biroul era întotdeauna plin. Scris de mână, foarte ordonat, cu literă mică și elegantă, sau la mașina de scris. Era conștient că duce cu sine zestrea de cultură primitivă în România interbelică, experiența de șase ani a studiului riguros al limbilor străine într-o

universitate celebră și acunulării intelectuale care nu trebuie pierdute. Voia să lase în urmă ceva durabil. Pe prima pagină a uneia dintre cărțile sale, reproduce un citat din Sofocle, întâi în greaca veche, apoi în românește: „Știința este partea cea mai însemnată a fericirii”. Consider, acum, că ea reprezintă o mărturie a pasiunii care l-a făcut fericit.

Activitatea științifică a profesorului Ariton Vraciu s-a desfășurat numai în perioada comunistă (1955-1985). Se publica extrem de greu, iar domeniul cercetării era unul special, elitist și fără beneficii vizibile (indo-europenistică, slavistică, lingvistică balcanică, limbi baltice). Singurul volum editat mai ușor a fost cel dedicat strămoșilor, *Limba daco-geților* (1980), apărut „cu prilejul împlinirii a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent”.

Cariera lui Ariton Vraciu a fost marcată de practicile regimului în care a trăit. Cu studii la Leningrad și căsătorit cu Tamara, o distinsă profesoară care a părăsit orașul lui Petru cel Mare pentru a se stabili la Iași din 1955, a parcurs un traseu profesional care a depins de relațiile (prietenesii sau ostile) pe care România le-a întreținut cu fosta Uniune Sovietică (avansări sau stagnări, aprobări sau interdicții, rivalități). În 1974, deși anunțată în planul editorial al „Junimii”, lucrarea *Introducere în lingvistică balcanică*, scrisă în colaborare cu Klaus Steinke, cercetător german, a fost interzisă de cenzura „recent desființată”. Lucrările de lingvistică și filologie se creează, se redactează și se tipăresc greu. Presupun inves-

tigații complexe, abilitatea de a asocia metode, curajul de a emite ipoteze și de a le argumenta, referiri la cuvinte din limbi rare sau dispărute, cunoștințe de fonetică și fonologie, reconstrucții, dese citări, litere cu caractere diverse și semne diacritice.

În 1980, când publică *Lingvistica generală și comparată*, primește o altă mare lovitură. Invitat la Boston, prin Fundația „Iosif Constantin Drăgan”, la un simpozion de tracologie, deși avea semnele unei posibile maladii Parkinson, își pregătește lucrarea, obține toate vizele și își procură biletul de călătorie. Spera să-și controleze și starea de sănătate. La Otopeni însă, i se interzice urcarea în avion pe motiv că Securitatea nu a eliberat viza celui alt membru al delegației, iar Iosif Constantin Drăgan (personalitate controversată) își declină invitația pentru România. Fratele meu, care îl însoțea la aeroport, a citit în ochii lui neputința și resemnarea.

Nu și-a exprimat frustrările; a fost un om demn, modest și generos. Importante i se păreau cărțile, studenții și doctoranzii lui, contactele în lumea științifică, familia. Deplângea profesorii de franceză și engleză care ieșeau la pensie fără a fi văzut Parisul sau Londra. Ne trimitea tuturor vederi și ilustrate, ne oferea albume și discuri. Voia să fim părtași la succesele și bucuriile lui, ne ajuta să cunoaștem lumea la care, atunci, nu aveam acces.

Pe de altă parte, simțea, presupun, nevoia compensatorie de a contribui la cunoașterea adevărată a spiritualității românești. Citea cu interes traducerea în limbile

slave prin care literatura română pătrundea timid în Europa (în România comunistă se tipăreau antologii bilingve!). Făcea observații în revistele românești asupra acestor traduceri, dădea sugestii, oferea variante cu intenția de a păstra autenticitatea comunicării, expresivitatea structurilor sau frumusețea prozodei. Nu-i era indiferent cum sunt receptați scriitorii noștri. A tradus din limba rusă lucrarea lui I. A. Kojevnikov *Mihai Eminescu și problema romantismului în literatura română* (la care semnează o admirabilă prefață). Mi-a mărturisit că, la sugestia sa, autorul a acceptat să-și revadă textul, să elimine pasajele superflue și să insiste asupra unor aspecte inedite, care ar interesa cititorul român, ceea ce a presupus câteva întâlniri între criticul literar și traducător.

Știu că a păstrat o legătură specială cu fostul său student Sergiu Adam, care a tradus din limba rusă și ale cărui poezii au fost traduse în rusa, bulgară, armeană, cehă etc. Urmărea revista „Ateneu”, unde acesta era redactor sau redactor-șef, și-și manifesta o aleasă considerație pentru unele rubrici sau pentru unii semnatari.

Îmi amintesc și de participările la sesiunile științifice ale Institutului Pedagogic din Bacău, unde era apreciat pentru erudiție și spontaneitate. La întâlnirile amicale care urmau, captiva prin replici scânteietoare, asocieri neașteptate, versuri. La cele recitate în franceză și greaca veche sau scandate în latină, uneori, menționa: „Asta o știu din liceu”, în sală fiind prezent decanul Facultății de Filologie, conf. univ. dr. Dumitru Alistar, căruia îi fusese elev. Am descoperit, în primii ani de profesorat, spiritul livresc al intelectualilor rafinați, cultul prieteniei întemeiate pe valori culturale, bucuria comunicării, inegalabilul lor farmec verbal.

Afinitățile electiv cu Teofil Simenski, specialist în sanșcrită și lingvistică comparată a limbilor indo-europene, cu Haralambie Mihăescu, reputat latinist, sau cu Eugen Coșeriu, „cel mai important teoretician al limbajului în ultimele decenii ale secolului XX, cu studii esențiale despre filosofia limbajului” (*Enciclopedia britanică*), spun mult despre Ariton Vraciu.

Cred că a plecat dincolo, în urmă cu trei decenii, cu o mare grijă: soarta bibliotecii personale, prea mare ca să fie absorbită integral și cu multe piese prețioase la care prea puțin au interesul sau puterea să pătrundă. Ca întotdeauna, odată cu un om dispare o lume. Există un *Dicționar de lingviști și filologi români*, apărut în 1978. Câte nume noi, din epoca postcomunistă, a libertății și a facilităților oferite de mijloacele noi de comunicare ar putea fi adăugate?

• Cristina Ciobanu – *Liniște la Tescani II*

De ce cred că merită să poposim, dincolo de anecdotică apariției volumului „Viața sexuală a lui Kant”, asupra acestei lucrări despre care Frédéric Pagès crede că a fost citită de Bernard-Henry Lévy cu „o viteză foarte mare, ca un ventilator” (<https://bibliobs.nouvelobs.com/essais/20100217>), fără să sesizeze „capcanele” care populează peste tot (chiar și) partea sa introductivă? Cred că demersul merită, întrucât Frédéric Pagès, care a predat și cursuri de filosofie, este și autorul unor alte interesante volume în care filosofia este vedetă. De pildă, tot sub „protecția” lui Botul, a scris „Nietzsche ou le démon de midi” (Paris, Éditions Mille et une nuits, 2004). În 2017 a publicat, sub semnătură... reală, „Botul au bordel”, despre care Hervé Bertho scrie că „îmbină umorul cu erudiția”, este „un festival de impertinență” care „trebuie să fie recomandat ca o introducere în filosofie”. (<http://www.buchet-chastel.fr/botul-au-bordel-frederic-pages>).

După Socrate, Kant a produs poate cea mai mare revoluție în spirit. „La început a fost Kant, scrie Henry Birault, elevul lui Louis Lavelle. De fapt, într-un anumit fel totul a început cu Kant, totuși, adică marea și poate ultima mutație a timpurilor moderne. Căci el vine de departe și privește de departe, cu toate că noi în mod obișnuit nu mai credem în

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Sub plapuma
lui Kant (II)

aceasta.” („Heidegger et l'expérience de la pensée”, Paris, Gallimard, *Bibliothèque des Idées*, 1978, apud <http://www.gallimard.fr/Catalogue/GALLIMARD/Bibliothèque-de-Philosophie/Heidegger-et-l-experience-de-la-pensee>) Stilul său, pe care Schiller l-a numit de „cancelarie filosofică”, a cucerit dar a și îndepărtat. Cultivând virtuțile științei, a fost și un moralist de excepție: „Două lucruri umplu sufletul cu mereu nouă și crescândă admirație și venerație, cu cât mai des și stăruitor gândirea se ocupă de ele: cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine”. („Critica rațiunii practice”, București, Editura Științifică, 1972, p. 252.) În „Intemeierea metafizicii moravurilor” ne-a oferit un dar neprețuit, imperativul categoric: „Acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc”. (Immanuel Kant,

„Critica rațiunii pure”, București, Editura Științifică, 1972, p. 47.) Criticismul kantian reprezintă însă esența discursului său metafizic. El avea credința potrivit căreia prin criticism înțelegem „nu doar o critică a cărților și sistemelor, ci a capacității rațiunii în genere cu privire la toate cunoașterile la care poate năzui independent de orice experiență...” („Critica rațiunii pure”, București, Editura Științifică, 1969, p. 13.) Criticismul kantian are, credem, cel puțin următoarele virtuți: a conștientizat limitele de valabilitate ale modelelor metodologice elaborate de predecesori; a realizat distincția dintre logic și psihologic, dintre logic-gnoseologic și ontologic; a înțeles că alături de valorile teoretice (ale logicii, științei și filosofiei) trebuie statuate valorile acțiunii și valorile creației (cele estetice, în special). A influențat, în mare măsură, nu doar autonomia filosofiei, ci și constituirea unor discipline precum teoria cunoașterii, epistemolo-

gia, axiologia, filosofia istoriei, filosofia limbajului, filosofia culturii, antropologia filosofică, filosofia acțiunii etc.

Vom încerca să sintetizăm discursul eseistic pe care Frédéric Pagès l-a structurat în opt cozerii. Jurnalistul-filosof, profitând și de faptul că zămislește ipoteze sub „protecția” lui Jean-Baptiste Botul, are, dat fiind scopul său, îndrăzneții interesante. Are „viața unui filosof un cât de mic interes pentru filosofie?” (*op. cit.*, p. 15) La această întrebare, el răspunde fără echivoc: „Sexualitatea lui Kant este calea regală care ne conduce la înțelegerea kantianismului”. (*ibidem*, p. 16) Poți fi surprins și de o alegație în jurul căreia este construită ficțiunea lui... Botul: „Kantianismul este, pentru mine, un mod de viață înainte de a fi o doctrină” (*ibidem*, p. 42). Exagerări, desigur, dar în discursul său pot fi aplaudate și câteva puzderii de adevăr. Lui Kant îi este creionat un portret de captiv al Königsbergului, care ființează

sub tirania unui algoritim autoimpus. N-a părăsit niciodată orașul în care s-a născut, deși cântecele de sirenă ale unor universități germane n-au lipsit. „Acolo s-a născut, acolo a murit, acolo a lucrat” (*ibidem*, p. 17). Se trezea la cinci fără cinci, la ora 5 era la masa de lucru, unde bea ceaiul, fuma o pipă și-și pregătea cursurile pe care le finaliza la 12,45, când, ca preambul al prânzului, bea un pahar de vin ungueros. Nu stătea niciodată singur la masă. Avea și un algoritim al invitațiilor: trei, cel mult nouă, pentru ca numărul acestora să nu fie inferior numărului Gratiilor, nici superior celui al Muzelor. Urma, după masă, celebra plimbare până la fortăreața Friedrichsburg. La ora 18, după citirea ziarelor, se întorcea la lucru, în biroul în care erau mereu 15 grade. La ora zece se retrăgea pentru odihna de noapte. Portretul fizic: „Desigur, Kant nu avea un fizic de seducător. Înalt de un metru cincizeci, cel căruia mama îi spunea Manelchen (omulet) avea un cap mare și umărul stâng puțin căzut” (*ibidem*, p. 29). N-a agreat în marea sa intimitate prezența femeii. Nu și-a angajat niciodată o menajeră. L-a angajat pe Lampe, un fost soldat, ca pe o ordonanță, dar când acesta a dat semne că vrea să se căsătorească, s-a lipsit și de serviciile sale.

• urmare din pag. 32

Marii Unirii, vorbind despre Bucovina întreagă, are și pagini dedicate lumii de dincoace de Prut, filosofiei și artei în Chișinău, și pagini în care apar istorici din Basarabia – acad. Andrei Eșanu, cercetător Constantin Ungureanu – și alte personalități. Între celelalte cărți lansate, doar două titluri: „Istoria filosofiei românești”, de Gheorghe Bobănă, deja menționată, cu amănuntul la care țin că are pe copertele realizate de un alt fiu al lui Gheorghe Bobănă (are trei), Dragoș Bobănă, pe „Voievodul Alexandru al II-lea, fiul său Mihnea și evanghelistul Matei, după Tetraevangheliarul de la Sucevița (1568-1577)” și „România revoluționară” a lui Rosenthal, și nr. 2 al „Revistei de filosofie, sociologie și științe politice”, cu un capitol dedicat conferinței din primăvară de cinstire a Centenarului Marii Unirii, „Un secol de filosofie românească”, prezentat de Ana Pascaru.

Plouă-ninge, ninge-ninge, dar suntem de acord, nu avem vreme de pierdut căutând mașinile potrivite, mai ales că în stații este aglomerație, o luăm pe jos, când cu harta în mână, când întrebând, mulți ni se adresează în rusește, dar nu știu răspunsul nici când îi întrebăm „Istoricul muzei?”, alții însă ne îndrumă binevoitor, vom recunoaște imediat edificiul, Muzeul Național de Istorie al Moldovei are în curte „Lupoica”. O știm de când am vizitat Muzeul Național de Artă proaspăt restaurat cu sprijinul României, însă ne face plăcere să-i ascultăm. Copie a statuii „Lupa capitolina”, de Ettore Ferrari, după Unirea Basarabiei cu România în

Soarele
întâi la Chișinău răsare

1918, este darul Romei făcut fraților de gintă latină din stânga Prutului. Statuia a fost instalată atunci în fața clădirii în care Sfatul Țării, parlamentul Basarabiei, a votat reînnoirea sa la Țara-Mamă. Topită de sovietici, ea a fost reinviată de Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni după declararea independenței Moldovei și așezată aici, pe strada 31 August 1989, 121 A. Și aceasta dis-

trusă de rusofoni, a fost înlocuită cu o nouă copie de către Ligă. O fotografie cum se poate sub cerul în rapidă înserare, fără să pot evita reclama unei firme de mobilier, care și-a instalat produsele într-o încăpăre de lângă intrare, probabil sursă suplimentară de venituri pentru instituție pe lângă biletele cu preț modest, și cum timpul pe care îl avem până la ora închiderii este scurt, întrebăm de sala Documentelor Unirii. Vrem

• Chișinău. Muzeul Național de Istorie

să le vedem, simțim imperios nevoia să le vedem, nu numai fiindcă pe pământul românesc soarele întâi la Chișinău răsare, ci și pentru că România Mare cu Basarabia a început.

Trecem aproape în fugă și cu părere de rău pe lângă atâtea exponate interesante, până ajungem în prag: în centrul spațiului amplu, puse în maximă valoare într-o vitrină în formă de cruce, se află în prima componentă, cea pe care cad instantaneu privirile, Tricolorul Sfatului Țării – primul parlament al Basarabiei –, Actul Unirii Basarabiei cu România, votată de Sfatul Țării la 27 martie 1918, și fotografia deputaților Blocului Moldovenesc din Sfatul Țării care au votat Unirea. Tot ce se află aici, în vitrinele, pe pereții sălii este de cercetat, de studiat, de la lucrări de Alexandru Plămădeală – autor nu numai al monumentului lui Ștefan cel Mare, ci și, între multe alte opere, al bustului funerar al lui Alexei Mateevici –, la harta didactică a României Mari, de la portretele regale ale „Făuritorilor României Mari” la reconstituirea redacției „Cuvântului moldovenesc” al Sfatului Țării, cu Pan Halippa redactor-șef, publicație cu rol major în pregătirea și consolidarea Marii Unirii. O lume care *convorbea cu idealul!*

Mergem cu noaptea, frigul și iarna în pas cu noi, dar când ajungem la monumentul lui Ștefan cel Mare, ne oprim și intrăm în cerul său de lumină și căldură. Și rămânem până când primăvara inaugurează monumentului, sărbătorind Unirea Basarabiei cu Țara, aprinde candelabrele castanilor de lângă Porțile Sfinte. Cât să se vadă la Cernăuți, cât să vedem până la Alba Iulia.

În **Metronomul de apă** / **The Water Metronome**, piesa de teatru, în două părți, scrisă de dramaturgul Dumitru Velea (Timișoara, Ed. *Helicon*; ediție bilingvă, traducere în engleză de Barbara Rogers și Eugenia Buioca), întâlnim drama existențială a omului aflat în captivitate, în expresie scenică, după o alunecare de teren noroios. *Omul cu flori și Omul alunecat*, doi sinistriați, ajung împinși de forța apei într-un cavou de unde nu pot să iasă la lumină, fiind înconjuțați de lespezi de piatră și de apa ce se strecoară de sus. Lumea în întregul ei pare cuprinsă de un potop pedepsitor și poate eliberator. Această lucrare filosofică, dedicată scenei, începe cu un citat din *Evangelia după Luca 8. 54-55*: „*Dar El, după ce l-a scos pe toți afară, a apucat-o de mână și a strigat, zicând: Copilă, scoală-te! Și duhul ei s-a întors în ea, iar fata s-a sculat numaidecât. Iisus a poruncit să i se dea să mănânce*”, care ne duce inevitabil cu gândul la viața de apoi, la învierea omului după judecata dumnezeiască. Piesa este dedicată *Daimonului Odette*, care este și personaj, și prietenilor autorului, care îl așteaptă *dincolo*: V. G. Paleolog, Nicolae Novac, Romulus Guga, Ion D. Sirbu, Ladislau Schmidt, David Maniu, Mircea Ciobanu și Marin Sorescu.

Lupta pentru supraviețuire și salvare a celor două personaje este aici, totodată, o dramă a eliberării. *Omul cu flori și Omul alunecat* caută să iasă la lumină prin orice mijloace, folosind obiectele din jur: o găleată uitată într-un colț al cavoului, ce nu-i ajută să ajungă la capacul ușitei de deasupra, prinsă și ea sub mlaștina venită odată cu viitura. Astfel ei, în disperare, inventează soarele, căutând crăpături în pereți, așteptând o licărire de unde, iar când descoperă o dărâ de lumină, amândoi se închină la ea ca la o minune. Aud continuu suvoitul apei curgând în spatele

Ana PODARU

Ecolul mormântului viu

peretilor de beton, de sus zgomotul apei ce picură peste ei într-un ritm de metronom insuportabil, ca o ucigătoare pedeapsă, până când disting voci de afară: groarii pregătesc noua locuință a unei femei „*ce-a închis ochii ieri, pe la prânz, în spital. A adormit și nu s-a mai trezit*”. La început amândoi cred că groarii fac glume, dar aud glasul preotului: „*Doamne, vecinicele tale bunătați, învrednicește-o pe cea ce s-a mutat de la noi, odihnind-o pe dânsa întru fericirea cea neîmbătrânită*”. Apoi aud și văd cum groarii coboară sicrii și scapă funia în groapă, făcând glume că de mâine nu le mai trebuie și realizează cu disperare că peste ei a fost îngropată o femeie, la fel ca *Odette*, un personaj născut din iubire pentru o femeie ce moare la o vârstă fragedă, răpusă de cancer. Și în această dramă a eliberării scriitorul Dumitru Velea își expune gândurile prin personajul *Omul cu flori*: „*Doamne, bucată cu bucată carnea l-ai aruncat... Odette, ți-au rămas numai ochii și sufletul! Ce-a fost pentru viermii s-a dat viermilor*”, „*ce-a fost pentru Domnul a rămas Domnului!*”, reușind să creeze o piesă impresionantă, demnă de marii scriitori ai Greciei Antice.

Teama de a nu-i înghiți viitura îi face pe cei doi să se ascundă în mormântul devenit închisoare. Se spune că de ce ți-e frică nu scapi; iată că acest adevăr predomină obsesiv piesa, mormântul fiind năpădit de firițele de apă prelinse prin crăpăturile cavoului. Acolo, în închisoarea mortuară, protagoniștii acestei drame își fac glume grotești sau povestesc despre clișee din viața lor, cum ar fi fost cea cu pomul uscat

din fața casei. Se amintește astfel de parabola *Măslinului uscat* din Biblie, așteptat să scoată lăstari și să înflorească, pom pe care niciodată nu-l tăie *Omul cu flori*, trăind mereu cu această speranță – un prun ce se uscăse după ce la rădăcină i se turnase scaldătoare buncii moarte. Foamea, setea, oboseala psihică, frigul, umezeala ne duc cu gândul nu doar la viața de zi cu zi, ci la închisorile comuniste de la Aiud, unde, de pildă, Radu Gyr scrisese poeme memorabile în astfel de condiții, alături de colegii lui suferinzi. Sau la poetul Marin Sorescu: „*În moarte se respiră greu/ În schimb, e vesnică. Mereu voi respira și tot mai greu/ Această stare de ne-/ Ori, tot el: „Mie mi s-a omorât timpul, onorată instanță*”. Referitor la timp și spațiu, autorul precizează, încă de la început, că *timpul este „ca un hot, fără timp, locul – „oriunde mai există oameni*”, iar *acțiunea – „mai reală decât omul*”, toate acestea ca și cum am fi în **Apocalipsă**.

Dumitru Velea adăugă tragicului umor, fiindcă altfel ar fi greu de suportat; personajele vorbesc, din acest cavou strânse în disperare și cu zâm-

betul pe buze, despre moarte ca despre un vals vienez, în care omul este legănă în brațele morții. La o astfel de replică, *Omul alunecat* este apostrofat de *Omul cu flori*: „*Nu mai glumi în brațele morții!*” Sau, așezat pe grătarul de scurgere a apei, chiar sub picurii de sus, se lasă purtat de femeia invizibilă într-un dans amețitor, imaginându-se „*plutind peste o pășune cu iară verde, peste o livadă cu pomi înfloriți*”, dar sfârșește întrebându-l pe Dumnezeu unde este, unde este stupul cu „*fațurele ceresc*”. Apoi, căzând în genuchi, cere clemență Marelui Creator, doar să oprească zgomotul curgerii apei, acest metronom cu clipocitul picăturilor ce-i invadează mintea. Așa se face că apare stafia Zinei ce aduce cu ea alte personaje și o seamă de descătece de însoțire a *dalbului de pribeag*: „*Să nu te înspăimânti/ frate bun să-l prinzi/ că lupul mai știe seama codrilor și-a potecilor./ Și el te va scoate din miezul de noapte/ la drumul de plat*”.

În partea a doua a piesei, toate se dimensionează ca semnificații, de la drama celor două personaje – care de fapt sunt dedublarea unuia singur: o ipostază materială și alta spirituală – se trece la cea a societății și lumii supuse unui nimicitor rău, ipostaziat de autor în *Administratorul cimitirului*. Doar descoperirea apariției sale și a reacției celor doi, și avem limpede imaginea răului și a morții: „*Brusc, se ridică grătarul. Urcă pe scară, cu un diplomat în mână, Administratorul cimitirului. Este îmbrăcat într-un veșmânt făcut din solzi de oglinzi. Mânsii albe, și un baston, semănând a*

sceptru. Cei doi, la început îngroziiți, apoi uimiți, se privesc uluiți și cu un răs lipit pe buze, încep să bată din palme. Se retrag, cât mai departe de strălucitorul ins, lovindu-se de sicriu”.

Ca un contrapunct acestei dimensiuni sociale vine cea spirituală, a eliberării și salvării omului. Stafia Zinei apare într-un mod straniu și cei doi descoperă, cutremurați, prezența lui Moș Ilie, care vede ce-a mai rămas din lumânarea pe care o tot aprindea *Omul alunecat*, lumânare aprinsă și de data aceasta la cererea mortului, în timp ce acesta povestește că l-a visat pe *Omul cu flori* în „*Biserița verde, peste o livadă cu pomi înfloriți*”, dar sfârșește întrebându-l pe Dumnezeu unde este, unde este stupul cu „*fațurele ceresc*”. Apoi, căzând în genuchi, cere clemență Marelui Creator, doar să oprească zgomotul curgerii apei, acest metronom cu clipocitul picăturilor ce-i invadează mintea. Așa se face că apare stafia Zinei ce aduce cu ea alte personaje și o seamă de descătece de însoțire a *dalbului de pribeag*: „*Să nu te înspăimânti/ frate bun să-l prinzi/ că lupul mai știe seama codrilor și-a potecilor./ Și el te va scoate din miezul de noapte/ la drumul de plat*”.

Moș Ilie îl sfătuiește să o strige pe nume, de trei ori, precum Iisus pe Lazăr, pe Fiica lui Iair, înaintea Învierii. Acesta strigă: „*Talitha cumi! Odette, Scoală-te!*” și aceasta apare într-o rochie alb-albastră, translucidă, cu brațele întinse ca o mireasă ce așteaptă mirele la altar. Acestea i se dă să mănânce pește și *fațure de miere*, *fațure ceresc*. Ea îi întinde și *Omului cu flori*, pentru a gusta, și-i înbarcă, spre a se salva și el, în barca ei (sicriul ce începe să plutească pe apa ce a cuprins întregul cavou). Și Odette îl sfătuiește să arunce apa mizerabilă, toate „*amintirile intrate în putrefacție*”, durerea, înlocuindu-le cu lumina: „*Eu te aștept, dragule! Vino lângă mine! Deasupra apelor, până la al nouălea cer!*” Toată această secvență a durerii vindecătoare se sfârșește odată cu dispariția ei în înalt, *Omul cu flori* strângând în brațe veșmântul de în rămas în urma ei, cu miros de mir și de aloe...

Cortina se trage peste *Omul alunecat* ce, cu apa până la gură, îl roagă pe Dumnezeu să-l ajute să-i cioplească Duhul din ape și cer, în timp ce *Omul cu flori* îi spune să-i cioplească crucea pe care să scrie „*ODETTE și VELEA*”. Piesa se sfârșește cu un bocet odată cu ridicarea bradului din apă: „*Eu, dacă știam/ nu mai răsăream/ eu, de-aș fi știut/ n-aș mai fi crescut*”. Vocea *Cioplitorului de cruci* nu întârzie să se audă: „*Fii răbdător, trecătorule! Vânătoarea abia începe/ vița de vie ți-a atins picioarele/ Încă de vie ți-a atins picioarele/ Încă o clipă, și din numele tău/ va țâșni o flăcărie*”.

Gheorghe Grigurcu – primul laureat al Premiului „Steaua Dunării”

Municipiile Galați, Buzău și Brăila au găzduit, recent, cea de-a XX-a ediție a Festivalului Internațional „Serile de literatură ale Revistei *Antares*”, care a reunit, sub semnul Centenarului, scriitorii din țară și din Argentina, Cipru, Estonia, Franța, Israel, Palestina, Rusia, Spania și Turcia. Organizat de Filiala Sud-Est a Uniunii Scriitorilor, în colaborare cu Fundația Culturală „Antares”, ambele conduse de poetul Corneliu Antoniu, și cu Primăria Galați, Festivalul a inclus în suta manifestărilor recitaluri de poezie, colocoșii critice, prezentări de carte, vizite la Centrul Cultural „Alexandru Marghiloman”, casele memoriale „Vasile Voiculescu”, „Panait Istrati” și la Vulcanii noroioși, lecturi publice la Liceul Tehnologic de Marină și la Colegiul

Național „Vasile Alecsandri”, croazieră pe Dunăre ș.a. Cu acest prilej a fost acordat, pentru prima oară, Premiul „Steaua Dunării” al Uniunii Scriitorilor din România, dintre cei 11 nominalizați (Adrian Alui Gheorghe, Paul Aretzu, Nichita Danilov, Mircea Dinescu, Marian Drăghici, Gheorghe Grigurcu, Nicolae-Grigore Mărășanu, Sorin Mărculescu, Aurel Pantea, Nicolae Prelipceanu, Lucian Vasiliu), juriul prezidat de Nicolae Manolescu optând pentru poetul, criticul și eseistul Gheorghe Grigurcu. Un loc aparte în cadrul manifestărilor l-a ocupat Gala de Poezie „Maison de la poésie danubiene/The Danubiana House of Poetry”, printre protagoniștii acesteia numărându-se poezii Bogdan Ghiu, Cornel Galben, Iustin Moraru, Darie

Lăzărescu, Florin Ciocca, Victor Cilincă, Paul Spirescu, Fevronia Spirescu, Cornel Antoniu, Alexey Sosna, Triin Somes, Metin Cengiz, Moaen Shalabia, Jaime B. Rosa, Tamer Oncul, Sliman Daghsh, Bio Clemence, Claudia Christiansen ș.a. Cu acest prilej au fost acordate, totodată, premiile Filialei Sud-Est a U.S.R. pentru cărțile apărute în 2017, care au revenit, în ordinea anunțată, lui Victor Cilincă (proză), colaboratorului nostru Cornel Galben (critică literară) și autoarei de literatură pentru copii Fevronia Spirescu. Diplome de Excelență au primit, de asemenea, Triin Somets (Estonia), Metin Cengiz (Turcia), Moaen Shalabia (Palestina), Jaime B. Rosa (Spania), Bio Clemence (Franța), Claudia Christiansen (Argentina), în timp ce Premiul pentru cel mai frumos poem dedicat Centenarului Marii Uniri a ajuns la Ion Zimbru, iar Medalia de Aur și Ordinul Cavalerilor Danubieni, la Mircea Vasiliu.

Ateneu

Republica Moldova

Soarele întâi la Chișinău răsare

Soarele răsare mai devreme la Chișinău, descopăr un adevăr vechi în curtea-grădină interioară a hotelului cu același nume ca orașul, înfrigurată lângă ceașca de cafea fierbinte, gândindu-mă că la aceeași oră, la Suceava încă îl mai așteptam să apară dinspre Cetatea de Scaun. Razele sale coboară împreună cu siraguri de fulgi și stropi de ploaie și dau o strălucire înduioșătoare crizantemelor, încă drepte și în culoare. Dar sentimentul zilei care a început în Basarabia îl trăim cu adevărat când trecem vibrând la un dangăt interior pe sub arcada Porților Sfinte, cum i s-a spus Arcului de Triumf acum aproape două veacuri, ecou nu atât al clopotului turnat din tunurile învinșilor, cât al tricolorului arborat între pilonii săi masivi de piatră albă. Însă faptul că meșterul care i-a fixat clopotul de peste șase tone și-a pus garanție averea pentru reușita lucrării lui mi-l evocă pe inginerul Anghel Saligny într-o șalupă sub podul de la Cernavodă, peste care trecea o primă coloană de 15 locomotive, cheazăuindu-i astfel rezistența cu prețul vieții.

Suntem în Piața Marii Adunări Naționale, pe o axă care cuprinde în dreapta Catedrala Mitropolitană *Nașterea Domnului* și Clopotnița, pentru care fusese inițial turnat clopotul uriaș al Porților Sfinte, iar în stânga, clădirea Guvernului, înălțată pe locul fostului sediu al Mitropoliei și al Casei Eparhiale Basarabene. Dar reorganizând zidurile după căldura inimii, ca un pictor pentru echilibrul suprafeței, așez la celălalt capăt al axei începute de Tricolorul ocrotit de Porțile Sfinte monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Turnată la București, dusă la Biserica „Sf. Ioan” din Vaslui, ctitorie ștefaniană, în 1940, după ultimatumul sovieticilor, deoarece crucea din mâna voievodului o pune în pericol, readusă la Chișinău și amplasată în fața Porților Sfinte în 1942, statuia, creație a sculptorului Alexandru Plămădeală, a fost evacuată în 1944 la Craiova, unde, recunoscută de o fostă ucenică a artistului, a fost recuperată ca bun al Uniunii Sovietice și dusă în umbra Grădinii Publice din Chișinău, de unde a fost scoasă la lumină, pe soclul meritat, în 1990. A fost inaugurată, omagial, în aprilie 1928, la a zecea aniversare a Unirii Basarabiei cu România, eveniment cărui i-am sărbătorit în primăvară, și în România, și în R. Moldova, Centenarul. De atâtea ori pe platoul de pe care străjuiește Moldova, pentru fotografiile ale mirilor venind aici ca în fața unui altar, pentru bucuria de a nu o găsi niciodată lipsită de coroane, de flori, pentru de-acum tradiționala întâlnire cu prietena Silvia Strătilă, profe-

soară de limba și literatura română la Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” din Chișinău și membră a echipei ziarului „Timpul”, este pentru prima dată când o privesc cu ochii acestei aniversări. Până când o emoție fremătătoare creează deasupra noastră, voievod și moldovence din *neamul lui Ștefan cel Mare*, un cer aparte, la marginile cărui se opresc și lacrimile ploii și ale timpului, și fulgii iernii care vine.

Dar fiindcă suntem pe 15 noiembrie 2018, Ziua Mondială a Filosofiei, întotdeauna sărbătoare la Chișinău, grăbim pașii spre un taxi. Ediția de acum, a XVI-a, a conferinței științifice „Filosofia și perspectiva umană”, organizată în cinstea acestei Zile de Sectorul filosofie al Institutului de Istorie în parteneriat cu Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău și cu Asociația pentru Filosofie din Republica Moldova, se desfășoară în Sala Polivalentă a Universității, în zona cunoscută ca Telecentru. „Dimitrie Cantemir” este noua denumire a Universității Academiei de Științe a Moldovei, situată într-un amplu campus studentesc, campus aflat la rându-i într-un parc uriaș, o frumusețe și la acest ceas cu ramuri dezgolate, dar și cu atâtea straturi de frunze galben-aurii întinse pe alei, de neegalat nici de cel mai prețios covor roșu de catifea sau mățase. Suntem întâmpinați ca niște oaspeți de seamă – venim din România, venim de la Suceava! – grație, firește, lui Niadi (lect. univ. dr. Niadi-Corina Cernica, de la Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava), și mă bucură imaginea dnei Ana Pascaru, șefa Sectorului filosofie, acordând un interviu pentru Radio Moldova: mai există, așadar, un post, un jurnalist interesat de Ziua Mondială a Filosofiei, de filosofie!

Conferința este salutată în deschidere de Ana Pascaru, Angela Port, prorector al Universității, de Rodica Ciobanu, decan al Facultății de Științe Socioumanistice a Universității, și de Nicolae Enciu, director adjunct al Institutului, apoi încep comunicările de la cele două secții: „Filosofia în lumea contemporană”, moderată de dr. hab.

• Chișinău, Muzeul Național de Istorie

în filosofie prof. univ. Gheorghe Bobână, și „Filosofia și educația”, moderată de dr. hab. conf. univ. Vitalie Ojovanu. Îi cunosc pe amândoi, pe Vitalie Ojovanu îl felicit la împlinirea a 60 de ani, pentru care va fi sărbătorit mâine de membrii Asociației pentru Filosofie din R. Moldova, pe care o conduce, iar pe Gheorghe Bobână pentru doctoratul fiului său, Bogdan Bobână, despre care am aflat de la Suceava, fiindcă în comisia pentru susținerea lucrării s-a aflat și arheologul Bogdan Niculică, de la Muzeul Bucovinei. Gheorghe Bobână îmi povestește cât de răscolitor a fost și rămâne acest moment în viața sa, mai ales că s-a petrecut nu oriunde, ci chiar la Alba Iulia, capitala Marii Uniri, mărturisire pe care a făcut-o și atunci, invitat să vorbească, nu în ipostaza de tată, ci în aceea de savant prețuit în lumea istoricilor români de pretutindeni. După care îi dăruiește lui Niadi, kolegei, cum scrie în dedicație, primele două volume ale cursului său de „Istoria filosofiei românești”, pe care le va lansa în partea a doua a Conferinței, dar la care se va referi și în comunicarea sa, „Valorificarea filosofiei românești în

Republica Moldova”. A rămas uimit, va mărturisii, câte cărți valoroase de istorie a filosofiei noastre și de filosofie românească se aflau la Chișinău, în Biblioteca Academiei, numai că erau ținute la index până în anul 1990; doar dacă aveai știința de existența lor, făceai cerere și primeai o aprobare specială, puteai să le consulți. Atunci, după 1990, a venit vremea cunoașterii lor cu adevărat, datorită cărților primite și invitațiilor de seamă care au trecut Prutul, de la Institutul de Filosofie al Academiei Române, de la Facultatea de Filosofie din București, de la Institutul de Arte din capitala României, de la Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane” și de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Prelegerile audiate, cărțile studiate, tezele de doctorat au prilejuit lărgirea și aprofundarea cunoașterii filosofiei românești, însă în ultima vreme și vizitele în Basarabia, și invitațiile în România s-au mai rărit.

Desigur, nu am cum să stăruim asupra interesantelor lucrări ale acestei Conferințe, însă nici nu pot să nu poposesc, preț măcar de câteva rânduri, asupra părții a doua, dedicată lansării de carte. Sărbătorirea Zilei Mondiale a Filosofiei are loc nu numai în Anul European al Patrimoniului Cultural, spune Ana Pascaru, ci și în ziua (după calendarul iulian) împlinirii Centenarului Reintoarcerii Bucovinei la Tara-Mamă, de aceea deschide lansările de carte cu „Dulce-amar de Bucovina”, de Doina Cernica și Maria Toacă (Suceava, Editura „Mușatinii”, 2018), pe coperta căreia este reprodusă o „Cruce” de Dany-Madlen Zărnescu, laureată pentru arta plastică a Chișinăului, lucrare aflată în colecția Mănăstirii Voroneț, de pe frescele căreia ne privesc de jumătate de milenii marii filosofi ai Antichității: Platon și Aristotel. Volumul, închinat Centenarului

Doina CERNICA

• Chișinău, Porțile Sfinte (Arcul de Triumf)

• continuare în pag. 30